

হাতীগড় পৰিৱেশ-উন্নয়ন সমিতি

গুৱাহাটী বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্য, গুৱাহাটী

ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা

(২০১৬-১৭ৰ পৰা ২০২৫-২৬লৈ)

প্ৰস্তুতকৰ্তা

হাতীগড় পৰিৱেশ-উন্নয়ন সমিতি (EDC)

সহায়কাৰী

অসম বন বিভাগ

আৰু

ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা আৰু জীৱিকাৰ সুযোগ বৃদ্ধিৰ বাবে গঠিত মহাজোঁট (কম্পেল', COMPELO)

[আই আই ই (IIE), আৰ জি ভি এন (RGVN) আৰু চি এম এল (CML)]

অসম পৰিবেশ
প্ৰকৃতি

প্ৰকৃতি

Divisional Officer

Guwahati Wildlife Division

Guwahati-781

সংক্ষিপ্ত শব্দৰ সম্পূৰ্ণ নামৰ তালিকা

সংক্ষিপ্ত	সম্পূৰ্ণ নাম
এ চি এফ (ACF)	সহকাৰী বন সংৰক্ষক (এছিচটেণ্ট কনজাৰভেটৰ অব্ ফৰেষ্ট)
এ এফ ডি (AFD)	এজেণ্ডি ফ্ৰেণ্ডাইজি ডি ডেভেলপমেণ্ট
এ পি এফ বি চি (APFBC)	বন আৰু জৈৱ বৈচিত্ৰ্য সংৰক্ষণৰ অসম প্ৰকল্প (আছাম প্ৰজেক্ট অন ফৰেষ্ট এণ্ড বায়'ডাইভাৰ্ছিটি কনজাৰভেচন)
এ পি এল (APL)	দাৰিদ্ৰ্য সীমাৰেখাৰ ওপৰৰ (এব'ভ প্ৰভাৰ্টী লাইন)
বি পি এল (BPL)	দাৰিদ্ৰ্য সীমাৰেখাৰ তলৰ (বিল' প্ৰভাৰ্টী লাইন)
চি চি এফ (CCF)	মুখ্য বন সংৰক্ষক (চীফ কনজাৰভেটৰ অব্ ফৰেষ্ট)
চি এফ (CF)	বন সংৰক্ষক (কনজাৰভেটৰ অব্ ফৰেষ্ট)
চি এম এল (CML)	ক্ষুদ্ৰ বিত্তীয় সাহায্য আৰু জীৱিকা কেন্দ্ৰ (চেন্টাৰ ফৰ মাইক্ৰ'-ফাইনেঞ্চ এণ্ড লাইভলিহুড)
চি অ' এম পি ই এল অ' (COMPELO)	কনছাল্টিং ছাৰ্ভিচ ফৰ মাইক্ৰ'প্লেনিং এনহেনচিং লাইভলিহুড অপৰচুনিটিজ
ডি চি এফ (DCF)	উপ-বন সংৰক্ষক (ডেপুটী কনজাৰভেটৰ অব্ ফৰেষ্ট)
ডি এফ অ' (DFO)	সাংমণ্ডলিক বন বিষয়া (ডিভিজনেল ফৰেষ্ট অফিচাৰ)
ই ডি চি (EDC)	পৰিৱেশ-উন্নয়ন সমিতি (ইক' ডেভেলপমেণ্ট ছ'চাইটি)
ই পি এ (EPA)	প্ৰাৰম্ভিক কাৰ্যসূচী (এণ্টি পইণ্ট এণ্টিভিটি)
এফ চি এ (FCA)	বন (সংৰক্ষণ) আইন, ১৯৮১ (ফৰেষ্ট কনজাৰভেচন এক্ট, ১৯৮১)
এফ ডি (FD)	বন বিভাগ (ফৰেষ্ট ডিপাৰ্টমেণ্ট)
এফ আৰ এ (FRA)	বন অধিকাৰ আইন (ফৰেষ্ট ৰাইট্ছ এক্ট)
এফ ভি (FV)	বনগাঁও (ফৰেষ্ট ভিলেজ)
এফ ৰাই পি (FYP)	পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনা (ফাইভ য়েৰ্ছ প্লেন)
জি এইচ জি (GHG)	সেউজ গৃহ গেছ (গ্ৰীণ হাউছ গেছ)
জি অ' আই (GoI)	ভাৰত চৰকাৰ (গভৰ্ণমেণ্ট অব্ ইণ্ডিয়া)
জি পি (GP)	গাঁও পঞ্চায়ত
এইচ এ (Ha)	হেক্টৰ
আইইচি (IEC)	তথ্য শিক্ষা আৰু যোগাযোগ (ইনফৰমেচন এডুকেশ্যন এণ্ড কমিউনিকেশ্যন)

আই আই ই (IIE)	ভাৰতীয় উদ্যমিতা প্ৰতিষ্ঠান (ইণ্ডিয়ান ইনষ্টিটিউট অব্ এণ্ট্ৰ'প্ৰিনিঅ'ৰশ্বিপ)
জে এফ এম চি (JFMC)	যৌথ বন প্ৰৱন্ধন সমিতি (জইণ্ট ফৰেষ্ট মেনেজমেণ্ট কমিটী)
কাজিৰঙা নেচনেল পাৰ্ক (KAZIRANGA NATIONAL PARK)	কাজিৰঙা ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যান
কে টি আৰ (KTR)	কাজিৰঙা ব্যাঘ্ৰ ৰিজাৰ্ভ (কাজিৰঙা টাইগাৰ ৰিজাৰ্ভ)
এল বি (LB)	লাওখোৱা বুঢ়াচাপৰি
এম ডি আৰ (MDR)	প্ৰধান জিলা পথ (মেজৰ ডিষ্ট্ৰিক্ট ৰোডছ)
এম জি এনৰেগা (MGNREGS)	মহাত্মা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰাম্য নিয়োগ নিশ্চিতকৰণ আঁচনি (মহাত্মা গান্ধী নেচনেল ৰয়েল এমপ্লইমেণ্ট গেৰাণ্টি স্কিম)
এম অ'ই এফ চি চি (MoEFCC)	পৰিৱেশ, বন আৰু জলবায়ু পৰিৱৰ্তন মন্ত্ৰালয় (মিনিষ্ট্ৰী অব্ এনভাইৰ'নমেণ্ট, ফৰেষ্ট এণ্ড ক্লাইমেট চেঞ্জ)
এন টি এফ পি (NTFP)	কাঠ ভিন্ন বন উৎপাদন (নন টিম্বাৰ ফৰেষ্টে প্ৰডিউচ)
অ' বি চি (OBC)	অন্যান্য পিছপৰা শ্ৰেণী (আদাৰ বেকৱাৰ্ড ক্লাছেছ)
অ' ডি আৰ (ODR)	অন্য জিলা পথ (আদাৰ ডিষ্ট্ৰিক্ট ৰোডছ)
পি চি চি এফ (PCCF)	প্ৰধান মুখ্য বন সংৰক্ষক (প্ৰিন্সিপাল চীফ কনজাৰভেটৰ অব্ ফৰেষ্ট)
পি এইচ চি (PHC)	প্ৰাথমিক স্বাস্থ্য কেন্দ্ৰ (প্ৰাইমেৰী হেল্থ চেণ্টাৰ)
পি এম ইউ (PMU)	প্ৰকল্প নিৰীক্ষণ গোট (প্ৰজেক্ট মনিটৰিং ইউনিট)
পি আৰ এ (PRA)	অংশগ্ৰহণমূলক গ্ৰাম্য পৰিমাপ (পাৰ্টিচিপেটৰী ৰুৰেল এপ্ৰাইজেল)
আৰ ই ডি ডি + (REDD+)	ৰিডিউচিং ইমিছন ফ্ৰম ডি-ফৰেষ্টচন এণ্ড ফৰেষ্ট ডিগ্ৰেডেছন প্লাছ
আৰ জি ভি এন (RGVN)	ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰামীণ বিকাশ নিধি
আৰ অ' (RO)	বনাঞ্চলিক বিষয়া (ৰেঞ্জ অফিচাৰ)
এছ চি (SC)	অনুসূচিত জাতি (ছিডিউল কাষ্ট)
এছ ডি জি (SDG)	বহনক্ষম উন্নয়ন লক্ষ্য (ছাছটেইনেবল ডেভেলপমেণ্ট গ'লছ)
এছ এল এফ (SLF)	বহনক্ষম জীৱিকা গঠন (ছাছটেইনেবল লাইভলিহুড ফ্ৰেমৱৰ্ক)
এছ পি পি (Spp)	স্পেচিছ
এছ টি (ST)	অনুসূচিত জনজাতি (ছিডিউল ট্ৰাইব)
এছ ডব্লিউ অ' টি (SWOT)	সবলতা, দুৰ্বলতা, সুবিধা আৰু শংকা (ষ্ট্ৰেংথ, উইৰকনেছ, অ'পৰচুউনিটি এণ্ড থ্ৰেট)
টি ভি (TV)	টাউংগ্যা গাঁও
টি ভি (TV)	টেলিভিছন
ডব্লিউ এল এছ (WLS)	বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্য (ৱাইল্ড লাইফ ছেংচুৰী)
ডব্লিউ পি এ (WPA)	বন্যপ্ৰাণী (সংৰক্ষণ) আইন, ১৯৭২ (ৱাইল্ডলাইফ প্ৰ'টেকচন) এক্ট-১৯৭২)
ডব্লিউ পি চি (WPC)	কাৰ্যকৰী পৰিকল্পনা চক্ৰ (ৱৰ্কিং প্লেন চাৰ্কোল)

গছ, জোপোহা গছ, ঘাঁহ-বন-লতা আদিৰ স্থানীয় আৰু বৈজ্ঞানিক নাম

ক্রমিক নং	স্থানীয় নাম	বৈজ্ঞানিক নাম
১	চাম	আৰ্টোকাৰ্পাছ লেকুচা বখবি
২	কাঁঠাল	আৰ্টোকাৰ্পাছ ইণ্ডিগ্ৰেফ'লিয়া লিন্
৩	বেল	আয়েগল মার্কেলছ কাৰ
৪	ছতিয়ানা	এলষ্টোনিয়া স্কলাৰছ ব্ৰাউন
৫	হেলোচ	এণ্ডিডেছমাগেছ এম্বিলিয়া গোৰেটেন
৬	পানী হেলোচ	এণ্ডিডেছমাগেছ এম্বিলিয়া গোৰেটেন
৭	শিমূল	বোম্বাক্সাচেইবা কিচি
৮	সোণাৰু	কেছিয়া ফিষ্টুলা লিন্
৯	ওঁ টেঙা	ডিলেনিয়া ইণ্ডিকা লিন্
১০	আমলখি	এমব্লিকা অফিচিয়েল্‌নিছ গায়েটেন
১১	বৰগছ	ফিকাছ বেঙ্গলেনছিছ লিন্
১২	ডিমৰু	ফিকাম্বিশ্পিডা লিন্
১৩	কুজি থেকেৰা	গাৰ্চিনিয়া কোৰা বক্সবি
১৪	বাঘনলা	লিটছায়েছে বিফেৰা পাৰ্ছ
১৫	আজাৰ	লেজেৰষ্ট্ৰোমিয়াফ্ল'ছবেগেন্স পাৰ্ছ
১৬	জিয়া	লানায়েগ্ৰেণ্ডিছ এ বিচ্
১৭	ইউআত, মুগা	লিট ছায়েৰা পলিয়াছা জুছ
১৮	আম	মেঙ্গিফেৰা ইণ্ডিকা লিন্
১৯	কাঁলা জামু	ছিজিগিয়াম কুয়ামিনি (এল) স্কিলছ
২০	আমৰা	স্পাণ্ডিয়াস্পিন্‌টাটাল এফ কুৰ্জ
২১	ভোমোৰা	টাৰ্মিনেলিয়া বেলেৰিকা বক্সবি
২২	শিলিখা	টাৰ্মিনেলিয়া চেবুলা, বেট্‌জ
২৩	তেতেলি	টেমাৰিণ্ডাছ ইণ্ডিকা লিন্
২৪	ভেলকৰ	ট্ৰেব্ৰিয়ানিউডিফ্লেৰা লিন্
২৫	বগৰি	জিজিফাছ মোৰিটানিয়া লেম্বক্
২৬	কদম	এছোচেফালাছ কদম্ব মিক্
২৭	বৰ থেকেৰা	গাৰ্চিনিয়া পেডানকুলাটা বক্সবি
২৮	তিতা চপা	মিচেলিয়া চম্পক লিন্
২৯	তেতা	ভিটেক্স কেনেচেনছ কুৰ্জ
৩০	মদাৰ	এৰিথ্ৰিনা প্তিক্টা বক্সবি
৩১	টেঙা বৰ	ফিকাছ জেনিকুলাটা কুৰ্জ

গুৰু

১	হাত-খেংগা	কাছিয়া অ'স্কিডেণ্টালিছ লিন্
২	এৰাগছ	ৰিচিনাচ'ম মিউনিছ লিন্
৩	পানী ভোটোৰা	ইপ'মায়োয়া কৰ্ণিয়া জেক
৪	শন বৰলুৱা বা ছেকামৰা	উৰেনালোব'টা লিন্
৫	দীঘলতী	লিটছায়োয়া ছোলছিফ'লিয়া বৰুবি
৬	মাখিলতী	ফ্লেমিঙ্গিয়া ষ্ট্ৰিবিলিফেৰা আৰ বিআৰ
৭	হৰমইন	ফেগেৰলেণ্ডিয়া ফেচিকুলাট টিৰুভ
৮	আবু টেঙা	এণ্টিডেছমা এচিডাম বেট্জ
৯	ভেট তিতা	ছোলানাং টোৰভাম ছোৰাৰ্ট্জ
১০	আগৰ	জাছিয়াম ষ্ট্ৰুমাৰিয়াম লিন্

ভেষজ উদ্ভিদ

১	মাটি কদুৰি	অলটাৰমেছাৰা ছেছিলছ (এল) বি আৰ
২	খুতুৰা	আমাৰাছাছভিৰ্ভিছ লিন
৩	জম-লাখুটি	ক'ষ্টাছ স্পেচিয়াছ এছএম
৪	কনা শিমলু	কাম্মে লিনা ডিফুছা বৰুণ এফ
৫	হেলোচি	এনহাইড্ৰফেক্টুৱানছ লুৰ
৬	বৰ মানিমুনি	হাইড্ৰক'টিলি এছিয়াটিক লিন্
৭	সৰু মানিমুনি	হাইড্ৰক'টিলেছিৰ থৰ্পিঅ'ইডেছ লিম্‌ক্
৮	ডুৰুৰ শাক	লিকাছলানাটা
৯	টেঙেছি	মাৰ্ছিলিকুৱাড্ৰিফ'লিয়া
১০	লাজুকিলতা	মিমোছা পুডিলা লিন্
১১	বন ধনিয়া	ৰেনানকুলাচেলেৰেটাছ লিন্

বাঁহ আৰু বেত :

১	ভুলুকা বাঁহ	বেম্বুছাবালকুৱা বৰু এল
২	বিজুলী বাঁহ	বেম্বুছাটুল্লা বৰু বি
৩	কটোবাঁহ	বেম্বুছা আৰুণ্ডিনাচিয়া ওৱাইল্ড
৪	জাতি বাঁহ	বেম্বুছানুটানছ উইলিচ
৬	জাতি বেত	কেলামাছ টেনুইন

নতাজাতীয় উদ্ভিদ :

১	চাগলসিঙ্গলতা	মাইৰিঅ'পেটৰোনপানিকুলাটা গ্ৰিফ
২	কুকুহালতা	থানবাগিছিয়া গ্ৰেণ্ডিফ'ৰা বক্সবি
৩	নগৰবেৰালতা	মিকানিয়ামাইক্ৰাছা এইচ বি কে
৪	টাপুৰিলতা	চিছাম্পেলোস্পাৰিয়েৰা লিন্
৫	ভেদেলি লতা	পোৰেডাৰিয়া স্কেণ্ডাৰ্ণ লিন
৬	মেড়মেড়িয়ালতা	চিছাছৰেপাণ্ডা ভাহ্ল
৭	নাহগৰলতা	কম্ৰেটাম আকুমিনেটাম বক্সবি
৮	কোৱা ভাতুৰি	জিমনোপেটালাম কোচনচিনেছে কুৰ্জ
৯	বাঘ আচোৰা	স্মাইলেক্স অ'ভালিফ'লিয়া বক্সবি
১০	শতমূল	এছপেৰাগাছ একেম'ছাছ ৱাইল্ড
১১	হাতীবন্ধা লতা	স্পাথ'লোলাছবক্সবুৰ্গি বেস্থ

ঘাঁহ-বন :

১	বিৰিণা	ভেটিভেৰয়াজিজনিতাইডেছ (লিন) নাশ্ব
২	কাউৰিমণি	কোৰেলেক্ৰিমা লিন্
৩	কোঁয়া বন	কোৰেলেক্ৰিয়া ব্ৰেভিফ'লিয়া (ৱাইল্ড) স্প্ৰেং
৪	লোকোচা বন	হেমার্থিয়া কম্প্ৰেছা (লিন-এফ)
৫	এৰালি বন	লিৰ্ছিয়া হেক্সাণ্ডা ছোৱাৰ্জ
৬	খাগৰি	ফ্ৰেগমিটেক্সাফ্ৰা (বেট্জ) ট্ৰিন্
৭	উলুখেৰ	ইম্পেৰেটা চিলিড্ৰিকা (লিন) পি বিউভ
৮	শনখেৰ	পলিনিএচিলাটা ট্ৰিন
৯	দল	আৰুণ্ড'নাক্স লিন
১০	ইকৰা	এৰিয়াছাছ বাভানায়ে (লিন) পি বিউভ
১১	দুবৰি বন	চাইন'ডোণ্ড'স্কিলন পাৰ্ছ
১২	ভাসমান ঘাঁহ (ফ্ল'টিংগ্ৰাছ	হাইগ্ৰাৰফিলাৰিষ্টাটা নিছ
১৩	মূৰফুলা বন	চাইপাৰাছিৰিয়া লিন্
১৪	বনগুটি	ট্ৰিছ'পচা'নাচিকুলাটাছ ট্ৰিন
১৫	বেলোচা বন	এলিউছিনে ইণ্ডিকা গায়েটান

হাতীগড় পৰিৱেশ-উন্নয়ন সমিতি

পবিতৰা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্য, গুৱাহাটী বন্যপ্ৰাণী সংমণ্ডল

ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা
(২০১৬-১৭ৰ পৰা ২০২৬-২৭লৈ)

জীৱিকা উন্নয়ন পৰিকল্পনা আৰু বন উন্নয়ন পৰিকল্পনা

সূচীপত্ৰ

অধ্যায় নং	শীৰ্ষক	পৃষ্ঠা নং
অধ্যায় - এক		
১	পৰিচয়	
২	এলেকাটোৰ সাধাৰণ বৰ্ণনা	
৩	গাঁৱৰ আৰ্থ-সামাজিক বিৱৰণ আৰু পৰিৱেশ উন্নয়ন সমিতিৰ (ই ডি চি) বিৱৰণ	
৪	জীৱিকাৰ সম্পদ বিৱৰণ আৰু দুৰ্বলতাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিত	
৫	বৰ্তমান পৰিকল্পনা আৰু কৰ্মসূচী	
অধ্যায় - দুই		
৬	ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনাৰ উদ্দেশ্য, সবলতা, দুৰ্বলতা, সুযোগ আৰু শংকা আৰু ব্যৱধান বিশ্লেষণ	
৭	গাঁও উন্নয়ন পৰিকল্পনা	
৮	জীৱিকা উন্নয়ন পৰিকল্পনা	
৯	বন উন্নয়ন পৰিকল্পনা	
১০	ৰণকৌশল ৰূপায়ণ, সময়সীমা আৰু বাজেট	
অধ্যায় - তিনি		
	তালিকা, মানচিত্ৰ আৰু পৰিশিষ্ট	

হাতীগড় পৰিৱেশ-উন্নয়ন সমিতি
পবিতৰা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্য
গুৱাহাটী বন্যপ্ৰাণী সংমণ্ডল

ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা
(২০১৬-১৭ৰ পৰা ২০২৬-২৭লৈ)

অধ্যায় - এক

১। পৰিচয়

১.১ : প্ৰকল্পৰ বিষয়ে :

অসম বন আৰু জৈৱ-বৈচিত্ৰ্য সংৰক্ষণ প্ৰকল্প (এ পি এফ বি চি)ৰ লক্ষ্য হৈছে 'বহুমুখী আঁচনিৰ জৰিয়তে অসমৰ বন আৰু জৈৱ-বৈচিত্ৰ্য সংৰক্ষণ আৰু ব্যৱস্থাপনাৰ দীৰ্ঘম্যাদী আঁচনি কাৰ্যক্ষম কৰা আৰু আঁচনিৰ লক্ষ্যস্থানসমূহত বনাঞ্চলৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল সম্প্ৰদায়সমূহক অন্তৰ্ভুক্ত কৰা, যাতে বনজ আৰু অবনজ সম্পদসমূহৰ দীৰ্ঘম্যাদী ব্যৱহাৰৰ জৰিয়তে তেওঁলোকৰ জীৱন নিৰ্বাহ প্ৰক্ৰিয়াক উদগনি জনাব পাৰি।' এই প্ৰকল্পৰ লক্ষ্যক এনেদৰে উল্লেখ কৰা হৈছে— 'বনাঞ্চলৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল সম্প্ৰদায়সমূহৰ সহযোগত বনাঞ্চলৰ পৰিৱেশ ব্যৱস্থা পুনৰ আগৰ অৱস্থালৈ ঘূৰাই নিয়াৰ লগতে সম্প্ৰদায়সমূহৰ জীৱন ধাৰণ প্ৰক্ৰিয়া উন্নত কৰিব পৰা যায়, যাতে জৈৱ-বৈচিত্ৰ্যৰ সংৰক্ষণ আৰু দীৰ্ঘম্যাদী ব্যৱহাৰ নিশ্চিত হয়।' অসম চৰকাৰৰ সহযোগত এই প্ৰকল্পৰ বাবে পুঁজিৰ যোগান ধৰিছে এজেন্সী ফ্ৰান্সিছ ডি ডেভেলপমেন্ট (এ এফ ডি) অৰ্থাৎ ফ্ৰান্স বিকাশ এজেন্সীয়ে। উল্লিখিত প্ৰকল্পৰ অধীনত পৰিকল্পনা, ৰূপায়ণ, নিৰীক্ষণ, সমন্বয় আৰু ব্যৱস্থাপনকে ধৰি সকলো কাম কৰিবলৈ অসম বন আৰু জৈৱ-বৈচিত্ৰ্য সংৰক্ষণ প্ৰকল্প সংস্থা (এ পি এ বি চি হু'চাইটি) বাধ্য।

১.২ : ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা আৰু জীৱিকা উন্নয়ন

বজাৰ সম্ভাৱনীয়তাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি মূল্য সংযোজনেৰে জীৱন ধাৰণ প্ৰক্ৰিয়া প্ৰসাৰৰ বাবে এই প্ৰকল্পত ব্যৱসায়িক প্ৰচাৰ, উৎপাদিত সামগ্ৰীৰ মূল্য সংযোজন আৰু বজাৰ ব্যৱস্থাৰ দৰে ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰিবলৈ আগ্ৰহী। জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ লগে লগে বনজ সম্পদৰ ওপৰত বৃদ্ধি পোৱা চাপৰ ফলত এনে ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰাটো জৰুৰী হৈ পৰিছে। বৰ্তমানে উপলব্ধ বন আৰু জৈৱ বৈচিত্ৰ্য সামগ্ৰী আৰু বজাৰ সেৱাসমূহৰ বজাৰৰ সম্ভাৱনীয়তাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি মূল্য সংযোজনৰ অনুসন্ধান কৰাটো প্ৰয়োজনীয়। ইয়াৰ লগতে অবনজ নিৰ্ভৰশীল জীৱন ধাৰণ প্ৰক্ৰিয়া অনুসন্ধান কৰি সম্প্ৰদায়সমূহৰ সদস্যসকলক দক্ষতা উন্নয়ন পদক্ষেপৰ জৰিয়তে সফলতা বৃদ্ধি কৰা উচিত।

উক্ত প্ৰকল্পৰ অধীনত ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা আৰু জীৱিকা বিকাশৰ আঁচনি ৰূপায়ণৰ বাবে ইণ্ডিয়ান ইনষ্টিটিউট অফ এণ্ট্ৰ'প্ৰেনিয়ৰশ্বিপ (আই আই ই) গুৱাহাটী, ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰামীণ বিকাশ নিধি (আৰ জি ভি এন) আৰু চেণ্টাৰ ফৰ মাইক্ৰ'ফাইনেঞ্চ এণ্ড লাইভলিহুড ডেভেল'পমেন্টৰে এক মহাজোঁট গঠন কৰা হৈছে। এই মহাজোঁটক ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা আৰু জীৱিকাৰ সুযোগ বৃদ্ধি (কনছালটিং ছাৰ্ভিচ ফৰ মাইক্ৰ'প্লেনিং এনহেন্সিং লাইভলিহুড অপচুনিটিজ)ৰ বাবে গঠিত মহাজোঁট চমুকৈ কম্পেল' হিচাপে নামকৰণ কৰা হৈছে।

এই প্ৰকল্পৰ নিয়ম অনুসৰি ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনাত 'বিভিন্ন গাঁৱত অভিযান আৰু বন উন্নয়ন, বনাঞ্চলৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল লোকসকলক জীৱিকা সমৰ্থন আৰু লক্ষ্য অনুসৰি দীৰ্ঘম্যাদী বন ব্যৱস্থাপনা' অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। ইয়াত বন উন্নয়ন আৰু জীৱিকা বিকাশ উভয়ে অন্তৰ্ভুক্ত হৈ আছে।

১.২ : হাতীগড় ই ডি চি-ৰ বাবে ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা

অসমৰ মৰিগাঁও জিলাত অৱস্থিত হাতীগড় ই ডি চি-ৰ বাবে ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা এই নথিত প্ৰকাশ কৰা হৈছে। এই ই ডি চি গুৱাহাটী বন্যপ্ৰাণী সংৰক্ষণ অধীনস্থ পবিতৰা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্যৰ পৰিধিৰ অন্তৰ্গত। সম্প্ৰদায়ৰ বিৱৰণ পৰৱৰ্তী অধ্যায়ত উল্লেখ কৰা হ'ল।

২। এলেকাৰ সাধাৰণ বিৱৰণ

২.১ সাধাৰণ বিৱৰণ

পবিতৰা প্ৰথম অৱস্থাত পূৰ্বৰ নগাঁও জিলাৰ এটি চৰণীয়া সংৰক্ষিত বনাঞ্চল আছিল। ১৯৬১-৬২ বৰ্ষত এই বনাঞ্চলত এশিঙীয়া গঁড় দৃষ্টিগোচৰ হোৱাৰ পিছৰে পৰাই পবিতৰাৰ নাম পোহৰলৈ আহে। ১৯৭১ চনৰ ১৮ নৱেম্বৰত জাৰি কৰা ৪/ছেটলমেণ্ট/৫৪২/৬৫/৫৪ নং চৰকাৰী অধিসূচনা অনুসৰি ১৯৭১ চনত পবিতৰাক সংৰক্ষিত বনাঞ্চল হিচাপে ঘোষণা কৰা হয়। সেই সময়ত এই বনাঞ্চলৰ মুঠ আয়তন আছিল ১৫৮৪.৭৫ হেক্টৰ। এই বনাঞ্চল সংলগ্ন ৰজামায়েং পাহাৰৰ ১১৯১.৮৬ হেক্টৰ এলেকাকো ১৯৫৭ চনৰ ২০ ছেপ্টেম্বৰ তাৰিখে এ এফ এছ ৪২৭/৫৪/১১ নং এক চৰকাৰী অধিসূচনাৰ জৰিয়তে সংৰক্ষিত বনাঞ্চল হিচাপে ঘোষণা কৰা হৈছিল।

অঞ্চলটোত গঁড়ৰ উপস্থিতিৰ গুৰুত্ব উপলব্ধি কৰি প্ৰাথমিক অধিসূচনা জাৰি কৰি মুঠ ৩৮৮০.৬২ হেক্টৰ ভূমিক পবিতৰা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্য হিচাপে ঘোষণা কৰা হয়। ১৯৮৭ চনৰ ১৬ জুলাইত সংৰক্ষিত বনাঞ্চল (২৭৭৬.৬২ হেক্টৰ) আৰু চৰকাৰৰ খাচ মাটি (১১০৪ হেক্টৰ), এই উভয় এলেকাক সামৰি লৈ এফ ডব্লিউ আৰ/১৯/৮৭/৩৯ নং চৰকাৰী অধিসূচনাৰ জৰিয়তে এই ঘোষণা কৰা হৈছিল। ইয়াৰ পৰৱৰ্তী কালত ১৯৯৮ চনৰ ১৭ মাৰ্চত এফ আৰ এছ/১৯/৮৭/১৫২ নং চৰকাৰী অধিসূচনাৰ জৰিয়তে পবিতৰাক বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্য হিচাপে চূড়ান্ত ঘোষণা কৰা হয়। এই অধিসূচনা ১৯৯৮ চনৰ ১৩ মে'ত অসম ৰাজপত্ৰত প্ৰকাশিত হয়।

যিবোৰ চৰকাৰী খাচ ভূমি অভয়াৰণ্যৰ পাৰ সীমাত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয়, সেইবোৰ হৈছে মূৰকটা ১ আৰু ২-ৰ ৩৩৬.০০ হেক্টৰ, দীপৰঙাৰ ৪০ হেক্টৰ, ঠেংভঙাৰ ১৭৬ হেক্টৰ আৰু কমাৰপুৰ/ৰজামায়েং কাৰতৰৰ ৫৫২ হেক্টৰ খাচ ভূমি।

পবিতৰা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্যৰ প্ৰাকৃতিক সীমা হৈছে, দক্ষিণত গাৰঙা বিল, উত্তৰত ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদ আৰু সীমাৰ বাকী অংশ কৃত্ৰিম আৰু ২৭খন গাঁৱৰে পৰিবেষ্টিত। লক্ষণীয় যে সংৰক্ষিত এলেকা মানৱ বসতিৰ পৰা মুক্ত।

অসমৰ ৰাজধানী নগৰী গুৱাহাটী, মৰিগাঁৱৰ জিলা সদৰ আৰু উদ্যোগ নগৰী জাগীৰোডৰ পৰা ৩৭নং ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথ আৰু ৩নং ৰাজ্যিক ঘাইপথেৰে অভয়াৰণ্যলৈ যাব পাৰি। গুৱাহাটীৰ পৰা চম্ৰপুৰ হৈ ইয়াৰ দূৰত্ব ৩৫ কিলোমিটাৰ। অন্য পথেৰে এই মহানগৰীৰ পৰা অভয়াৰণ্যৰ দূৰত্ব ৫৩ কিলোমিটাৰ আৰু ১৮ কিলোমিটাৰ ৰাজ্যিক ঘাইপথেৰে যাব লাগে।

২.২ অৱস্থিতি

পবিতৰা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্য মৰিগাঁও জিলাৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদী প্লাৱিত সমভূমি এলেকাত অৱস্থিত। সংৰক্ষিত এলেকাৰ আয়তন ৩৮.৮১ বৰ্গকিলোমিটাৰ। ২৬°১২' উত্তৰ অক্ষাংশৰ পৰা ২৬°১৫' উত্তৰ অক্ষাংশ আৰু ৯১°৫৯' পূবৰ পৰা ৯২°০৫' পূব দ্ৰাঘিমাংশৰ মাজত এই সংৰক্ষিত এলেকা অৱস্থিত।

পৰিশিষ্ট-১-ত অৱস্থানৰ মানচিত্ৰ আৰু পৰিশিষ্ট-২-ত ই ডি চি-ৰ প্ৰৱেশ পথৰ মানচিত্ৰ দিয়া হৈছে।

২.৩ মাটিৰ প্ৰকাৰ :

এলেকাৰ মাটি ঘাইকৈ বিভিন্ন নদ-নদীয়ে কঢ়িয়াই অনা পলসেৰে গঠিত। কিছু কিছু এলেকাত পলসুৰা মাটিত বোকামাটিৰ পৰিমাণ অধিক দৃষ্টিগোচৰ হৈছে। গতিকে ইয়াৰ মাটিক পলসযুক্ত উৰ্বৰ বোকামাটিৰে আবৃত বুলি ক'ব পাৰি। ৰজামায়েং পাহাৰৰ উচ্চ এলেকাৰ মাটি বালিচহীয়া আৰু গছ-গছনিৰ বৃদ্ধিৰ বাবে উপযুক্ত। এই মাটিৰ সৰহভাগ উপাদান জৈৱিক পচন আৰু ক্ষয় হোৱা ৰূপান্তৰিত শিলা আৰু বালিশিলৰ মিশ্ৰণ। পাৰ্বত্য এলেকাৰ মাটিৰ উপৰিভাগৰ উৰ্বৰতা হ্রাসপ্ৰাপ্ত হয়।

২.৪ পানী

নিম্ন এলেকা হোৱা বাবে একমাত্ৰ ৰজামায়েং পাহাৰৰ বাহিৰে সমগ্ৰ অভয়াৰণ্য বছৰি বানৰ দ্বাৰা প্লাৱিত হয়। অভয়াৰণ্যত গোটেই বছৰজুৰি পানী থাকে আৰু বাৰমহীয়াকৈ পানীৰ উৎস হৈছে গাৰঙা হাড়ুক বিল। অভয়াৰণ্যৰ অধিকাংশ জলাশয়েই হৈছে অশ্বখুৰা হ্ৰদ আৰু আয়তনতো বৃহৎ। তদুপৰি, সমগ্ৰ অভয়াৰণ্যজুৰি বিভিন্ন ঠাইত অগভীৰ জলাশয়ো সিঁচৰতি হৈ আছে। ৰজামায়েং পাহাৰতো নিজৰাৰ দৰে সৰু সৰু জলধাৰা প্ৰৱাহিত হৈছে। লগতে কিছুসংখ্যক ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ আৰ্দ্ৰ ভূমিখণ্ডও আছে। এই অভয়াৰণ্যৰ উত্তৰ সীমাৰে প্ৰৱাহিত হৈছে মহাবাহু ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু দুই কিলোমিটাৰ নিলগত দক্ষিণ-পশ্চিম দিশত প্ৰৱাহিত হৈছে কপিলী নৈ। এই নৈখন কাজলিমুখত গৈ ব্ৰহ্মপুত্ৰত মিলিত হৈছেহি। আনহাতে, সংৰক্ষিত এলেকাৰ পূব সীমাত অৱস্থিত পকৰীয়া বিল। এলেকাত কিছুসংখ্যক ঋতুকালীন জলাশয় হিচাপে আছে যুগদল বিল, লম্বাডোভা জলাশয়।

২.৫ জলবায়ু : উষ্ণতা আৰু বৃষ্টিপাত

পৰিষ্কাৰ বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্যৰ জলবায়ু উপ-গ্ৰীষ্ম মণ্ডলীয় মৌচুমী বুলি গণ্য কৰিব পাৰি। গ্ৰীষ্মকালত তাপমাত্ৰাৰ সৰ্বোচ্চ হাৰ 31° চেলচিয়াছ আৰু শীতকালত তাপমাত্ৰাৰ ন্যূনতম হাৰ 11° চেলচিয়াছ। বাৰিষা ঋতু মে' মাহৰ পৰা ছেপ্টেম্বৰ মাহলৈকে। সেই সময়ত গড় বৃষ্টিপাতৰ পৰিমাণ ২৫১ মিলিমিটাৰ। শীতকালত আৰ্দ্ৰতাৰ পৰিমাণ ৭৮ শতাংশ আৰু বাৰিষা বতৰত ৮২ শতাংশলৈকে বৃদ্ধি পায়।

২.৬ পৰিৱেশতন্ত্ৰ আৰু জৈৱ-বৈচিত্ৰ্য

পৰিষ্কাৰ বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্য প্ৰাকৃতিক সম্পদত চহকী। এই অভয়াৰণ্যত আছে বিবিধ প্ৰজাতিৰ উদ্ভিদ আৰু প্ৰাণী।

এই অভয়াৰণ্যক তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰি :

- ১) তৃণভূমি
- ২) বৃক্ষাৰণ্য
- ৩) আৰ্দ্ৰভূমি

দীঘল আৰু চুটি উভয় ধৰণৰ ঘাঁহেৰে তৃণভূমি এলেকা গঠিত হৈছে। ঘাঁহৰ প্ৰধান প্ৰজাতিবোৰ হৈছে ফ্ৰেগমিটেস্কাব্ৰা, ইম্পেৰাটেচিলিড্ৰিকা, ছাৰ্কাৰামস্পণ্টনিয়াম আদি।

অভয়াৰণ্যৰ মুঠ এলেকাৰ ৬.৬১ শতাংশ হৈছে আৰ্দ্ৰভূমি। এই আৰ্দ্ৰভূমি এলেকা অসংখ্য প্ৰকাৰৰ পৰিষ্কাৰী চৰাই, স্থানীয় চৰাই-চিৰিকতি, স্তন্যপায়ী, মাছ, উভচৰ প্ৰাণী আৰু সৰিসৃপৰ বাসস্থান। জলাশয় এলেকাৰ সংলগ্ন ঠাইতেই আছে তৃণভূমি। হাড়ুক, শোলমাৰী, গৰঙা আদি বিলবোৰ গোটেই বছৰজুৰি পানীৰে পৰিপূৰ্ণ হৈ থাকে। কিছুসংখ্যক প্ৰজাতিৰ ঘাঁহ আৰু জলজ উদ্ভিদ জলাশয়বিলাকতে জন্মে। এইবোৰ হৈছে পানীমেটেকা (মেটেকাউইছৰিয়া), পাডুম (নেলুসো), খালেকা আদি। বৃক্ষাচ্ছাদিত এলেকা ছিজিয়ামক্যুমিনি, ফিকাছল্ল'মেৰাটা আদি প্ৰজাতিৰ বৃক্ষক লৈ গঠিত হৈছে। আনহাতে, বিভিন্ন ফুলৰ প্ৰজাতিৰ উদ্ভিদবিলাকৰ ভিতৰত আছে আলষ্টোনিয়াস্কলাৰিছ, টাৰ্মিনেলিয়া টোমেণ্টোছা আৰু অন্যান্য।

এলেকাত বিভিন্ন প্ৰজাতিৰ চৰাই আৰু জীৱ-জন্তু আছে। নথিভুক্ত তথ্য অনুসৰি এই অভয়াৰণ্যত আছে গঁড়, খাগৰি পহু, বনগাহৰি আৰু ম'হসহ ২২বিধ স্তন্যপায়ী প্ৰাণী। আনহাতে, প্ৰাপ্ত নথি অনুসৰি ৪৬বিধ প্ৰজাতিৰ (পৰিষ্কাৰী আৰু স্থানীয়) ৩৭৫বিধ চৰাই আছে। আনহাতে, ২৭ প্ৰজাতিৰ সৰিসৃপ আৰু ৯ প্ৰজাতিৰ উভচৰ এই অভয়াৰণ্যত আছে। কিছু গুৰুত্বপূৰ্ণ মাছৰ প্ৰজাতিৰ ভিতৰত আছে বৌ, কান্দুলী, বাতো, আৰি, শ'ল আদি। উল্লিখিত প্ৰাণীবোৰৰ উপৰি আছে বন মেকুৰী, নাহৰফুটুকী, মেকুৰী আৰু কেতবোৰ সৰু সৰু প্ৰাণী যেনে জহামাল, নেউল, উদ আদি।

২.৭ পৰিষ্কাৰ বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্যৰ জৈৱ-বৈচিত্ৰ্য সংৰক্ষণৰ ক্ষেত্ৰত দেখা দিয়া দুৰ্যোগসমূহ

অভয়াৰণ্যত দেখা দিয়া কেতবোৰ ঘাই ঘাই দুৰ্যোগ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

* বানপানী :

বছৰেকীয়া বানপানী এক নিয়মিত পৰিঘটনা। ইয়াৰ ফলত অভয়াৰণ্যৰ বন্যপ্ৰাণীৰ মৃত্যু, আন্তঃগাঁথনি আৰু যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ ক্ষয়-ক্ষতিৰ লগতে ম'হৰ বিপুল ক্ষতিসাধন হয়। ১৯৯৮, ২০০২ আৰু ২০০৪ চনৰ বানত একমাত্ৰ বনাঞ্চলৰ জিৰমিনিবাসৰ বাহিৰে সমগ্ৰ পৰিষ্কাৰ অভয়াৰণ্য বুৰ গৈছিল।

* গঁড়ৰ চোৰাং চিকাৰ :

অভয়াৰণ্যত আটাইতকৈ ডাঙৰ ভাবুকি হৈছে গঁড়ৰ চোৰাং চিকাৰ। বিগত ২৫ বছৰত চোৰাং চিকাৰীয়ে ৪৯টা গঁড় হত্যা কৰিছে। সাধাৰণতে বাহিৰৰ পৰাই চোৰাং চিকাৰী আহে আৰু স্থানীয় গাঁওবাসীৰ সহায়ত অপৰাধ কাৰ্য সংঘটিত কৰে।

* আৰ্দ্ৰভূমিত পলস :

সংৰক্ষিত এলেকাৰ প্ৰধান প্ৰধান আটাইবোৰ আৰ্দ্ৰভূমি বালিৰে ঢাক খাই পৰাটো এক গুৰুতৰ বিপদ হৈ পৰিছে। প্ৰতিবছৰে বানপানীৰ পিছত অভয়াৰণ্যৰ জলাশয়বোৰত বালি জমা হৈ ওখ হৈ পৰে। ইয়াৰ ফলত আৰ্দ্ৰভূমিৰ আয়তন আৰু গভীৰতা হ্রাস পাই আছে, যাৰ পৰিণামত জলাশয়বিলাকৰ পানী ধাৰণ ক্ষমতাও কমি গৈ আছে।

* মানৱ বসতি আৰু সচলতা :

আশেপাশে মানৱ বসতি আৰু তেওঁলোকৰ সংশ্লিষ্ট বিভিন্ন কাৰ্যকলাপ পবিতৰা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্যৰ জৈৱ-বৈচিত্ৰ্যৰ বাবে এক ভাবুকি হৈ পৰিছে। জনসংখ্যা বৃদ্ধি, পথ, আৱাস, বজাৰ এলেকা আদিৰ বাবে নিৰ্মাণৰ কাম-কাজ বাঢ়ি যোৱাত বায়ু আৰু শব্দ প্ৰদূষণ ঘটিছে। এই ধৰণৰ কাৰ্যকলাপে পবিতৰা অভয়াৰণ্যজুৰি বন্যপ্ৰাণীৰ সচলতা সীমিত কৰিছে। তদুপৰি, অভয়াৰণ্যৰ মাজেদি যোৱা ঘাইপথে দুৰ্ঘটনা আৰু চোৰাং চিকাৰীৰ দ্বাৰা জীৱ-জন্তু হত্যাৰ বিপদ বাঢ়িছে।

* পশুচাৰণৰ অত্যধিক হেঁচা :

অভয়াৰণ্যত পশুচাৰণ নিষিদ্ধ যদিও সীমামূৰীয়া গাঁৱৰ বাসিন্দাসকলে চাৰণৰ বাবে ঘৰচীয়া জীৱ-জন্তুক অভয়াৰণ্যৰ ভিতৰত মেলি দিয়ে। সাম্প্ৰতিক তথ্যমতে নিতৌ পবিতৰা অভয়াৰণ্যত চাৰণৰ বাবে ৩,০০০ৰো অধিক পশুধন মেলি দিয়া হয়। কেন্দ্ৰীভূত এলেকাত পশুধন চাৰণৰ বাবে মেলি দিয়াৰ ফলত ব্যাপক হাৰত তৃণভূমি বিনষ্ট হোৱাটো দৃষ্টিগোচৰ হৈছে। পবিতৰা অভয়াৰণ্যৰ চাৰিও দিশৰ পৰা পশুচাৰণৰ হেঁচা আহিছে আৰু খাদ্যৰ বাবে গঁড়বিলাক ঘৰচীয়া পশুধনৰ সৈতে প্ৰতিযোগিতাৰ সন্মুখীন হ'বলগীয়া হৈছে।

৩) গাঁৱৰ আৰ্থ-সামাজিক পৰিচয় আৰু পৰিৱেশ-উন্নয়ন সমিতি (ই ডি চি)ৰ পৰিচয়

৩.১ মূল তথ্য

হাতীগড় হৈছে এখন ৰাজহ গাঁও আৰু মৰিগাঁও জিলাত অৱস্থিত। অসম যুটীয়া বন পৰিচালনা বিধি-১৯৯৮ৰ (ৰাইজৰ অংশগ্ৰহণ) ৭ (VII) নং ব্যৱস্থা অনুসৰি ২০১৬ চনৰ অক্টোবৰ মাহত ই ডি চি-ৰ পঞ্জীকৰণ কৰা হয়।

তালিকা— ক : পৰিৱেশ-উন্নয়ন সমিতিখনৰ মূল তথ্য

ই ডি চিৰ নাম	হাতীগড়
গাঁও পঞ্চায়তৰ নাম	পশ্চিম মায়ং
ৰাজহ চক্ৰ	মায়ং
জিলা	মৰিগাঁও
সংমণ্ডল	গুৱাহাটী বন্যপ্ৰাণী সংমণ্ডল
বন আঞ্চলিক	পবিতৰা
বন লাট	পবিতৰা
স্থাপনৰ বৰ্ষ	২০১৬
পঞ্জীয়ন নম্বৰ	KNP/FG761/EDC/RC/GWL/2016-17/03
ই ডি চিৰ চাৰিসীমাৰ বিৱৰণ	উত্তৰ : মায়ং / পবিতৰা দক্ষিণ : ঠেংভঙা গাঁও পশ্চিম : বুঢ়বুঢ়ি গাঁও পূব : কলংপাৰ গাঁও

উৎস : ই ডি চিৰ নথি আৰু ২০১৭ চনত পি আৰ এ অনুশীলনত হোৱা আলোচনা।

৩.২ কাৰ্যকৰী সমিতিৰ সংক্ষিপ্ত বিৱৰণ

ই ডি চিৰ সাধাৰণ আৰু কাৰ্যকৰী সমিতিৰ বিতং বিৱৰণ তলৰ তালিকাত উল্লেখ কৰা হ'ল। (পৰিশিষ্ট IV-ত ই ডি চি-ৰ সদস্যসকলৰ স্বাক্ষৰযুক্ত তালিকা আৰু পৰিশিষ্ট V-ত সমূহীয়া আলোকচিত্ৰ দিয়া হৈছে।)

তালিকা-খ : কাৰ্যবাহী সমিতিৰ বিতং বিৱৰণ

নাম	বয়স	অভিভাৱকৰ নাম/ঠিকনা	শিক্ষাগত অৰ্হতা	ফোন নম্বৰ	পদবী
বাজু পুৰি	৪০	প্ৰযত্নে মনমোহন পুৰি, হাতীগড়, পোঃ অঃ কমাৰপুৰ	উচ্চ মাধ্যমিক	৮৪৭১৮-৭০০১২	সভাপতি
অশোক কুমাৰ দাস	৫০	প্ৰযত্নে প্ৰয়াত হৰেন্দ্ৰ দাস	স্নাতক	৯৪৩৫১-৪১১৫৮	সদস্য সচিব
জিৎ বাহাদুৰ ভূজেল	৫৬	প্ৰযত্নে কৃপাছিং ভূজেল, হাতীগড়, পোঃ অঃ কমাৰপুৰ	নৱম	৯৮৫৪৭-৪৪৬৬০	সদস্য
কুমাৰ শৰ্মা	৫০	প্ৰযত্নে কৃষ্ণ শৰ্মা হাতীগড়, পোঃ অঃ কমাৰপুৰ	অষ্টম	৯৮৫৯৭-৪১৫৭৬	সদস্য
মনপ্ৰসাদ শৰ্মা	৫০	প্ৰযত্নে ছেতুপ্ৰসাদ শৰ্মা হাতীগড়, পোঃ অঃ কমাৰপুৰ			সদস্য
নাৰায়ণ শৰ্মা	৩৫	প্ৰযত্নে গোবিন্দ শৰ্মা হাতীগড়, পোঃ অঃ কমাৰপুৰ	স্নাতক (বিজ্ঞান)	৮৮১২৯-৫০৭৭৮	সদস্য
গণেশ ছেত্ৰী	২৮	প্ৰযত্নে নৰবাহাদুৰ ছেত্ৰী হাতীগড়, পোঃ অঃ কমাৰপুৰ	উচ্চ মাধ্যমিক	৯৮৫৪০-৫০৩৬০	সদস্য
গজ বাহাদুৰ ছেত্ৰী	৪৬	প্ৰযত্নে দল বাহাদুৰ ছেত্ৰী হাতীগড়, পোঃ অঃ কমাৰপুৰ	স্নাতক		সদস্য
কৃষ্ণ ছেত্ৰী	৩০	প্ৰযত্নে মনবাহাদুৰ ছেত্ৰী, হাতীগড়, পোঃ অঃ কমাৰপুৰ	উচ্চ মাধ্যমিক	৯৮৫৪১-৮৩৯২৬	সদস্য
অশোক শৰ্মা	২৪	প্ৰযত্নে দতৰাম শৰ্মা, হাতীগড়, পোঃ অঃ কমাৰপুৰ	নৱম	৯৮৫৪৯-৭৬৫৬৬	সদস্য
বালিকা পুৰি	৪০	প্ৰযত্নে চন্দ্ৰ পুৰি, হাতীগড়, পোঃ অঃ কমাৰপুৰ	নৱম		সদস্য
ৰেখা শৰ্মা	৩৫	প্ৰযত্নে ৰেছমো শৰ্মা, হাতীগড়, পোঃ অঃ কমাৰপুৰ	নৱম	৮৭২৩৮-৯৫০৭৪	সদস্য
সংগীতা পুৰি মগৰ	৩৭	প্ৰযত্নে কৰ্ণ মগৰ, হাতীগড়, পোঃ অঃ কমাৰপুৰ	উচ্চ মাধ্যমিক		সদস্য
সীতা শৰ্মা	৩৮	প্ৰযত্নে গণেশ শৰ্মা, হাতীগড়, পোঃ অঃ কমাৰপুৰ	নৱম		সদস্য
কমলা শৰ্মা	৩৩	প্ৰযত্নে শংকৰ শৰ্মা, হাতীগড়, পোঃ অঃ কমাৰপুৰ	নৱম		সদস্য

উৎস : ই ডি চিৰ তথ্য।

৩.৩ পৰিয়াল আৰু জনসংখ্যা গাঁথনি

গাঁওখনত পৰিয়ালৰ সংখ্যা হৈছে ৭২ আৰু এই ৭২টা পৰিয়ালেই (দৰিদ্ৰ্য সীমাৰেখাৰ তলৰ)।

তালিকা— গঃ জনগাঁথনিৰ চিত্ৰ

জনগাঁথনি

জাতি/গোষ্ঠী	পৰিয়াল	পুৰুষ	মহিলা	মুঠ
সাধাৰণ	৫	১০	২৪	৩৪
অন্যান্য পিছপৰা শ্ৰেণী	১২	২৫	৬০	৮৫
অন্যান্য	৫৫	১১৭	২৩৫	৩৫২
মুঠ	৭২	১৫২	৩১৯	৪৭১

মুঠ জনসংখ্যা ৪৭১। ইয়াৰে ১৫২জন পুৰুষ তথা বাকীসকল মহিলা। জনসংখ্যাৰ যথাক্ৰমে সাধাৰণ শ্ৰেণীৰ ৩৪জন, অ' বি চি-ৰ ৮৫জন আৰু মুঠ ৩৫২জন।

ইয়াৰ পৰা এইটো জনা যায় :

(১) প্ৰতিটো পৰিয়ালত গড় সদস্য সংখ্যা হৈছে ৭জন।

(২) গাঁওখনৰ লিংগ অনুপাত হৈছে প্ৰতি ১০০জন পুৰুষৰ বিপৰীতে মহিলাৰ অনুপাত ৪৮

তালিকা— ঘঃ বয়সৰ বিবিধতা চিত্ৰ

বয়স শ্ৰেণী	< ৫ বছৰ	৫-১৮ বছৰ	১৮-৪৫ বছৰ	৪৫-৬০ বছৰ	> ৬০ বছৰ	মুঠ
পুৰুষ	৮	২৮	৭৮	২৫	১৩	১৫২
মহিলা	১৩	৬৩	১২১	৮৬	৩৬	৩১৯
মুঠ	২১	৯১	১৯৯	১১১	৪৯	৪৭১

৩.৪ শিক্ষা আৰু দক্ষতা বিকাশ :

ই ডি চি-ৰ শিক্ষাগত অৰ্হতাৰ বিৱৰণ তলৰ তালিকা ৬-ত দিয়া হ'ল।

তালিকা — ৬ঃ শিক্ষাগত অৰ্হতাৰ বিৱৰণ

বয়স শ্ৰেণী	নিৰক্ষৰ	প্ৰাথমিক	মধ্য	উচ্চ	উচ্চতৰ	স্নাতক	স্নাতকোত্তৰ	মুঠ
< ২৫ বছৰ	১৯	৫৫	২৬	১০	১০	২০	৫	১৪৫
> ২৫ বছৰ	১৮৭	৫০	২১	৭	৭	১৫	৪	২৯১
মুঠ	২০৬	১০৫	৪৭	১৭	১৭	৩৫	৯	৪৩৬

প্ৰাপ্ত তথ্য অনুসৰি ৫২.৭ শতাংশৰো অধিক লোক সাক্ষৰ।

আনুষ্ঠানিক আৰু অনানুষ্ঠানিক দুই ধৰণেই জীৱিকা নিৰ্বাহৰ দক্ষতা আহৰণ কৰা হয়। ই ডি চি এলেকাত অনানুষ্ঠানিক দক্ষতাৰ অৰ্থ হৈছে পৰম্পৰাগত পদ্ধতি। নিম্নোক্ত ক্ষেত্ৰসমূহ জনসাধাৰণৰ পৰম্পৰাগত দক্ষতা আছে :

- (ক) পশুপালন
- (খ) কৃষি
- (গ) বয়ন
- (ঘ) হস্তশিল্প

৩.৫ ভূমি ব্যৱহাৰৰ ধৰণ

গাঁওখনৰ ভূমিৰ ব্যৱহাৰৰ ধৰণ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল :

ই ডি চি-ৰ অধীনত মুঠ এলেকা : ৪৩ হেক্টৰ

শস্য ভূমি : ৩৩ হেক্টৰ

বসতি এলেকা : ৯ হেক্টৰ

পতিত মাটি : ১ হেক্টৰ

৩.৬ ভূমি মালিকানাৰ ধৰণ

ভূমি মালিকানা অনুসৰি পৰিয়ালসমূহৰ অৱস্থা এনে ধৰণৰ :

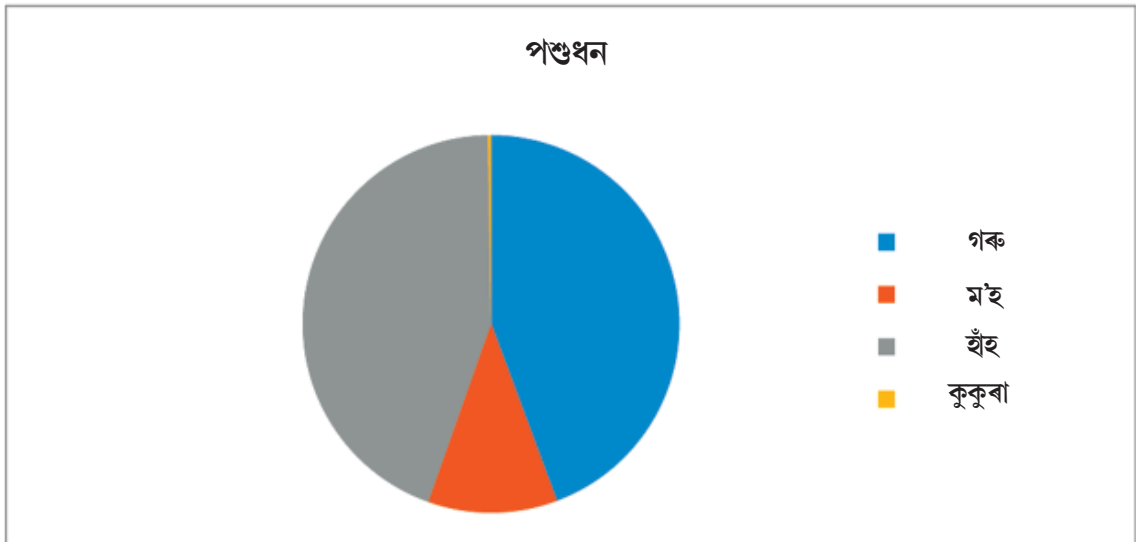
* পৰিয়ালসমূহৰ ৭ শতাংশ উপাস্ত কৃষক (২ হেক্টৰতকৈয়ো কম); আৰু

* ৯৩ শতাংশ পৰিয়াল ক্ষুদ্ৰ কৃষক (২-১০ হেক্টৰ)

৩.৭ পশুধন

গাঁওখনত মুঠ পশুধনৰ সংখ্যা হৈছে ৬৬৫। পৰিয়ালসমূহে প্ৰতিপালন কৰা পশুৰ বিৱৰণ এনেধৰণৰ—

ক্রমিক নং	পশুধন	সংখ্যা
১	গৰু	২০০
২	ম'হ	৫০
৩	হাঁহ	২০০
৪	কুকুৰা	১০০

৩.৮ গাঁৱৰ আন্তঃগাঁথনি আৰু যোগাযোগ ব্যৱস্থা

নিৰ্বাহক্ষম জীৱিকাৰ উন্নয়নৰ বাবে যিকোনো সম্প্ৰদায়ৰ বাবে পৰ্যাপ্ত মৌলিক আন্তঃগাঁথনি থকাটো আৱশ্যিক। গাঁওখনৰ বৰ্তমান আন্তঃগাঁথনিৰ অৱস্থা সন্তোষজনক নহয়। গাঁৱৰ আন্তঃগাঁথনিৰ বৰ্তমান অৱস্থা তলত দিয়া হ'ল।

তালিকা— চঃ বস্তুগত আন্তঃগাঁথনি

ক্রমিক নম্বৰ	আন্তঃগাঁথনি	অৱস্থিতি (গাঁৱৰ ভিতৰত নে বাহিৰত)	সংখ্যা (যদি প্ৰযোজ্য)	গাঁৱৰ পৰা দূৰত্ব (কিলোমিটাৰত)	অৱস্থা আৰু বৰ্তমান ব্যৱস্থা
১	বাছ আস্থান	বাহিৰত	—	৩	ভাল
২	প্ৰাথমিক স্বাস্থ্য কেন্দ্ৰ	বাহিৰত	—	১.৫	ভাল
৩	প্ৰাথমিক বিদ্যালয়	ভিতৰত	২	—	ভাল
৪	মাধ্যমিক বিদ্যালয়	বাহিৰত	১	১.৫	ভাল
৫	উচ্চ বিদ্যালয়	বাহিৰত	১	২	ভাল
৬	উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়	বাহিৰত	১	৮	ভাল
৭	মহাবিদ্যালয়	বাহিৰত	১	৮	ভাল
৮	ডাকঘৰ	বাহিৰত	১	১	ভাল
৯	বেংক	বাহিৰত	২	৮	ভাল
১০	টেলিফোন	—	—	—	—
১১	অংগনৱাড়ী কেন্দ্ৰ	ভিতৰত	৩	—	ভাল
১২	গাঁও পঞ্চায়তৰ কাৰ্যালয়	বাহিৰত	১	২২	ভাল
১৩	ৰাজহ চক্ৰ কাৰ্যালয়	বাহিৰত	১	২৫	ভাল
১৪	আৰক্ষী চকী / থানা	বাহিৰত	১	৮	ভাল
১৫	বন লাট কাৰ্যালয়	বাহিৰত	১	৮	ভাল
১৬	বন আঞ্চলিক কাৰ্যালয়	বাহিৰত	১	৮	ভাল
১৭	ৰে'লৱে ষ্টেচন	বাহিৰত	১	৩৫	ভাল
১৮	খোৱাপানীৰ উৎস	ভিতৰত	টিউৱপেল : ৪০ হেণ্ডপাম্প : ২০ কুঁৱা : ৫	—	শোচনীয়
১৯	ৰাজহুৱা সভাঘৰ	বাহিৰত	১	২	ভাল
২০	বিদ্যুৎ সংযোগ ঘৰ	—	৬০	—	—
২১	ষ্ট্ৰিট লাইট	ভিতৰত	২	—	—
২২	ট্ৰেক্টৰৰ সংখ্যা	—	—	—	—
২৩	পাৱাৰ টিলাৰৰ সংখ্যা	—	—	—	—

ওপৰৰ তালিকাৰ ভিত্তিত গাঁওখনৰ আন্তঃগাঁথনিৰ নিম্নোক্ত বিষয়বোৰ উল্লেখনীয় :

বস্তুগত আন্তঃগাঁথনি : গাঁৱৰ বাসিন্দাসকল পথ, পানীযোগান আদিৰ দৰে মৌলিক বস্তুগত আন্তঃগাঁথনিৰ পৰা বঞ্চিত।

শিক্ষা আৰু স্বাস্থ্য সুবিধা : শিক্ষা আৰু স্বাস্থ্য ব্যৱস্থা অতি কম। চৰকাৰী পৰিবহণো পৰ্যাপ্ত নহয় আৰু যাতায়াতৰ বাবে সম্প্ৰদায়ৰ মানুহে চাইকেল ব্যৱহাৰ কৰিবলগীয়া হয়।

চৰকাৰী কাৰ্যালয় : চৰকাৰী কাৰ্যালয় (যেনে আৰক্ষী থানা, ৰাজহ কাৰ্যালয়, বন লাট কাৰ্যালয় আদি) গাঁওখনৰ পৰা যথেষ্ট দূৰৈত অৱস্থিত।

বিত্তীয় অন্তৰ্ভুক্তি : বেংক, ডাকঘৰৰ আদি বিত্তীয় প্রতিষ্ঠান বসতি অঞ্চলৰ বাহিৰত অৱস্থিত। ফলত সম্প্ৰদায়ৰ অতি কমসংখ্যক সদস্যৰে বেংক বা ডাকঘৰত ছেভিংছ একাউন্ট আছে।

৩.৯ কৃষিজাত শস্য

গাঁৱত উৎপাদিত ঘাই ঘাই কৃষিজাত শস্যবোৰ হৈছে, বড়োধান আৰু বৰিশস্য যেনে পাচলি (বন্ধাকবি, ৰঙালাউ আদি)। অধিকাংশ পৰিয়াল বড়োধান খেতিত জড়িত।

উৎপাদিত শস্য আৰু ইয়াৰ পৰিমাণ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল :

- ক) বড়ো ধান : উৎপাদন— ৩২০০ কুইণ্টল; উৎপাদনৰ হাৰ ৬,০০০ কিঃ গ্ৰাঃ/হেক্টৰ
- খ) পাচলি : উৎপাদন— ৮০ কুইণ্টল; উৎপাদনৰ হাৰ ৬০০০ কিঃ গ্ৰাঃ/হেক্টৰ

৩.১০ পশু খাদ্যৰ পৰ্যাপ্ততা

পশুখাদ্যৰ বাবে গাঁওখন নিকটৱৰ্তী বনাঞ্চলৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। গাঁৱৰ পশুখাদ্যৰ প্ৰধান উৎসবোৰ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল :

- ক) পৰিতৰা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্য
- খ) বাসস্থান আৰু ইয়াৰ আশেপাশে
- গ) স্থানীয় এলেকা

৩.১১ বজাৰ

গাঁওবাসীয়ে অহা-যোৱা কৰা বজাৰসমূহ হৈছে :

- ক) গেলামাল/সুলভ মূল্যৰ দোকান : ১০০ মিটাৰ নিলগত তিনিআলিত
- খ) সাপ্তাহিক/অৰ্ধসাপ্তাহিক বজাৰ : ৩ কিলোমিটাৰ নিলগত কলংঘাটত
- গ) প্ৰধান বজাৰ : ৪০ কিলোমিটাৰ দূৰৈত গুৱাহাটীত

৩.১২ পানীৰ উৎস

পানীৰ প্ৰধান উৎস আৰু ইয়াৰ পৰ্যাপ্ততা তলত উল্লেখ কৰা হ'ল :

- ক) টিউবৱেল : ৪০ (পানীৰ পৰ্যাপ্ততা : শোচনীয়)
- খ) হস্তচালিত পাম্প : ৪০ (পানীৰ পৰ্যাপ্ততা : শোচনীয়)
- গ) কুঁৱা : ৫ (পানীৰ পৰ্যাপ্ততা : পৰ্যাপ্ত)
- ঘ) নদী/জলধাৰা : ২ (পানীৰ পৰ্যাপ্ততা : পৰ্যাপ্ত)

৩.১৪ আৰ্থ-সামাজিক স্থিতি

সামাজিক গাঁথনি : গাঁওখনত নেপালী সম্প্ৰদায়ৰ মানুহে বাস কৰে। তেওঁলোকৰ মাজত জাতিভেদ প্ৰথা নাই। সমাজত সামাজিক বিভাজন নাই। মহিলাসকলৰ অৱস্থা সন্তোষজনক।

অৰ্থনৈতিক অৱস্থা : অৰ্থনৈতিক অৱস্থা সন্তোষজনক নহয়। জীৱিকাৰ প্ৰধান উৎস হৈছে কৃষি আৰু দুগ্ধ উৎপাদন। অধিকাংশ পৰিয়ালে বাৰ্ষিক ৪০,০০০ৰ পৰা ৫০,০০০ টকালৈকে উপাৰ্জন কৰে।

৪। জীৱিকা সম্পদৰ সবিশেষ আৰু দুৰ্বলতা প্ৰসংগ

এই অধ্যায়ত গাঁওখনৰ জীৱিকা সম্পদ আৰু সেইবোৰৰ বৰ্তমান অৱস্থা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। লগতে এই অধ্যায়ত দুৰ্বলতাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতসমূহো বিশ্লেষণ কৰা হৈছে।

৪.১ জীৱিকা সম্পদৰ বিশ্লেষণ

স্থিতিশীল জীৱিকা সম্পদকীয় নিৰ্দেশিকা অনুসৰি (SLF) যিকোনো গাঁৱত জীৱিকাৰ বিকাশৰ বাবে পাঁচটা সম্পদ সৰ্বাধিক গুৰুত্বপূৰ্ণ। এইবোৰ হৈছে মানৱ সম্পদ, আৰ্থিক মূলধন, সামাজিক মূলধন, প্ৰাকৃতিক মূলধন আৰু বস্তুগত মূলধন। এই পাঁচটা মূলধনৰ বিশ্লেষণ তলত আগবঢ়োৱা হ'ল :

মানৱ সম্পদ :

মানৱ সম্পদত গাঁওবাসীৰ কেতবোৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ দাঙি ধৰা হৈছে। যেনে তেওঁলোকে আহৰণ কৰা দক্ষতা, শিক্ষাগত অৰ্হতা আৰু বৃত্তিগত অৰ্হতাৰ বিৱৰণ। হাতীগড়ত জনসংখ্যাৰ প্ৰায় ৫২.৭ শতাংশ লোক সাক্ষৰ।

দক্ষতাৰ ক্ষেত্ৰত দেখা যায়, কৃষি আৰু পশু পালনেই হৈছে প্ৰধান। ৫জন বয়ন আৰু ২জন বাঁহ-বেতৰ শিল্পত জড়িত। অধিকাংশ লোকে দুগুণ উৎপাদন আৰু কৃষিৰ জৰিয়তে জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰে। কিছুসংখ্যক লোক দোকানী, কাৰখানাৰ শ্ৰমিক, দৰ্জী, দৈনিক হাজিৰা কৰা শ্ৰমিক আৰু বেচৰকাৰী কোম্পানীৰ কৰ্মী। গাঁওখনত শক্তিশালী কৰ্মশক্তিৰ বাবে কৰ্মক্ষম বয়সৰ লোকৰ উচ্চ হাৰ হোৱাটো আৱশ্যক। হাতীগড়ত কৰ্মক্ষম বয়সৰ লোকৰ হাৰ ৫৪.৮১ শতাংশ। হাতীগড়ৰ এই এলেকাত মানৱ সম্পদে লিংগৰ পৃথক পৃথক ভূমিকাকো সামৰি লৈছে। কৃষিকাৰ্য, বিশেষকৈ হালবোৱা আৰু শস্য চপোৱা কামত পুৰুষেই অধিক সংখ্যাত জড়িত। আনহাতে, মহিলাসকল বন্ধা-বঢ়া আৰু শিশুৰ পৰিচৰ্যাতে ব্যস্ত থাকে।

বস্তুগত মূলধন :

গাঁওখনত বস্তুগত আন্তঃগাঁথনি উন্নয়নেই হৈছে বস্তুগত মূলধন। হাতীগড় গাঁৱৰ পৰা ঘাইপথসমূহ দূৰৈত। যাৰফলত পৰিবহণ আৰু দৈনন্দিন যোগাযোগৰ ক্ষেত্ৰত গাঁওবাসী অসুবিধাৰ সন্মুখীন হৈছে। গাঁৱৰ পথবোৰ কেঁচা আৰু অৱস্থা ভাল নহয়।

শিক্ষাগত ক্ষেত্ৰত গাঁৱৰ ভিতৰত এখন প্ৰাথমিক বিদ্যালয় আছে যদিও মধ্য ইংৰাজী বিদ্যালয়, উচ্চ মাধ্যমিক বিদ্যালয় আৰু মহাবিদ্যালয় গাঁওখনৰ পৰা দূৰৈত অৱস্থিত। ইয়াৰ ফলত উচ্চ শিক্ষা অব্যাহত ৰখাৰ ক্ষেত্ৰত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ বাবে সমস্যাৰ সৃষ্টি হৈছে। বিদ্যুৎ সংযোগৰ ক্ষেত্ৰত দেখা যায়, গাঁওখনত মুঠ পৰিয়ালসমূহৰ ৪৩ শতাংশৰ বিদ্যুৎ সংযোগ আছে। প্ৰশাসনীয় প্ৰতিষ্ঠানসমূহৰ ভিতৰত ডাকঘৰ গাঁৱৰ পৰা ১ কিলোমিটাৰ দূৰৈত অৱস্থিত আৰু ইয়াৰ অৱস্থা ভাল। আনহাতে, গাঁৱৰ পৰা ৮ কিলোমিটাৰ নিলগত আছে আৰক্ষী চকী। বজাৰসমূহলৈ যাতায়াতৰ ক্ষেত্ৰত দেখা যায়, গাঁৱৰ নিকটৱৰ্তী বজাৰ ৩ কিলোমিটাৰ নিলগত। ইয়াৰ ফলত গাঁওবাসীৰ সুবিধা হৈছে।

সামাজিক মূলধন :

যিকোনো গাঁৱত ধৰ্মীয়, সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক প্ৰতিষ্ঠানসমূহ হৈছে সামাজিক মূলধনৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ উপাদান। এইবোৰ প্ৰতিষ্ঠানে সচৰাচৰ জনসাধাৰণৰ মাজত সম্প্ৰীতি গঢ়ি তোলাৰ লগতে ঐক্যৰ অনুভূতি জগাই তোলে। হাতীগড়ত ৩টা মন্দিৰ আৰু এটা নামঘৰ আছে। তদুপৰি, গৰ্ভৱতী মহিলা আৰু শিশুৰ পৰিচৰ্যা তথা মৌলিক স্বাস্থ্য সেৱাৰ কামত যুক্ত ৩টা অংগনৱাডী কেন্দ্ৰও গাঁওখনত আছে। হাতীগড়ত পবিত্ৰা দুগুণ উৎপাদক সমবায় সমিতি নামৰ এটা সমবায় সমিতিও আছে। এই সমিতিয়ে বিভিন্ন পৰিয়ালৰ পৰা গাখীৰ সংগ্ৰহ কৰি পূৰ্বী ডেইৰীত বিক্ৰী কৰে।

গাঁৱৰ পঞ্চায়তে গাঁওখনৰ প্ৰশাসনীয় কৰ্তব্য পালনত গুৰুত্ব দিয়ে। গাঁওবুঢ়া হৈছে গাঁওখনৰ প্ৰতিনিধি। হাতীগড়ত মহিলা সমিতি, যুৱ/ক্ৰীড়া সংঘ আৰু আত্মসহায়ক গোটসমূহে সামাজিক সংস্থা হিচাপে কাম কৰি আছে।

আৰ্থিক মূলধন :

গাঁৱত বেংক আৰু ডাকঘৰ আদিৰ দৰে প্ৰতিষ্ঠানৰ উপস্থিতিৰ ওপৰতে বিত্তীয় মূলধন নিৰ্ভৰ কৰে। হাতীগড়ত গাঁৱৰ পৰা ১ কিলোমিটাৰ নিলগত ডাকঘৰ অৱস্থিত। ফলত গাঁওবাসীৰ বাবে এই সেৱাৰ সুবিধা লোৱাটো সহজ হৈছে। বেংক গাঁৱৰ পৰা যথেষ্ট দূৰৈত অৱস্থিত। যাৰফলত ভালেমান অসুবিধাৰ সৃষ্টি হৈছে। গাঁৱৰ বেংক একাউণ্টৰ গৰাকীৰ সংখ্যা ১৫০। যাৰফলত প্ৰতিষ্ঠানৰ সামাজিক অৰ্হতা ক্ষতিগ্ৰস্ত হৈছে।

প্ৰাকৃতিক মূলধন :

গাঁৱৰ প্ৰাকৃতিক সম্পদসমূহেই হৈছে প্ৰাকৃতিক মূলধনৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ উপাদান। পবিত্ৰতা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্যৰ সীমামূৰীয়া এলেকাত হাতীগড় অৱস্থিত। অসংখ্য প্ৰকাৰৰ চৰাই-চিৰিকতি আৰু জীৱ-জন্তুৰে সমৃদ্ধ এই অভয়াৰণ্য। অভয়াৰণ্যত সচৰাচৰ দেখা পোৱা চৰাইবোৰ হৈছে হাড়গিলা, কুলি চৰাই, ঘনচিৰিকা আৰু জন্তুবোৰ হৈছে বনগাহৰি, ম'হ আৰু গঁড়।

হাতীগড়ৰ মাটি সাৰুৱা কাৰণে শস্যৰ উৎপাদনশীলতাৰ হাৰ উচ্চ। বিশেষকৈ বড়োধান আৰু বন্ধা কৰি, বেঙেনা, ৰঙা লাউ আদি পাচলিৰ উৎপাদন অধিক। এই এলেকাত জলাশয় হিচাপে আছে গাৰঙা বিল আৰু কপিলি-কলঙৰ দৰে জলধাৰা।

8.2 জীৱিকা সম্পদৰ পঞ্চভূজ

গাঁওখনত উপলব্ধ ৫ প্ৰকাৰৰ জীৱিকা সম্পদৰ বিশ্লেষণৰ ভিত্তিত এটা জীৱিকা-পঞ্চভূজ তৈয়াৰ কৰা হয়। জীৱিকা-পঞ্চভূজটো ভাৰসাম্যহীন আৰু উপযুক্ত জীৱিকাৰ পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰি ইয়াৰ দূৰত্ব কমাৰ পাৰি।

8.3 দুৰ্বলতাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিত বিশ্লেষণ :

বিভিন্ন গৱেষণাৰ সময়ত প্ৰকাশ পোৱা অনুসৰি গাঁওখন পাঁচ জীৱিকা সম্পদত চহকী হোৱা সত্ত্বেও বৰ্তমান কেতবোৰ দুৰ্বলতাৰ বাবে জীৱিকা উন্নয়নৰ লক্ষ্যমাত্ৰা পূৰণ কৰিব পৰা নাই। অঞ্চলটোৰ বনাঞ্চল আৰু বাঁহখেতি, সাৰুৱা কৃষিভূমিকে ধৰি প্ৰাকৃতিক সম্পদত যথেষ্ট চহকী হোৱা সত্ত্বেও কীট-পতংগৰ আক্ৰমণ, বানপানী, মহামাৰীৰ সংক্ৰমণ আদিয়ে অঞ্চলটোৰ উন্নয়নত বাধাৰ সৃষ্টি কৰি আহিছে। ইয়াৰ প্ৰত্যক্ষ নেতিবাচক প্ৰভাৱ জীৱিকা আৰু জীৱিকা সম্পদৰ ওপৰত পৰিছে।

আগষ্ট আৰু ছেপ্টেম্বৰ মাহত মেলিৰিয়া ৰোগ বিয়পি পৰাটো এক সাধাৰণ ঘটনা। আনহাতে মে' মাহৰ পৰা আগষ্ট মাহলৈকে বানপানীও সাধাৰণ ঘটনা। প্ৰায় ৭২টা পৰিয়াল বানপানীত ক্ষতিগ্ৰস্ত হৈছে। গঁড় আৰু বনগাহৰিৰ দৰে বন্যপ্ৰাণীসমূহৰ উপদ্ৰৱতো গাঁৱত শস্য বিনষ্ট হয়।

8.4 ঋতু অনুযায়ী কৃষিৰ দিনপঞ্জী

গাঁওবাসীৰ সৈতে হোৱা আলোচনাৰ ভিত্তিত ঋতু অনুসৰি কৃষিপঞ্জিকা প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। এই কৃষিপঞ্জিকাত বিভিন্ন কৃষি-শস্যৰ ঋতু উল্লেখ কৰা হৈছে। জানুৱাৰীৰ পৰা এপ্ৰিললৈকে শালিধানৰ খেতি কৰা হয়। আনহাতে, নৱেম্বৰৰ পৰা ফেব্ৰুৱাৰীলৈকে সৰিয়হ খেতি কৰা হয়। কৃষিভূমিত প্ৰতি বছৰে বন্যপ্ৰাণীৰ আক্ৰমণ ঘটে আৰু পথাৰতে থকা অৱস্থাত শস্য বিনষ্ট হয়। গঁড় আৰু বনগাহৰিৰ দৰে বন্যপ্ৰাণীৰ উপদ্ৰৱ গোটেই বছৰ ধৰি চলে। বানপানীৰ ফলত মেলিৰিয়াৰ দৰে ৰোগ বিয়পি পৰে। নিকটৱৰ্তী এলেকাত উপযুক্ত স্বাস্থ্য ব্যৱস্থা নথকাত জনসাধাৰণ বাৰিষাকালত দীৰ্ঘদিন ধৰি ৰোগত ভুগি থাকে আৰু ইয়াৰ বিৰূপ প্ৰভাৱ পোনপটীয়াভাৱে তেওঁলোকৰ জীৱিকাৰ ওপৰতো পৰে।

হাতীগড় ই ডি চি-ৰ ঋতু অনুসৰি কৃষিপঞ্জিকা

বিৱৰণ	মাহ											
	জানু	ফেব্ৰু	মাৰ্চ	এপ্ৰিল	মে'	জুন	জুলাই	আগষ্ট	ছেপ্টে	অক্টো	নৱে	ডিচ
শস্য	সৰিয়হ											সৰিয়হ
	বড়ো ধান											
দুৰ্যোগ (বানপানী আৰু বন্য প্ৰাণীৰ উপদ্ৰৱ)					বানপানী							
	বন গাহৰি											
	গঁড়											
ৰোগ					গ্ৰহণী							
								মেলেৰীয়া				

৫। বৰ্তমান পৰিকল্পনা আৰু কাৰ্যসূচী

ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনাত প্ৰত্যক্ষভাৱে প্ৰভাৱ পৰা কেতবোৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ পৰিকল্পনা, এইবোৰৰ ৰূপায়ণ পদ্ধতি আৰু প্ৰক্ৰিয়া সম্পৰ্কে এই অধ্যায়ত আলোচনা কৰা হৈছে। ইয়াৰ ভিতৰত আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ হৈছে ৰাজ্যখনৰ বনাঞ্চল এলেকাত বনানীকৰণ আৰু বন্যপ্ৰাণী সংৰক্ষণ আৰু স্থিতিশীল উন্নয়নৰ বাবে প্ৰণয়ন কৰা সামগ্ৰিক কৰ্ম পৰিকল্পনা। বন্যপ্ৰাণী এলেকাত এই পৰিকল্পনাক কোৱা হয় ব্যৱস্থাপনা পৰিকল্পনা আৰু ব্যাঘ্ৰ সংৰক্ষণ এলেকাত ইয়াক কোৱা হয় ব্যাঘ্ৰ সংৰক্ষণ পৰিকল্পনা। তদুপৰি অন্যান্য কিছু আঁচনিও আছে, যেনে জনজাতি উপ-পৰিকল্পনা (টি এছ পি), অনুসূচিত জাতি-পৰিকল্পনা (এছ চি পি), যিবোৰ বন বিভাগৰ জৰিয়তে বনাঞ্চল গাঁওসমূহত ৰূপায়ণ কৰা হয়। আন কেইবাটাও বিভাগে স্বাস্থ্য, শিক্ষা, শক্তি, জলসিঞ্চন আৰু জীৱিকাৰ ব্যৱস্থাৰ আঁচনিবোৰ ৰূপায়ণ কৰে। এই বিভাগসমূহে প্ৰায়েই বনাঞ্চল গাঁওবোৰত বিভিন্ন আঁচনি ৰূপায়ণ কৰে।

অসম যুটীয়া (ৰাইজৰ অংশগ্ৰহণ) বনানীকৰণ ব্যৱস্থাপনা বিধি, ১৯৯৮ বলৱৎ হোৱাৰ পিছত যুটীয়া বনাঞ্চল ব্যৱস্থাপনা আৰম্ভ কৰা হয় আৰু ২০০২ চনত জে এফ এম চি আৰু ই ডি চিসমূহ গঠন কৰা হয়। ইয়াৰ পূৰ্বে কিছু কৰ্মপৰিকল্পনাৰ জৰিয়তে যুটীয়া বন ব্যৱস্থাপনা বা জে এফ এম চি চফ্ৰসমূহ গঠনৰ পৰামৰ্শ দিয়া হৈছিল। অৱশ্যে ৰাষ্ট্ৰীয় কৰ্মপৰিকল্পনা বিধি (কোড), ২০১৪ৰ জৰিয়তে ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা ৰূপায়ণত গুৰুত্ব দিয়াৰ উপৰি এইবোৰৰ ৰূপায়ণৰ বাবে বিতং নীতি-নিৰ্দেশনাও সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছিল। এই ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা ২০১৪ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় কৰ্ম পৰিকল্পনা বিধিৰ আধাৰত প্ৰস্তুত কৰা হৈছিল। গুৱাহাটী বন্যপ্ৰাণী সংৰক্ষণৰ মাণ্ডলিক বন বিষয়া এছ কে শীল শৰ্মাৰ দ্বাৰা পবিতৰা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্যৰ ব্যৱস্থাপনা পৰিকল্পনাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি ২০১১-২০১৬ কালছোৱাৰ বাবে এই অধ্যায় লিখিত হৈছে।

৫.১ অৱস্থিতি, প্ৰসাৰ, সীমা আৰু প্ৰভাৱাধীন অঞ্চলৰ প্ৰাকৃতিক বৈশিষ্ট্য :

পবিতৰা অভয়াৰণ্যৰ সীমাৰ পৰা ৫ কিলোমিটাৰ পৰিধিৰ ভিতৰৰ অভয়াৰণ্যৰ চতুৰ্দ্দেশৰ এলেকাক প্ৰভাৱাধীন অঞ্চল বুলি গণ্য কৰা হয়। অভয়াৰণ্যৰ সীমাৰ পৰা ১ কিলোমিটাৰ পৰিধিৰ ভিতৰত সৰ্বমুঠ ২৭খন গাঁও আছে। বন্যপ্ৰাণী সংৰক্ষণৰ বিষয়ত এই গাঁওবিলাক অত্যন্ত গুৰুত্বপূৰ্ণ যদিও অভয়াৰণ্যৰ ৫ কিলোমিটাৰ পৰিধিৰ ভিতৰত থকা গাঁওবিলাকৰ প্ৰভাৱ নূনতম।

অভয়াৰণ্যৰ উত্তৰ আৰু পশ্চিম দিশৰ গাঁওসমূহৰ বাসিন্দাসকল হৈছে অসমীয়া হিন্দু সম্প্ৰদায়ৰ। পূব দিশৰ অংশৰ গাঁওবিলাকৰ বাসিন্দাসকল পমুৱা মুছলিম। আনহাতে, দক্ষিণ অংশৰ গাঁওবিলাকত বসবাস কৰে বঙালী হিন্দু আৰু নেপালী সম্প্ৰদায়ৰ মানুহে। গাঁওবিলাকৰ নাম তলৰ তালিকাত উল্লেখ কৰা হৈছে। পশুচাৰণ, কাঠখৰি সংগ্ৰহ, বেআইনীভাৱে মাছধৰা আদি

কেতবোৰ কাৰ্যকলাপ হৈছে গাঁওসমূহৰ বনাঞ্চলৰ ওপৰত নিৰ্বৰশীলতাৰ ধৰণ। অধিকাংশ গাঁওবাসী হৈছে কৃষক। কিছুসংখ্যক গাঁও কামৰূপ জিলাত অৱস্থিত।

প্ৰভাৱাধীন অঞ্চলৰ প্ৰাকৃতিক বৈশিষ্ট্যবোৰ বন্যপ্ৰাণীৰ অস্তিত্বৰ বাবে অত্যন্ত ইতিবাচক। পবিতৰা অভয়াৰণ্যৰ দক্ষিণ সীমাৰ পৰা ৪ কিলোমিটাৰ দূৰৈত প্ৰবাহিত হৈছে কপিলি নৈ। অভয়াৰণ্যৰ পূব দিশৰ ঠিক পৰিধিৰ কাষেৰে প্ৰবাহিত হৈছে পকৰীয়া নৈ। আনহাতে, দক্ষিণ দিশত থকা বৰবিছা আৰু কান্দুলীপথাৰো পবিতৰা অভয়াৰণ্যৰ বাবে অত্যন্ত গুৰুত্বপূৰ্ণ।

৫.১ : সংৰক্ষিত এলেকাৰ ভিতৰ আৰু বাহিৰৰ গাঁওসমূহ, জনগোষ্ঠীয় পৰিচয়, পৰম্পৰা, ৰীতি-নীতি, পৃথক পৃথক বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ গোষ্ঠীৰ মানুহৰ মাজৰ সম্পৰ্ক, বনাঞ্চলৰ সৈতে সম্পৰ্ক :

সংৰক্ষিত এলেকাৰ ভিতৰভাগত কোনো গাঁও নাই। কিন্তু অভয়াৰণ্যৰ চাৰিও দিশৰ পৰা বিভিন্ন সম্প্ৰদায়ৰ গাঁৱৰ (Civil villages) দ্বাৰা পৰিবেষ্টিত হৈ আছে। গাঁওবিলাকৰ শেহতীয়া তথ্য সংগ্ৰহ কৰিব পৰা হোৱা নাই। গতিকে পৰিকল্পনাত 'সীমামূৰীয়া গাঁও আৰু পবিতৰা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্য আৰু পৰিৱেশ-উন্নয়ন সমীক্ষা'ৰ (১৯৯৪ চনত প্ৰকাশিত) পৰা উদ্ধৃতি দিয়া হৈছে। সবিশেষ তথ্য প্ৰকাশ আৰু উপলব্ধ হ'লেই উদ্ধৃতিবোৰ সংশোধন কৰা হ'ব।

অভয়াৰণ্যৰ চাৰিওফালৰ গাঁওসমূহৰ নামৰ তালিকা তলত দিয়া হ'ল।

ক্রমিক নং	গাঁওসমূহ	অভয়াৰণ্যৰ পৰা অৱস্থানৰ দিশ	জনগোষ্ঠী
১	ৰজামাং	উত্তৰ	অসমীয়া হিন্দু (কোঁচ, যোগী, কলিতা আদি)
২	বুঢ়ামাং	উত্তৰ-পশ্চিম	অসমীয়া হিন্দু (কোঁচ, যোগী, কলিতা আদি)
৩	লুনমাটি	উত্তৰ-পশ্চিম	অসমীয়া হিন্দু (কোঁচ, যোগী, কলিতা আদি)
৪	ওঁগুড়ি	উত্তৰ-পশ্চিম	অসমীয়া হিন্দু (কোঁচ, যোগী, কলিতা আদি)
৫	সাতভেটি	উত্তৰ-পশ্চিম	অসমীয়া হিন্দু (কোঁচ, যোগী, কলিতা আদি)
৬	শিলডুবি	উত্তৰ-পশ্চিম	অসমীয়া হিন্দু (কোঁচ, যোগী, কলিতা) আৰু জনজাতি
৭	হাতীপাৰা	দক্ষিণ	নেপালী, অসমীয়া, বঙালী
৮	হাতীমূৰীয়া	উত্তৰ	অসমীয়া হিন্দু
৯	কমাৰপুৰ	দক্ষিণ-পশ্চিম	অসমীয়া হিন্দু
১০	কৰণিবৰী	পূব	পমুৰা মুছলিম, অসমীয়া হিন্দু
১১	বুঢ়াবুঢ়ী	পূব	পমুৰা মুছলিম, অসমীয়া হিন্দু
১২	কুকুৰাৰী	পূব	পমুৰা মুছলিম, অসমীয়া হিন্দু
১৩	নেকেৰাহাবি	পূব	পমুৰা মুছলিম, অসমীয়া হিন্দু
১৪	ডিপ্ৰাং	দক্ষিণ	বঙালী, হিন্দু, অসমীয়া
১৫	ঠেংভঙা	দক্ষিণ	নেপালী (সাধাৰণ)
১৬	গুৰুবন্ধা	দক্ষিণ	অসমীয়া হিন্দু
১৭	কীটাশিলা	উত্তৰ	অসমীয়া হিন্দু
১৮	খনুখুন্দা-১	পশ্চিম	অসমীয়া হিন্দু
১৯	গোৰটি	উত্তৰ-পশ্চিম	অসমীয়া, গাৰো, বঙালী
২০	মূৰকটা ১ আৰু ২	উত্তৰ	বঙালী (সাধাৰণ/অনুসূচিত জাতি)
২১	খনুখুন্দা-২	পশ্চিম	অসমীয়া, বঙালী (সাধাৰণ, অনুসূচিত জাতি/অ'বিচি)

সকলো গাঁওবাসীৰ ভিতৰত অসমীয়া হিন্দুসকল হৈছে এলিট (অভিজাত) শ্ৰেণীৰ। শিক্ষাগত আৰু সাংস্কৃতিক দিশত বাকীসকল গাঁওবাসীতকৈ তেওঁলোক আগবঢ়া। পমুৱা মুছলিমসকল পূৰ্বে পূৰ্বৰ পূব পাকিস্তান আৰু বৰ্তমান বাংলাদেশৰ বাসিন্দা আছিল। এইসকল লোক এতিয়া বৃহত্তৰ অসমীয়া সমাজত মিলি গৈ আছে আৰু স্থানীয় মানুহৰ পৰম্পৰাত অংশগ্ৰহণ কৰি আছে। এইসকল গাঁওবাসী নিৰক্ষৰ, দাৰিদ্ৰ্য আৰু তেওঁলোকৰ কিছুমান অতীতত চোৰাং চিকাৰত জড়িত আছিল। পৰিয়াল পৰিকল্পনাৰ উপায়সমূহ তেওঁলোকে খুব কমেই অনুসৰণ কৰে। ফলত তেওঁলোকৰ জনসংখ্যা অত্যন্ত দ্ৰুতগতিৰে বাঢ়ি আছে। নেপালী সম্প্ৰদায়ৰ মানুহে প্ৰথমবাৰৰ বাবে গাখীৰ উৎপাদনৰ বাবে পশুপালন কাৰ্যত যুক্ত আছিল। এতিয়া তেওঁলোকে খেতি-বাতি আৰু ব্যৱসায় আদিও কৰি আছে। তেওঁলোকৰ কাৰ্যকলাপ বন্যপ্ৰাণী সংৰক্ষণৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰতিবন্ধক হিচাপে দৃষ্টিগোচৰ হোৱা নাই। তেওঁলোকৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থা বৰ ভাল নহয় আৰু সাক্ষৰতাৰ হাৰো তুলনামূলকভাৱে কম। বঙালী হিন্দুসকল কৃষক আৰু তেওঁলোকৰ অধিকাংশই নিৰক্ষৰ আৰু দাৰিদ্ৰ্য। তেওঁলোকৰো আদি বাসস্থান পূৰ্বৰ পূব পাকিস্তান বা বৰ্তমান বাংলাদেশ। তেওঁলোকৰ পৰিচয় স্বতন্ত্ৰ আৰু অসমীয়া সমাজত তেওঁলোকৰ মিশ্ৰণ অত্যন্ত ধীৰ গতিৰ। তেওঁলোকৰ অতীত কাম-কাজো বন্যপ্ৰাণী সংৰক্ষণৰ বাবে পৰিপছী হিচাপে দৃষ্টিগোচৰ হোৱা নাই।

বনাঞ্চলৰ সৈতে সম্পৰ্ক বুলিলে সাধাৰণতে বুজায় নিৰ্ভৰতা আৰু কাঠখৰি সংগ্ৰহ, জলাশয়ৰ পৰা মাছধৰা, পশুচাৰণ, খেৰ, ঘাঁহ সংগ্ৰহ। ১৯৯১ চনৰ লোকপিয়লৰ ভিত্তিত আৰু পূৰ্বে উল্লেখ কৰা প্ৰতিবেদন অনুসৰি তলতৰ তালিকাত গাঁওসমূহৰ পশুচাৰণ, কাঠখৰি সংগ্ৰহ আৰু নিৰ্ভৰতাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত নিৰ্ভৰতাৰ ধৰণ উল্লেখ কৰা হ'ল :

গাঁওসমূহ	মুঠ পৰিয়াল		উৎস		পশুধনৰ সংখ্যা		অভয়াৰণ্যত (পি ডব্লিউ এল এছ)
			পি ডব্লিউ এল এছ (অভয়াৰণ্য)	নিজস্ব			
	১৯৯১	২০০৯			১৯৯১	২০০৯	—
কৰণিবৰী	৬০০	—	৪৫০	১৫০	১৪০	—	—
বুঢ়াবড়ী	৫৮২	—	৩৯০	১৯২	৩৩৯	—	৩২
কুকনি	১৬৭	২৬১	১৬৭	—	২৫১	৬৪১	৭১
নেকেৰাবাৰী	১৩২	১৬৫	১২০	১২	১৫৭	২৬৩	—
ডিপ্ৰাং	১১৬	১৩৯	১১০	৬	৩২৮	৫৫৬	—
ঠেংভঙা	৪০৬	৫০০	৩৮০	২৬	১১০	২০০০	—
গুৰুবন্ধা	১০১	৭০	৬০	৪১	২৭১	২১০	১
মূৰকটা ১	৯০	২০৮	৫০	৪০	১৮১	৮৩২	১
মূৰকটা ২	৫২	—	৫০	২	১০৪	—	১০
কীটাশিলা	৪১	—	৩৬	৫	—	—	—
ধনু খুন্দা ১	৪১	—	প্ৰযোজ্য নহয়	প্ৰযোজ্য নহয়	—	—	—
ধনু খুন্দা ২	১৪৪	—	প্ৰযোজ্য নহয়	প্ৰযোজ্য নহয়	—	—	—
গোৰটি	৯৫	—	৮৮	৭	—	—	—
লুনমাটি	৫১	৫৫	১২	৬	—	১১০	—
হাতীগড়	৩৭	৪৮	—	২৩	—	২৪০	—
ওঁগুড়ি	৬৭	১১০	—	৬৬	—	৫৫০	—

শিলডুবি	৪০	৪৫	৪	৩৫	—	২২৫	
সাতভেটি	৭২	১১০	৭১	১	—	৫৫০	
বুঢ়া মায়ং	৭২	—	৭২	—	—		
ৰজা মায়ং	২৫২	৪০০	৭৯	—	—	১০৭৫	
হাতীমূৰীয়া	৯৫	৩৬১	৯০	৩৯	—	১০৫৩	
কোনাৰপাৰ	২০	৪	১১				

৫.১.৩ : ৰাইজৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থা, বৃত্তি, ভূমিৰ ব্যৱহাৰ, ৰাইজৰ দ্বাৰা বনাঞ্চল আৰু বনাঞ্চল বহিৰ্ভূত প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ ব্যৱহাৰ আৰু ঋতুকালীন ধৰণ

প্ৰধান শস্য বড়োধান। গাঁৱত এই ধানৰেই ব্যাপকভাৱে খেতি কৰা হয়। ক্ষুদ্ৰ জলসিঞ্চনৰ বাহিৰে জলসিঞ্চনৰ কোনো ব্যৱস্থা নাই। সেয়ে বানপ্ৰৱণ এই এলেকাত সাধাৰণতে বড়োধানৰেই খেতি কৰা হয়। সীমামূৰীয়া গাঁওবিলাকত চলোৱা সমীক্ষা অনুসৰি মায়ং এলেকাত বড়োধানৰ প্ৰতিবিঘাত গড় উৎপাদনৰ পৰিমাণ হৈছে ৬-৮ কুইণ্টল। পাৰাৰ পাম্প ব্যাপকভাৱে ব্যৱহাৰ কৰা হয় আৰু পাৰাৰ পাম্প, ইন্ধন আৰু সাৰৰ ব্যয় বিপুল। ৰজামায়ং, লুনমাটি আৰু হাতীমূৰীয়াত ধান উৎপাদনত লোকচান হয় যদিও দাইল আৰু তামোলৰ উল্লেখযোগ্য পৰিমাণে উৎপাদনৰ ফলত এই লোকচান কিছু পৰিমাণে পূৰণ হয়। কিন্তু ওগুড়ি গাঁৱত গুৰুতৰ লোকচানৰেই অভিজ্ঞতা হৈছে।

বৰ্তমান উপলব্ধ মাটি ইতিমধ্যেই বাসিন্দা আৰু পমুৱা লোকসকলে দখল কৰি লৈছে। অঞ্চলটো বানপ্ৰৱণ হোৱা বাবে দাৰিদ্ৰ্য কৃষকসকলে অনা-খেতিৰ ঋতুত অন্যান্য কাম-কাজ কৰে যদিও তেওঁলোকে তাৰ পৰা হোৱা আয়ৰ পৰিমাণ অত্যন্ত কম। ঋতুকালীন প্ৰব্ৰজনো দৃষ্টিগোচৰ হোৱা নাই। বছৰজুৰি মাছধৰা, খেৰ সংগ্ৰহ আদি কাৰ্যৰ পৰাও যথেষ্ট উপাৰ্জন নহয়গৈ। চতুৰ্দ্দিশৰ এলেকাৰ মানুহৰ ভূমি মালিকানাৰ হাৰো কম। পৰিয়ালসমূহৰ জনসংখ্যাৰ প্ৰায় ২২ শতাংশই ভূমিহীন, ৪৫.০৫ শতাংশ ক্ষুদ্ৰ কৃষক আৰু ভূমিৰ গৰাকী আৰু ঘৰৰ মাটি থকা কিন্তু প্ৰতিবেশী আনৰ মাটিত খেতি কৰা লোকৰ সংখ্যা ৩৩.৫ শতাংশ। চুবুৰীয়া কিছু গাঁৱত সকলো মানুহেই কৃষিকাৰ্যত জড়িত আৰু তেওঁলোকৰ কৰ্মক্ষমৰ সৰ্বোচ্চ হাৰ ২২ শতাংশ।

সীমামূৰীয়া গাঁওবোৰৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ বিভিন্ন প্ৰৱণতা দেখা গৈছে। য'ত সীমামূৰীয়া মূল বসতিবিলাকত ১৯৪১ৰ পৰা ১৯৯১লৈকে জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ হাৰ ৪৪ শতাংশ, তাৰ বিপৰীতে এই সময়ছোৱাত পমুৱা গাঁওবিলাকত জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ হাৰ ১০১ শতাংশ। সীমামূৰীয়া গাঁওবিলাকত পূৰ্বে উল্লেখ কৰা সমীক্ষা অনুসৰি জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ তথ্য তলত দিয়া হ'ল—

জনসংখ্যাৰ দশকভিত্তিক বৃদ্ধিৰ শতাংশ হাৰ (১৯৪১-১৯৯১)

	১৯৪১-৫১	১৯৫১-৬১	১৯৬১-৭১	১৯৭১-৯১
স্থানীয় বসতি বা মূল গাঁওবোৰ	৩৪%	৬৪%	২৯%	৪৯%
পমুৱা বাঙালী হিন্দু	৫০%	৫০%	৬৬%	১০০%
পমুৱা মুছলিম	২২৬%	৫৬%	১৫৬%	৮৫%

সীমামূৰীয়া গাঁৱত সাধাৰণ স্বাস্থ্য আৰু চিকিৎসা ব্যৱস্থা অত্যন্ত শোচনীয়। ডায়েৰিয়া (পেটচলা) আৰু মেলেৰিয়া অত্যন্ত সাধাৰণ কথা। অপুষ্টিও অত্যধিক। কৃমিৰ (পেলু) সংক্ৰমণ আৰু পানীৰ পৰা উৎপত্তি হোৱা বেমাৰ সঘনেই হয়। খোৱাপানীৰ উৎস প্ৰধানকৈ কুঁৱা আৰু মুকলি কেঁচা কুঁৱা। চিকিৎসা-শিক্ষাৰ কোনো সুবিধা নাই। গাঁৱত অনাময় আৰু স্বাস্থ্যসন্মত ব্যৱস্থাও অত্যন্ত শোচনীয়।

৫.১.৪ : সংৰক্ষিত এলেকাৰ সংৰক্ষণত ভূমি ব্যৱহাৰ সম্পদৰ নিৰ্ভৰতাৰ প্ৰভাৱ

ক) পশুচাৰণ : ২৭খন গাঁৱৰ গৰু, ম'হ, ছাগলী আদিকে দৰি মুঠ পশুধনৰ সংখ্যা ১০,০০০টাৰো অধিক হ'বগৈ। নিকটৱৰ্তী এলেকাত চাৰণৰ বাবে সংৰক্ষিত ভূমি নাই। ফলত বিপুলসংখ্যক পশুধনক চাৰণৰ বাবে অভয়াৰণ্যতে মেলি দিয়া হয়। পশুচাৰণৰ এই হেঁচাত অৱশেষত বন্য পশুৰ বসতিৰ ক্ষতি হৈছে।

খ) কৃষি : গাঁওবাসীৰ ভূমি মালিকানা অত্যন্ত ক্ষুদ্ৰ আৰু একাংশ লোক ভূমিহীন। গতিকে সৰহসংখ্যক লোকে ঋতু অনুসৰি জীৱিকা অৰ্জন কৰে। এলেকাত জলসিঞ্চন ব্যৱস্থা নাই আৰু কিছুসংখ্যক ঠাইৰ বাহিৰে অধিকাংশ লোকে এটা শস্যৰ খেতি কৰে। এনে ধৰণৰ পৰিস্থিতিত দাৰিদ্ৰ্য মানুহৰ কাঠখৰি সংগ্ৰহ, গছকটা আৰু পশুচাৰণত প্ৰলোভিত হয়। এই লোকসকলে ঋতুভিত্তিক অভয়াৰণ্যৰ ভিতৰভাগত প্ৰৱেশ কৰে।

গ) মাছধৰা : বছৰৰ কৃষিকাৰ্য নকৰা সময়ছোৱাত ভূমিহীন লোকসকলে তেওঁলোকৰ জীৱিকাৰ কাৰণে সংৰক্ষিত এলেকাৰ ভিতৰলৈ গৈ বেআইনীভাৱে মাছধৰে। এই বনাঞ্চলক বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্য হিচাপে ঘোষণা কৰাৰ পূৰ্বে মাছৰ মহলবিলাক জনসাধাৰণক লীজত দিয়া হৈছিল। কিন্তু এতিয়া অভয়াৰণ্যত মাছধৰা নিষিদ্ধ কৰা হৈছে।

ঘ) কাঠখৰি, সৰু কাঠ সংগ্ৰহ : অধিকাংশ লোক কাঠখৰি আৰু সৰু কাঠৰ বাবে সংৰক্ষিত এলেকাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। তেওঁলোকে তেওঁলোকৰ ঘৰুৱা ব্যৱহাৰৰ কাৰণে এইবোৰ সংগ্ৰহ কৰে। ব্যাপক উন্নয়ন কৰ্মসূচী গ্ৰহণৰ জৰিয়তে ভূমি ব্যৱহাৰৰ পৰিণতি আৰু সংৰক্ষিত এলেকা সংৰক্ষণৰ ক্ষেত্ৰত সম্পদৰ ওপৰত নিৰ্ভৰতা কমাৰ লাগিব। এতিয়ালৈকে পৰিৱেশ-উন্নয়ন কৰ্মসূচীৰ অধীনত আৰম্ভ কৰা কাম-কাজে সংৰক্ষিত এলেকাৰ ওপৰত গাঁওবাসীৰ নিৰ্ভৰশীলতা হ্রাস কৰাত সহায় কৰিছে। কিন্তু ভৱিষ্যতে সংশ্লিষ্ট গাঁৱত ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনাত অধিকভাৱে নিৰ্দিষ্ট স্থানভিত্তিক কৰ্মসূচী গ্ৰহণ কৰিব লাগিব।

৫.১.৫ : সংৰক্ষিত এলেকা ব্যৱস্থাপনা অনুশীলন আৰু ৰাইজৰ বাবে সেইবোৰৰ তাৎপৰ্য :

সংৰক্ষিত এলেকা হিচাপে ঘোষণা কৰাৰ পূৰ্বে স্থানীয় লোকে এই এলেকাক চৰণীয়া পথাৰ আৰু 'খুঁটি' হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিছিল। তেওঁলোকে মাছৰ মহলবিলাক লীজত লৈছিল আৰু লাভৱান হৈছিল। অভয়াৰণ্য হিচাপে ঘোষণা কৰাৰ লগে লগে অবাধ চলাচল আৰু সা-সুবিধাৰ ওপৰত নিষেধাজ্ঞা আৰোপ কৰা হয়। প্ৰভাৱাধীন অঞ্চলত জনসাধাৰণৰ ওপৰত সংৰক্ষিত এলেকাই কিছু নেতিবাচক প্ৰভাৱো পেলায়। অৱশ্যে চতুৰ্দ্দেশে বসবাস কৰা জনসাধাৰণৰ সৈতে ৰক্ষা কৰা সম্পৰ্কৰ ক্ষেত্ৰত সংৰক্ষিত এলেকাৰ নেতিবাচক প্ৰভাৱে কোনো গুৰুতৰ অৱস্থাৰ সৃষ্টি কৰা নাই। সংৰক্ষিত এলেকা হিচাপে কৰা ঘোষণাই পাৰ্শ্বৱৰ্তী গাঁওবাসীৰ ওপৰত কিছু হেঁচা সৃষ্টি কৰিছে। মাছ আৰু খেৰৰ মহলবোৰ বন্ধ কৰি দিয়া হৈছে। পশুচাৰণ, কাঠখৰি সংগ্ৰহ, কাঠভিন্ন বনজ উৎপাদন (এন ডব্লিউ এফ পি) সৰু কাঠ আদি সংগ্ৰহৰ ওপৰত নিষেধাজ্ঞা আৰোপ কৰা হৈছে। অৱশ্যে তৎসত্ত্বেও গাঁওবাসীয়ে তেওঁলোকৰ ঘৰুৱা ব্যৱহাৰৰ কাৰণে এইবোৰ বেআইনীভাৱে সংগ্ৰহ কৰাৰ চেষ্টা কৰে। বন্যপ্ৰাণীৰ আক্ৰমণত শস্য বিনষ্ট আৰু মানুহ আহত হোৱাৰ বাবে পলমকৈ আৰু অপৰ্যাপ্ত পৰিমাণে ক্ষতিপূৰণ দিয়াতো কিছু নেতিবাচক প্ৰভাৱ পৰিছে।

৫.২ : উন্নয়ন কৰ্মসূচী আৰু সংৰক্ষণৰ বিষয়বোৰ :

৫.২.১ : উন্নয়নৰ বাবে লোৱা আঁচনিৰ চৰকাৰ আৰু বেচৰকাৰী সংস্থাৰ মূল্যায়ন। সংৰক্ষিত এলেকা, প্ৰভাৱাধীন অঞ্চল আৰু জনসাধাৰণৰ বাবে তাৎপৰ্য

বন বিভাগে সাধাৰণতে অভয়াৰণ্যৰ আশেপাশে পৰিৱেশ-উন্নয়ন আঁচনিৰ অধীনত কিছুমান কৰ্মসূচী গ্ৰহণ কৰে। গাঁওবাসীৰ মাজত আস্থা গঢ়ি তোলা আৰু জীৱিকাৰ বিকল্প উপায় সন্ধানৰ বাবে গাঁওবাসীৰ সহায় কৰাৰ উদ্দেশ্যেই কৰ্মসূচীসমূহ গ্ৰহণ কৰা হয়।

বিগত কিছু বছৰত বিভিন্ন আঁচনিৰ অধীনত ইতিমধ্যেই হাতত লোৱা কিছুমান কাম তলত উল্লেখ কৰা হ'ল :

- ১) বিদ্যালয়, মহাবিদ্যালয় আৰু গুৰুত্বপূৰ্ণ ৰাজহুৱা ঠাইত খোৱাপানী যোগান ব্যৱস্থা স্থাপন।
- ২) মানুহৰ বাবে স্বাস্থ্য পৰীক্ষা শিবিৰ।
- ৩) টীকাকৰণ/পশু চিকিৎসা শিবিৰ।

- ৪) ধোঁৱা নিৰ্গত নোহোৱা চুলা বিতৰণ।
- ৫) প্ৰতিষ্ঠানসমূহলৈ ক্ৰীড়া সামগ্ৰী বিতৰণ।
- ৬) কৃষিৰ বাবে পানী উত্তোলনৰ পাম্পছেট প্ৰদান।

অধিক শস্য উৎপাদনৰ বাবে খেতিপথাৰত সাৰ আৰু কীটনাশক দ্ৰব্য ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ কৃষি বিভাগে গাঁওবাসীক উৎসাহ দিছে। কিন্তু এইবোৰৰ ব্যৱহাৰৰ ফলত সংৰক্ষিত এলেকাৰ জলাশয় আৰু তৃণভূমিত নেতিবাচক প্ৰভাৱ পৰিছে।

সংৰক্ষিত এলেকাৰ সীমামূৰীয়া গাঁওবিলাকত জিলা গ্ৰামোন্নয়ন সংস্থাৰ দ্বাৰা বিভিন্ন বিভাগীয় কাম-কাজৰ উপৰি অন্যান্য উন্নয়নমূলক কাম-কাজো আৰম্ভ কৰা হৈছে।

এইবোৰৰ উপৰি খানাপাৰাৰ পশু চিকিৎসা মহাবিদ্যালয় আৰু আৰ্লি বাৰ্ডেও (এন জি অ') সীমামূৰীয়া গাঁওবিলাকত স্বাস্থ্য পৰীক্ষা শিবিৰৰ আয়োজন কৰিছে। আন এটা এন জি অ' আৰণ্যকে সংৰক্ষণ কাৰ্যত বন বিভাগক সহায় কৰিবলৈ স্থানীয় যুৱকসকলক আৰ্থিক সাহায্যও আগবঢ়াইছে। ৱাইল্ড লাইফ ট্ৰাষ্ট অব্ ইণ্ডিয়া (ডব্লিউ টি আই) নামৰ আন এটা এন জি অ'ই কৰ্মীসকলক মাজত ফিল্ড কিট আৰু গিয়েৰ বিতৰণ কৰিছে। এতিয়ালৈকে এন জি অ'সমূহে সংৰক্ষিত এলেকা আৰু কৰ্মীসকলক নিম্নোক্ত সামগ্ৰীবোৰ দান কৰিছে :

তাৰিখ	এন জি অ'	দান কৰা সামগ্ৰী
১৮/০১/১৯৯৯	ৰাইন' ফাউণ্ডেচন ফৰ নৰ্থ ইষ্ট ইণ্ডিয়া	৯টা ৱায়াৰলেছ ছেট
১৪/০১/২০০০	ৰাইন' ফাউণ্ডেচন ফৰ নৰ্থ ইষ্ট ইণ্ডিয়া	দুখন মটৰ চাইকেল
১৭/০৬/২০০১	ডব্লিউ টি আই	টুপী, জোতা, জেকেট, ৰুকছেক, খাকি, কাপোৰ আদিসহ ফিল্ড কিট

৫.২.২ : বজাৰ শক্তিৰ পাৰস্পৰিক প্ৰতিক্ৰিয়া, সেইবোৰৰ অৰ্থনীতি আৰু স্থানীয় ৰাইজৰ পেট প্ৰৱৰ্তন অৰ্থনীতিৰ ওপৰত সেইবোৰৰ প্ৰভাৱ :

গাঁওবাসীৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থা শোচনীয় আৰু তাত বজাৰ শক্তিৰ কোনো পাৰস্পৰিক প্ৰতিক্ৰিয়া নাই। ৰাইজে বিক্ৰী কৰিব পৰা বড়োখানেই হৈছে একমাত্ৰ উৎপাদন। ঘাইকৈ যন্ত্ৰচালিত নাৱেৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদী পাৰ হৈ দৰং জিলাত ধান লৈ গৈ বিক্ৰী কৰা হয়। একমাত্ৰ ধানৰ বাহিৰে বৃহৎ পৰিমাণে আন কোনো প্ৰধান উৎপাদিত শস্য বিক্ৰী কৰা নহয়। পথসমূহৰ অৱস্থা উন্নত হ'লেহে গাঁওবাসীৰ বজাৰ সংযোগৰ ক্ষেত্ৰত ইতিবাচক প্ৰভাৱ পৰিব।

৫.২.৩ : সংৰক্ষিত এলেকা আৰু প্ৰভাৱাধীন অঞ্চলৰ ব্যৱস্থাপনা ক্ষতিগ্ৰস্ত কৰা তথা ৰাইজে সন্মুখীন হোৱা সমস্যাসমূহৰ সাৰাংশ

- ১) বছৰেকীয়া বান হৈছে পাৰ্শ্বৱৰ্তী গাঁওবিলাকৰ অন্যতম প্ৰধান সমস্যা। বছৰেকীয়া/নিয়মীয়া বানপানীৰ কাৰণে পাৰ্শ্বৱৰ্তী গাঁওবাসীৰ অৰ্থনীতি ক্ষতিগ্ৰস্ত হৈছে।
- ২) নিৰক্ষৰতা-নিবনুৱাৰ সংখ্যা বৃদ্ধিয়ে সংৰক্ষিত এলেকাত পৰোক্ষভাৱে হেঁচা সৃষ্টি কৰিছে।
- ৩) কাঠখৰি, খেৰৰ বাবে গাঁওবাসী সংৰক্ষিত এলেকাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল আৰু তেওঁলোক বেআইনীভাৱে মাছধৰা কাৰ্যতো লিপ্ত।
- ৪) অনুৎপাদনশীল বৃহৎসংখ্যক পশুধনে সংৰক্ষিত এলেকাৰ ওপৰত প্ৰচণ্ড হেঁচাৰ সৃষ্টি কৰিছে। গাঁওবাসীয়ে উচ্চ উৎপাদনশীল পশুধনৰ বাবে গোশালাৰ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা নাই।
- ৫) ভিতৰুৱা এলেকাৰ পথসমূহকে ধৰি যোগাযোগ ব্যৱস্থা প্ৰচণ্ডভাৱে শোচনীয়। এইটো হৈছে অন্যতম প্ৰধান বাধা।
- ৬) সকলো গাঁও মৌলিক সা-সুবিধাৰ পৰা বঞ্চিত।
- ৭) বিকল্প ইন্ধনৰ উৎস বা ৰক্ষন সামগ্ৰীৰ ব্যৱহাৰ নহয়। বৰং গাঁওবাসীয়ে কাঠখৰিহে ব্যৱহাৰ কৰে আৰু সেইবোৰ

সংৰক্ষিত এলেকাৰ পৰাই সংগ্ৰহ কৰে। গাঁৱত প্ৰচুৰ পৰিমাণে কাঠখৰি নাই।

৫.৩ঃ পৰিৱেশ উন্নয়ন

ভয়াৰণ্যখন আটাইবোৰ দিশৰ পৰা বসতি গাঁওসমূহৰ দ্বাৰা পৰিবেষ্টিত। সংৰক্ষিত এলেকাৰ পৰা ১ কিলোমিটাৰ পৰিধিৰ ভিতৰত কমেও ২৭খন গাঁও আছে। এই এলেকাসমূহক মধ্যৱৰ্তী অঞ্চল (Buffer Zone) হিচাপে গণ্য কৰা হৈছে। গাঁৱৰ বাসিন্দাসকলৰ অধিকাংশই অত্যন্ত দাৰিদ্ৰ্য, নিৰক্ষৰ। তেওঁলোকে তেওঁলোকৰ পাৰিবাৰিক প্ৰয়োজনবোৰ পূৰণ কৰাৰ বাবে অভয়াৰণ্যৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰ কৰে। অভয়াৰণ্যৰ পূব আৰু উত্তৰ দিশৰ গাঁওবোৰৰ জনবসতি ঘন।

চাৰিওফালৰ গাঁওবাসীৰ অংশগ্ৰহণ আৰু সামগ্ৰিকভাৱে আঁচনিসমূহৰ সফল ৰূপায়ণৰ ওপৰতে অভয়াৰণ্যৰ সুৰক্ষা আৰু সংৰক্ষণ নিৰ্ভৰ কৰিছে। সেয়ে পৰিৱেশ-উন্নয়ন আঁচনিসমূহৰ পৰিকল্পনা আৰু ৰূপায়ণ যথোচিত যত্নে কৰিব লাগিব।

গাঁওবাসীৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থাৰ উন্নতি আৰু সু-সম্পৰ্ক ৰক্ষা কৰিবলৈ ভালেমান আঁচনি এতিয়ালৈকে সফলভাৱে গ্ৰহণ কৰা হৈছে। ৰাইজৰ চাহিদাৰ মূল্যায়নৰ ভিত্তিত পৰিৱেশ-উন্নয়ন আঁচনিসমূহ তৈয়াৰ কৰিব লাগিব।

এই অভয়াৰণ্যত এটা বা দুটা বেচৰকাৰী স্বেচ্ছাসেৱী সংস্থাই (এন জি অ') পশুধনৰ টীকাৰণ আৰু কৰ্মীসকলক বস্ত্ৰগত সাহায্য দি অহাৰ উপৰি সময়ে সময়ে অন্যান্য সাহায্যও আগবঢ়াই আহিছে।

৫.৩.১ঃ লক্ষ্যঃ

পৰিৱেশ-উন্নয়ন কৰ্মসূচীৰ প্ৰধান লক্ষ্য নিম্নোক্ত লক্ষ্যৰ সৈতে যুক্ত হ'ব লাগিবঃ

- ১) অভয়াৰণ্যৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীলতা আৰু হেঁচা হ্ৰাস কৰিব লাগিব।
- ২) মানুহ আৰু বন্যপ্ৰাণীৰ সংঘাত হ্ৰাস কৰিব লাগিব।
- ৩) স্থানীয় ৰাইজৰ বাবে জীৱিকাৰ বিকল্প উপায় সৃষ্টি কৰিব লাগিব।
- ৪) স্থানীয় সম্পদৰ স্থিতিশীল ব্যৱহাৰৰ বাবে সজাগতা গঢ়ি তুলিব লাগিব।
- ৫) জৈৱ-বৈচিত্ৰ্য সংৰক্ষণৰ বাবে জনতাৰ অংশগ্ৰহণ নিশ্চিত কৰিব লাগিব।

৫.৩.২ঃ নিৰ্দিষ্ট বিষয়সমূহঃ

- ১) শোচনীয় অৰ্থনৈতিক অৱস্থা
- ২) অধিকসংখ্যক ভূমিহীন লোক
- ৩) অধিক হাৰত বন্যাপ্ৰৱণ অঞ্চল
- ৪) বিকল্প উৎসৰ অভাৱ
- ৫) উচ্চ হাৰত জনসংখ্যা বৃদ্ধি
- ৬) উচ্চ হাৰত নিৰক্ষৰতা
- ৭) বনজ উৎপাদনৰ সহজলভ্যতা
- ৮) দুবাৰকৈ শস্য-খেতিৰ আন্তঃগাঁথনিৰ অভাৱ
- ৯) শোচনীয় পথ যোগাযোগ ব্যৱস্থা
- ১০) অধিক সংখ্যাত অনুৎপাদনশীল পশুধন পালন
- ১১) চৰণীয়া পথাৰৰ অভাৱ

৫.৩.৩ঃ বহন ৰণকৌশলসমূহঃ

বহন ভিত্তিক বিষয়সমূহ সম্পৰ্কীয় চাহিদা ভিত্তিক পৰিৱেশ-উন্নয়ন কৰ্মসূচীৰ প্ৰস্তাৱ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল —

- ক) আৰ্থ-সামাজিক সমীক্ষাঃ ১৯৯৪ চনত বন বিভাগে এ কে বৰুৱাৰ জৰিয়তে সীমামূৰীয়া গাঁওসমূহৰ ভিতৰ আৰু বাহিৰে আৰ্থ-সামাজিক সমীক্ষা চলায় আৰু এখন প্ৰতিবেদন যুগুতায়। পৰিৱেশ-উন্নয়নৰ নিৰ্দিষ্ট কৰ্মসূচী গ্ৰহণৰ

বাবে চতুর্দিশৰ গাঁওবোৰত আৰ্থ-সামাজিক অৱস্থাৰ পুনৰ সমীক্ষা চলোৱা আৰু সেইমতে পৰিৱৰ্তন কৰাটো আৱশ্যক। এই কাম পৰ্যায়ক্রমে আৰম্ভ কৰিব লাগিব। প্ৰথম বছৰতে সমীক্ষা সমাপ্ত কৰিব লাগিব। স্থানীয় গঠন বৃহৎ সহায় হ'ব।

- খ) পশুধন ৰোগ সংক্ৰমণমুক্তকৰণ : বন্যপ্ৰাণী সুৰক্ষা আইন অনুসৰি সীমাৰ পৰা ৫ কিলোমিটাৰ পৰিধিৰ ভিতৰত পশুধনক বাধ্যতামূলকভাৱে ৰোগ সংক্ৰমণমুক্ত কৰিব লাগিব আৰু বন্যপ্ৰাণী আৰু সীমামূৰীয়া গাঁওবোৰৰ স্বার্থতে এই কাম অব্যাহত ৰাখিব লাগিব। টীকাকৰণে এটা ৰোগসংক্ৰমণমুক্ত বেলেট (এলেকা) গটি তোলাৰ লগতে পশুধনৰ সু-স্বাস্থ্য ৰক্ষাৰ জৰিয়তে বন্যপ্ৰাণীকো সংক্ৰমক ৰোগৰ পৰা সুৰক্ষিত ৰাখিব।
- গ) বন্যপ্ৰাণীৰ উপদ্ৰৱ দমন স্কোৱাড গঠন : পবিতৰাত গাঁড়ৰ বিক্ষিপ্ত আক্ৰমণৰ ঘটনা এক বিপদ হৈ পৰিছে। গতিকে অভয়াৰণ্য সংলগ্ন এলেকাত শস্য সুৰক্ষিত কৰাৰ বাবে স্থানীয় যুৱকসকলক লৈ বন্যপ্ৰাণীৰ উপদ্ৰৱ দমন স্কোৱাড গঠন কৰিব লাগিব। তেওঁলোকে তেওঁলোকৰ শস্য সুৰক্ষিত কৰা আৰু গাঁড়ৰ বিক্ষিপ্ত আক্ৰমণ ৰোধৰ বাবে বন বিভাগৰ কৰ্মীসকলৰ সৈতে যুটীয়াভাৱে কাম কৰিব পাৰে। প্ৰতিখন গাঁৱত এনেকুৱা এটাকৈ স্কোৱাড গঠন কৰিব লাগিব।

এনেধৰণৰ ন্যূনতম ১৫টা স্কোৱাড গঠন কৰিব আৰু পৰ্যায়ক্রমে ইয়াৰ সংখ্যা বঢ়াব পৰা যাব। ন্যূনতম আৱশ্যকীয় ব্যৱস্তু, যেনে টৰ্চ, বেটাৰী, কেৰাচিন, ফটকা, টঙীঘৰ নিৰ্মাণৰ ব্যয় আদি বন বিভাগে বহন কৰিব। ইয়াৰ সময়সীমা হ'ব লাগিব অক্টোবৰ-মাৰ্চ। প্ৰথম গাঁওবোৰ হ'ব খুলাভূঞা, কচুৱনি, বেৰ্ডিয়া, শিলাডুবি, বজামায়াং, ঠেংভঙা, নেকেৰাহাবি, কুকৰি, কুৰুৱানিবৰি, বুঢ়াবুঢ়ী, ডিপ্ৰাং, বৰদলনী, কমাৰপুৰ, হাতীমূৰীয়া আদি।

- ঘ) সম্প্ৰদায়ৰ সা-সুবিধাৰ উন্নতকৰণ : স্থানীয় ৰাইজৰ চাহিদাৰ ভিত্তিত ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা প্ৰস্তুত কৰাৰ পিছত বিভিন্ন ধৰণৰ সহায়ক কৰ্মসূচী তৈয়াৰ আৰু ৰূপায়ণ কৰিব লাগিব।

যেনে —

- ১) ৰাজহুৱা সভাঘৰ নিৰ্মাণ, বিদ্যালয় গৃহৰ উন্নয়ন, প্ৰতিষ্ঠানসমূহলৈ ক্ৰীড়াৰ সা-সুবিধা প্ৰদান, গাঁৱৰ পথসমূহৰ উন্নয়ন আদি।
- ২) সীমামূৰীয়া গাঁওবোৰত ঘৰচীয়া পশুধনৰ মজুত উন্নত কৰিবলৈ গাঁওবাসীক অনুৎপাদনশীল পশুধনৰ বিনিময়ত উন্নত জাতৰ পশুধন প্ৰদান। প্ৰথম বছৰত প্ৰতিটো পৰিয়ালৰ ওচৰত থকা অনুৎপাদনশীল পশুধনৰ সংখ্যা সম্পৰ্কে সমীক্ষা চলাব লাগিব। পশুধনৰ গৰাকীক পাঁচটা অনুৎপাদনশীল পশুধনৰ বিনিময়ত এটা উন্নত জাতৰ পশুধন ল'বলৈ সৈমান কৰাব লাগিব। বিক্ৰী আৰু অনুৎপাদনশীল পশুধনৰ বিনিময়ৰ পিছত পশুধনৰ গৰাকীয়ে উন্নত জাতৰ পশুধনৰ বাবদ হোৱা ব্যয়ৰ এক তৃতীয়াংশ বহন কৰিব লাগিব। এই ব্যৱস্থাই সীমামূৰীয়া এলেকাত কেৱল যে অনুৎপাদনশীল পশুধনৰ সংখ্যা কমাব সেয়াই নহয়, সংৰক্ষিত এলেকাত পশুচাৰণৰ হেঁচা হ্ৰাসতো সহায় কৰিব আৰু ৰাইজৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থাকো উন্নত কৰিব। গাঁও পৰ্যায়ত ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা তৈয়াৰ কৰাৰ পিছতহে প্ৰকৃত ৰূপায়ণৰ কাম আৰম্ভ কৰিব লাগিব। এই ক্ষেত্ৰত সংশ্লিষ্ট বিভিন্ন বিভাগ যেনে— পশু চিকিৎসা বিভাগ, ৰাজ্যিক গ্ৰামোন্নয়ন প্ৰতিষ্ঠান (এছ আই আৰ ডি), জিলা প্ৰশাসন আদিৰ পৰা সহায় বিচৰা হ'ব।
- ঙ) সম্প্ৰদায়ৰ বাবে কল্যাণমূলক কাম-কাজ : এই ধৰণৰ কাম-কাজৰ ভিতৰত প্ৰতিষ্ঠানবোৰলৈ খোৱাপানী যোগানৰ ব্যৱস্থা প্ৰদান, সীমামূৰীয়া গাঁওসমূহৰ মেধাৰী ছাত্ৰ-ছাত্ৰীলৈ বৃত্তি প্ৰদান, কৃষক আৰু উদ্যানশস্য খেতিয়কলৈ উন্নত জাতৰ বীজ প্ৰদান, জলসিঞ্চনৰ বাবে লিফ্ট পাম্প যোগান, পাম্প, পাৱাৰটিল্লাৰ আদি যোগান।
- চ) সীমামূৰীয়া গাঁৱৰ বাসিন্দাসকলৰ শক্তিৰ চাহিদা পূৰণ কৰিবলৈ আৰু কাঠখৰিৰ বাবে সংৰক্ষিত এলেকাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰতা কমাবলৈ গোবৰ গেছ প্ৰকল্প স্থাপন।
- ছ) গাঁৱত গৰুৰ গাড়ীৰ অভাৱ পৰিৱেশ-উন্নয়ন কৰ্মসূচীৰ অধীনত বন বিভাগে পূৰণ কৰিব পাৰিব। ধান বিক্ৰীৰ

সময়ত গাঁওবাসীয়ে ইয়াৰ প্ৰয়োজন অধিক অনুভৱ কৰে।

- জ) সজাগতা কৰ্মসূচী : চাৰিওফালৰ গাঁওবাসীৰ মাজত সজাগতা গঢ়ি তুলিব লাগিব। গতিকে সেইমতে কৰ্মসূচীৰ আয়োজন কৰিব লাগিব। এইবোৰ কৰ্মসূচীৰ মাজত আছে স্কুলীয়া ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মাজত চলচ্চিত্ৰ প্ৰদৰ্শন, সভা অনুষ্ঠিত কৰা, পোষ্টাৰ, প্ৰচাৰ-পত্ৰ বিতৰণ আৰু অন্যান্য কাম-কাজ।
- ঝ) বন্যপ্ৰাণীয়ে শস্য বিনষ্ট কৰা বাবে ক্ষতিপূৰণ আঁচনি গ্ৰহণ কৰিব লাগিব আৰু ক্ষয়ক্ষতিৰ পৰিমাণ নিৰূপণৰ পিছত যথাসম্ভৱ শীঘ্ৰে ক্ষতিগ্ৰস্ত ব্যক্তিসকলক ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান কৰিব লাগিব।

৫.৩.৪ : গাঁও পৰ্যায়ৰ স্থানভিত্তিক ৰণকৌশল :

প্ৰতিখন গাঁৱত ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা তৈয়াৰ কৰাৰ পিছত প্ৰতিখন গাঁৱতে গাঁও পৰ্যায়ত নিৰ্দিষ্ট স্থানভিত্তিক বিষয়বোৰৰ নিষ্পত্তি কৰিব আৰু এই কাম প্ৰথম বছৰতে আৰ্থ-সামাজিক সমীক্ষা সম্পূৰ্ণ কৰাৰ পিছতেই কৰিব লাগিব।

৫.৩.৫ : পৰ্যবেক্ষণ আৰু মূল্যায়ন :

সমগ্ৰ পৰিৱেশ-উন্নয়ন কাম-কাজৰ বাবে পৰ্যবেক্ষণ আৰু মূল্যায়ন প্ৰট'ক'ল তৈয়াৰ কৰিব লাগিব। ইয়াক পৰিৱেশ-উন্নয়নৰ সকলো কাম-কাজত সম্প্ৰসাৰিত কৰিব লাগিব। পৰিৱেশ-উন্নয়ন কাৰ্যৰ ৰূপায়ণ পৰ্যবেক্ষণৰ বাবে বন বিভাগৰ কৰ্মচাৰী আৰু স্থানীয় পঞ্চায়তৰ সদস্যসকলক লৈ এক কমিটি গঠন কৰিব লাগিব।

ৰাইজৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থাৰ ৰূপান্তৰত পৰিৱেশ-উন্নয়ন কৰ্মসূচীৰ প্ৰভাৱ মূল্যায়ন বেচৰকাৰী স্বেচ্ছাসেৱী সংস্থা অথবা নামী প্ৰতিষ্ঠানৰ দ্বাৰা কৰাব লাগিব। মূল্যায়নৰ পিছত আৱশ্যকীয় ক্ষেত্ৰবিলাকত আৱশ্যকীয় সংশোধনমূলক ব্যৱস্থাবোৰ গ্ৰহণ কৰিব লাগিব।

হাতীগড় পৰিবেশ-উন্নয়ন সমিতি

পৰিতৰা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্য
গুৱাহাটী বন্যপ্ৰাণী সংমণ্ডল

ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা
(২০১৬-১৭ৰ পৰা ২০২৬-২৭লৈ)

দ্বিতীয়- খণ্ড

৬। ক্ষুদ্র পৰিকল্পনাৰ উদ্দেশ্য সবলতা, দুৰ্বলতা, সুযোগ আৰু শংকা (SWOT) আৰু ব্যৱধান বিশ্লেষণ

৬.১ ক্ষুদ্র পৰিকল্পনাৰ উদ্দেশ্য

এখন গাঁও পৰ্যায়ৰ ক্ষুদ্র পৰিকল্পনা উদ্দেশ্য হৈছে গাঁও উন্নয়ন পৰিকল্পনা আৰু বনাঞ্চল উন্নয়ন পৰিকল্পনা, যিটো হৈছে প্ৰয়োজন ভিত্তিক, স্থান ভিত্তিক আৰু উপলব্ধ সম্পদৰ সৈতে সামঞ্জস্যপূৰ্ণ। যিহেতু পৰিকল্পনাৰ গোটেটো ক্ষুদ্র, সেয়ে ইয়াক ক্ষুদ্র পৰিকল্পনা বুলি কোৱা হয়। ক্ষুদ্র পৰিকল্পনাই দুটা উদ্দেশ্য পূৰণ কৰাৰ চেষ্টা কৰে :

- ১) জীৱিকা উন্নত কৰা
- ২) জৈৱ বৈচিত্ৰ্য সংৰক্ষণ আৰু পৰিৱেশতন্ত্ৰৰ ভাৰসাম্য ৰক্ষা কৰা

ভাৰতত ক্ষুদ্র পৰিকল্পনা ভাৰত চৰকাৰে আৰম্ভ কৰা যুটীয়া বন পৰিচালনা ব্যৱস্থাৰ অবিচ্ছেদ্য অংশ হৈ পৰিছে। এই পৰিপ্ৰেক্ষিতত ক্ষুদ্র পৰিকল্পনা হৈছে সম্প্ৰদায়ৰ সদস্যসকলৰ সক্ৰিয় অংশগ্ৰহণৰ জৰিয়তে প্ৰস্তুত কৰা এখন সাদাৰণ নথি। এনে ক্ষুদ্র পৰিকল্পনাৰ একক হৈছে জনসমষ্টি (গাঁও)। স্থানীয় বনজ সম্পদৰ সৈতে স্থানীয় চাহিদা বা প্ৰয়োজনসমূহ আৰু বন বিভাগৰ কৰ্মসূচীৰ উদ্দেশ্যসমূহৰ সংযোগ সাধনেই হৈছে এই নথিৰ লক্ষ্য। জে এফ এম নীতি-নিৰ্দেশিকা, ২০০০ অনুসৰি গাঁৱত বিতং পি আৰ এ অনুশীলনৰ পিছত বন বিষয়াসকল আৰু ই ডি চি-য়ে ক্ষুদ্র পৰিকল্পনা প্ৰস্তুত কৰিব লাগিব। ই ডি চিৰ ক্ষুদ্র পৰিকল্পনাসমূহক বন বিভাগৰ কৰ্ম পৰিকল্পনাৰ লগত চামিল কৰিব লাগিব।

বৰ্তমানৰ ক্ষুদ্র পৰিকল্পনা সম্প্ৰদায়ৰ সকলো সদস্যই লগ হৈ প্ৰস্তুত কৰিছে। এই নথি হৈছে ২০১৭ চনৰ মাৰ্চ মাহত সম্প্ৰদায়ৰ সদস্যসকল, ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰামীণ বিকাশ নিধি-ৰ (আৰ জি ভি এন) কৰ্মীসকলৰ দ্বাৰা অংশগ্ৰহণমূলক গ্ৰামীণ মূল্যায়নৰ (পি আৰ এ) ফল। ইয়াৰ পিছত গৃহীত বিভিন্ন পদক্ষেপ সংক্ষিপ্তভাৱে তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

- ক) প্ৰকল্পৰ উদ্দেশ্য সম্পৰ্কে আলোচনা আৰু সম্প্ৰদায় আৰু ইয়াৰ পৰিপ্ৰেক্ষিত সম্পৰ্কীয় তথ্য সংগ্ৰহৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকৰ সহযোগিতা লাভৰ বাবে ২০১৭ চনৰ মাৰ্চ মাহত সম্প্ৰদায়ৰ বৈঠক অনুষ্ঠিত কৰা হয়।
- খ) উপলব্ধ আৰ্হি অনুসৰি সম্প্ৰদায়ৰ মূল তথ্য আৰু পৰিপ্ৰেক্ষিত সম্পৰ্কে তথ্য সংগ্ৰহ;
- গ) ইয়াৰ পিছত সম্প্ৰদায়ৰ সৈতে বৈঠকত সংগৃহীত তথ্যৰ শুদ্ধতা পৰীক্ষা কৰা।
- ঘ) সম্প্ৰদায়ৰ অংশগ্ৰহণ আৰু তেওঁলোকৰ মতামতৰ ভিত্তিত কৰ্ম পৰিকল্পনাৰ ৰূপৰেখা প্ৰস্তুত কৰা।
- ঙ) প্ৰকল্পৰ নীতি-নিৰ্দেশিকাৰ ভিত্তিত আৰ জি ভি এনে ক্ষুদ্র পৰিকল্পনা যুগুতাইছে। এই নথি ২০১৭ চনৰ এপ্ৰিল মাহত গৃহীত কৰাৰ উদ্দেশ্যে আলোচনা আৰু চূড়ান্ত কৰা হৈছে।

৬.২ চাহিদা মূল্যায়ন আৰু ব্যৱধান বিশ্লেষণ

সম্পদৰ মূল্যায়ন, সামৰ্থ্য মূল্যায়ন, জীৱিকা সম্পদৰ মানচিত্ৰায়ন (মেপিং) আৰু গোট (গ্ৰুপ) আলোচনাত গুৰুত্ব প্ৰদানৰ জৰিয়তে দুৰ্বলতাসমূহ পৰ্যালোচনা, পি আৰ এ অনুশীলনৰ জৰিয়তে গাঁও পৰ্যায়ৰ আৰু পৰিয়াল পৰ্যায়ৰ সমীক্ষা, চাহিদা মূল্যায়ন, ব্যৱধান বিশ্লেষণ আৰু সবলতা, দুৰ্বলতা, সুযোগ আৰু শংকা (এছ ডব্লিউ অ'টি) বিশ্লেষণ কৰা হয়। এই বিশ্লেষণৰ ভিত্তিত কৰ্মপৰিকল্পনা, জীৱিকা, গ্ৰামোন্নয়ন কৌশল আৰু বন উন্নয়ন পৰিকল্পনা প্ৰস্তুত কৰা হয়।

প্ৰশিক্ষণ প্ৰয়োজনীয়তাৰ পৰ্যালোচনা

ক) সামৰ্থ্য গঠন : বনাঞ্চল আৰু জৈৱ-বৈচিত্ৰ্য, স্থিতিশীল উন্নয়ন, জলবায়ু পৰিৱৰ্তন, লিংগ সংক্ৰান্ত বিষয়, বিত্তীয় অন্তৰ্ভুক্তি, পানী আৰু অনাময়ৰ গুৰুত্ব (WATSAN), মাটি আৰু পানী সংৰক্ষণ, বান ব্যৱস্থাপনা আদিৰ বিষয়ে নিয়মিত সজাগতা কৰ্মসূচীৰ জৰিয়তে সম্প্ৰদায়ৰ সামৰ্থ্য গঢ়ি তোলা হয়।

খ) দক্ষতা উন্নয়ন : জীৱিকাৰ উন্নয়নৰ বাবে কৰ্ম পৰিকল্পনাত উল্লেখ কৰা প্ৰস্তাৱত জীৱিকাৰ দক্ষতাৰ নিয়মীয়াকৈ পৰ্যালোচনা কৰা, সা-সঁজুলি আৰু যন্ত্ৰপাতিৰ ব্যৱহাৰ আৰু প্ৰক্ৰিয়া আৰু পদ্ধতি সম্পৰ্কে বিশেষ প্ৰশিক্ষণৰ পৰামৰ্শ দিয়া হৈছে।

ব্যৱধান বিশ্লেষণ:

- * প্ৰতিটো পৰিয়ালৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থা পৃথক পৃথক। ফলত সমাজৰ এক ক্ষুদ্ৰ অংশইহে কেৱল দুগ্ধ প্ৰকল্পৰ বাবে উন্নত সা-সঁজুলি আৰু পশুধন ক্ৰয় কৰিবলৈ সক্ষম।
- * গাঁৱৰ পথবোৰ কেঁচা হোৱা কাৰণে দৈনন্দিন যোগাযোগ আৰু পৰিবহণ ব্যৱস্থা ব্যাহত হৈছে।
- * নিৰক্ষৰতাই হৈছে সামাজিক, অৰ্থনৈতিক আৰু অন্যান্য ক্ষেত্ৰত সম্প্ৰদায় আৰু ব্যক্তিসকল পিছ পৰি থকাৰ কাৰণ।
- * সম্প্ৰদায়ৰ মূলতঃ দুগ্ধ উৎপাদন প্ৰকল্পৰ সৈতে জড়িত। কিন্তু পশু চিকিৎসা সেৱা ব্যৱস্থা নথকাত সমস্যাৰ সৃষ্টি হৈছে।
- * বহুমুখী দক্ষতাত নিযুক্তি নোহোৱাত গাঁৱৰ অৰ্থনৈতিক বৃদ্ধি স্থবিৰ হৈ পৰিছে।
- * গাঁৱৰ অৱস্থিতি, বন্যপ্ৰাণীৰ উপদ্ৰৱ আদিৰ কাৰণে শস্য বিনষ্ট হৈছে আৰু এয়াই গাঁওবাসীৰ কাৰণে বিপদ হৈ পৰিছে।

৬.৩ সবলতা, দুৰ্বলতা, সুযোগ আৰু শংকা (SWOT) বিশ্লেষণ

সম্প্ৰদায়ৰ পুৰুষ আৰু মহিলাসহ সকলো সদস্যৰ অংশগ্ৰহণৰ জৰিয়তে এছ ডব্লিউ অ' টি বিশ্লেষণ কৰা হৈছে।

সবলতা

- ১) দুগ্ধ উৎপাদন ক্ষেত্ৰত পৰম্পৰাগত দক্ষতা
- ২) এই একক জনসম্প্ৰদায়ৰ মাজত সামাজিক অস্থিৰতাৰ নজিৰ কম
- ৩) সম্প্ৰদায়ৰ উৎসাহী আৰু তৰুণ সদস্যসকলে গাঁৱৰ সামগ্ৰিক উন্নতিৰ ওপৰত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰে।

দুৰ্বলতা

- ১) খোৱাপানী আৰু অনাময়ৰ দৰে মৌলিক সা-সুবিধাবোৰ নথকাত গাঁওখনৰ আন্তঃগাঁথনি অতি দুৰ্বল।
- ২) বহুমুখী দক্ষতাৰ প্ৰশিক্ষণৰ অভাৱত মানুহৰ দক্ষতাৰ সম্ভাৱনীয়তা আটাইতকৈ উন্নত পৰ্যায়লৈ ব্যৱহাৰ কৰিব পৰা হোৱা নাই।
- ৩) সম্প্ৰদায়ৰ অধিকাংশৰে অধিক উৎপাদনশীল পশুধন আৰু ব্যাপক হাৰত দুগ্ধজাত সামগ্ৰী উৎপাদনৰ বাবে অৰ্থনৈতিক সুস্থিৰতা নাই।

সুযোগ

- ১) এলেকাত দুগ্ধ উৎপাদন প্ৰকল্পৰ বৃদ্ধিৰ সুযোগ আছে
- ২) জীৱিকাৰ বিকল্প উৎস হিচাপে বয়নৰ ক্ষেত্ৰত দক্ষতা উন্নয়নত উদগনি দিব পাৰি
- ৩) পশুধনৰ উৎপাদনশীলতা বৃদ্ধিত সহায় কৰিবলৈ পশুখাদ্য হিচাপে ব্যৱহাৰৰ বাবে উন্নত প্ৰজাতিৰ (হাইব্ৰীড) ঘাঁহৰ খেতি কৰাৰ সুবিধা আছে।

শংকা

- ১) অধিক হাৰত বন্যপ্ৰাণীৰ উপদ্ৰৱৰ কাৰণে খেতিপথাৰতে শস্য বিনষ্ট হয়
- ২) বানপানীৰ ফলত গাঁৱৰ দৈনন্দিন জীৱনযাত্ৰা স্থবিৰ হৈ পৰে
- ৩) বানপানী আৰু পানী আৱদ্ধ হৈ থকাৰ ফলত মেলেৰিয়া আদিৰ দৰে ৰোগবোৰ বিয়পি পৰে।

৬.৪ অংশগ্রহণমূলক গ্রামীণ মূল্যায়ন (PRA) অনুশীলন

গুৱাহাটীৰ আৰ জি ভি এনৰ দলে হাতীগড় গাঁৱত পি আৰ এ অনুশীলন কৰে। তাৰ বিৱৰণ এনেধৰণৰ :

তাৰিখ : ১০-০৩-২০১৭

স্থান : হাতীগড়

উপস্থিতিৰ সংখ্যা : ৩৩

উপস্থিতি : ই ডি চিৰ বিষয়াবৰ্গ, গাঁওবুঢ়া, সম্প্ৰদায়ৰ সদস্যসকল, বন বিভাগৰ কৰ্মী-বিষয়া আদি। পৰিশিষ্ট VI ৰ পৰা VII লৈ পি আৰ এ আৰু এফ জি ডিৰ সময়ত উপস্থিত লোকৰ তালিকা উল্লেখ কৰা হৈছে। পৰিশিষ্ট VIII (ক)ৰ পৰা VIII (ঘ) লৈ পি আৰ এ মানচিত্ৰ দিয়া হৈছে।

অংশগ্রহণমূলক মেপিং আৰু মতামত আদান প্ৰদানৰ পূৰ্বে গাঁও পৰ্যায়ত সজাগতা আৰু দিক্‌দৰ্শন কাৰ্যসূচী অনুষ্ঠিত কৰা হয়। সজাগতা আৰু দিক্‌দৰ্শন কাৰ্যসূচীত সামৰি লোৱা বিষয়সমূহ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল :

- ক) অংশগ্রহণমূলক পৰিকল্পনা
- খ) অংশগ্রহণমূলক আহিলা আৰু পদ্ধতি
- গ) ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনাৰ গুৰুত্ব আৰু ই ডি চি/জে এফ এম চিৰ ভূমিকা
- ঘ) পৰিৱেশ সম্পৰ্কীয় বিষয়
- ঙ) জলবায়ু পৰিৱৰ্তন আৰু জলবায়ু ভিন্নতা
- চ) পৰিৱেশতাত্ত্বিক ভাৰসাম্যতা আৰু পৰিৱেশ তন্ত্ৰৰ ব্যৱস্থাপনা (পৰম্পৰাগত আৰু বিজ্ঞানসন্মত)
- ছ) স্থিতিশীল জীৱিকা গাঁথনি ফ্ৰেমৱৰ্ক
- জ) জীৱিকা সম্পদ-পঞ্চভূজ আৰু সামাজিক মূলধনৰ গুৰুত্ব
- ঝ) ক্লাষ্টাৰ গঠন আৰু আত্মসহায়ক গোট, বিত্তীয় অন্তৰ্ভুক্তিকৰণ
- ঞ) বিপণন আৰু মূল্য সংযোজন
- ট) উন্নয়ন কাৰ্যসূচী আৰু পৰিৱেশ আৰু পৰিৱেশতাত্ত্বিক ভাৰসাম্যতাৰ সৈতে ইয়াৰ সম্পৰ্ক
- ঠ) লিংগ সম্পৰ্কীয় বিষয় আৰু লিংগ সমতা।

নিৰীক্ষণ : আলোচনা আৰু পি আৰ এ অনুশীলনৰ সময়ত ৰাইজে সক্ৰিয়ভাৱে অংশগ্রহণ কৰে। তলত উল্লেখ কৰা বিষয়বোৰ সেই আলোচনাত উত্থাপিত হয়।

- * পি আৰ এ অনুশীলনৰ জৰিয়তে সম্প্ৰদায়ৰ সদস্যসকল আৰু আৰ জি ভি এন-ৰ মাজত বিভিন্ন ধাৰণা আৰু মতামতৰ আদান-প্ৰদান কৰা হয়। এনে আদান-প্ৰদানৰ ফলত তেওঁলোক সন্মুখীন হোৱা সমস্যাবোৰ আৰু প্ৰকল্পৰ উদ্দেশ্য সম্পৰ্কে পাৰস্পৰিক বুজাবুজি গঢ়ি উঠে।
- * ৰাইজৰ মতে অতীতত উপযুক্ত আৰ্থিক সাহায্য আৰু প্ৰকল্পৰ সুযোগ-সুবিধাৰ অভাৱত ই ডি চি নিষ্ক্ৰিয় হৈ আছিল।
- * প্ৰথমবাৰৰ বাবে এ পি বি এফ চি-ৰ অধীনত এন জি অ'বোৰে ৰাইজৰ সৈতে মত বিনিময় কৰে আৰু সজাগতা আৰু দিক্‌দৰ্শনত ভূমিকা লয়। এই সজাগতা আৰু দিক্‌দৰ্শন কেৱল প্ৰকল্পটোৰ সন্দৰ্ভতে নহয়, বিকাশ আৰু উন্নয়নত পাৰিপাৰ্শ্বিক আৰু পৰিৱেশতাত্ত্বিক বিষয়বিলাকক সামৰি উন্নয়নমূলক বিষয় সন্দৰ্ভতো কৰা হয়।

- * পৰিৱেশ স্পৰ্শকাতৰ অঞ্চল সম্পৰ্কে সাধাৰণভাৱে প্ৰচলিত এক ভুল ধাৰণাই সম্প্ৰদায়ৰ সৈতে মতামত আদান-প্ৰদানৰ প্ৰাথমিক পৰ্যায়ত অনাস্থাৰ সৃষ্টি কৰিছিল।
- * পৰিৱেশ, বন আৰু কীটনাশক, পশুধন ব্যৱস্থাপনা আদি জীৱিকা সম্পৰ্কীয় বিষয়ত ৰাইজৰ ভাল প্ৰজ্ঞা আৰু পৰম্পৰাগত জ্ঞান আছে।
- * জলবায়ু পৰিৱৰ্তনৰ কাৰণসমূহ হ্ৰাস কৰাৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকৰ নিজৰ নিজৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকাৰ বিষয়টো ৰাইজে উপলব্ধি কৰিছে সেয়া দৃষ্টিগোচৰ হৈছে। নিকটৱৰ্তী বনাঞ্চল সুৰক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত নিজৰ ভূমিকা আৰু স্বতঃপ্ৰণোদিত ভাবে কামত আগবাঢ়ি অহা আৰু এই বনাঞ্চল যে নিজৰেই এই উপলব্ধিও ৰাইজৰ মাজত পৰিলক্ষিত হৈছে।
- * তেওঁলোকে জলবায়ু পৰিৱৰ্তনৰ ফলত গাঁওখনত কৃষি আৰু স্বাস্থ্যৰ ওপৰত পৰা বিৰূপ প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে শংকা প্ৰকাশ কৰে। জলবায়ু পৰিৱৰ্তনৰ বিষয়টো সন্দৰ্ভত বৈজ্ঞানিক তথ্যসমূহ জানিবলৈ তেওঁলোক অত্যন্ত আগ্ৰহী।
- * সামগ্ৰিক উন্নয়নত চৰকাৰ সংস্থাবোৰ যুক্ত নথকাত এইবোৰৰ ওপৰত ৰাইজৰ আস্থা হ্ৰাস পাইছে।
- * ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনাৰ গুৰুত্ব তেওঁলোকে উপলব্ধি কৰিছে আৰু ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা তৈয়াৰ কৰাৰ সময়ত তেওঁলোকে যথেষ্ট সহযোগিতা আৰু সমৰ্থন আগবঢ়াইছে।

সম্প্ৰদায়ৰ চাহিদা মূল্যায়ন : পি আৰ এ অনুশীলিত গুৰুত্ব, গাঁৱৰ ৰাইজ, ই ডি চিৰ সদস্য, বনকৰ্মী আৰু সংশ্লিষ্টসকলৰ সৈতে আলোচনাৰ ভিত্তিত ই ডি চিৰ বাবে গাঁও উন্নয়ন পৰিকল্পনা আৰু জীৱিকা উন্নয়ন পৰিকল্পনা প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। অংশগ্ৰহণমূলক পদ্ধতিৰ জৰিয়তে ৰাইজৰ চাহিদাবোৰ নিম্নোক্তভাৱে বিভক্ত কৰিব পাৰি :

- ১) গাঁথনিগত চাহিদা
- ২) গাঁথনি বহিৰ্ভূত চাহিদা

এই চাহিদাবোৰক হুস্মাদী আৰু দীৰ্ঘম্যাদী হিচাপে ভগাব পাৰি। ৰাইজৰ চাহিদাৰ সবিশেষ গাঁও উন্নয়ন পৰিকল্পনাত দিয়া হৈছে।

ৰাইজৰ গাঁথনিগত চাহিদা বিলাকৰ লগত জীৱিকাৰ উৎকৰ্ষ সাধনৰ প্ৰত্যক্ষ আৰু পৰোক্ষ সংযোগ আছে। এইবোৰ হৈছে— পথ, বিদ্যালয় গৃহ, স্বাস্থ্য সেৱা, খোৱাপানী যোগান, পানীৰ বেংক, কুঁৱা আদি। লগতে শৌচাগাৰ নিৰ্মাণ, ৰাজহুৱা সভাগৃহ নিৰ্মাণ, প্ৰশিক্ষণ গৃহ নিৰ্মাণ, বজাৰগৃহ নিৰ্মাণ আদি বিষয়ো যুক্ত হৈ আছে। খোৱাপানী ব্যৱস্থাৰ শৌচনীয় অৱস্থা, অস্বাস্থ্যকৰ অনায়ম, কেঁচা পথ আদিকে ধৰি এলেকাৰ বৰ্তমান বস্তুগত আন্তঃগাঁথনিৰ ক্ষেত্ৰত হাতীগড় পিছপৰি আছে।

গাঁথনি বহিৰ্ভূত চাহিদাসমূহ হৈছে— দক্ষতা প্ৰশিক্ষণ, পশু চিকিৎসা সেৱা, স্বাস্থ্য সেৱা, ভ্ৰাম্যমাণ চিকিৎসকৰ দল, গাঁৱৰ বিদ্যালয়ত শিক্ষকৰ আৱশ্যকতা, বিত্তীয় অন্তৰ্ভুক্তিকৰণৰ কাৰণে প্ৰশিক্ষণৰ জৰিয়তে সজাগতা সৃষ্টি, আত্মসহায়ক আৰু ক্লাষ্টাৰ গোট গঠন, কেঁচামালৰ ব্যৱস্থা, গাঁৱৰ ৰক্ষণাবেক্ষণ আৰু উন্নয়নৰ নিধি/ই ডি চি-ৰ বাবে সমূহীয়া নিধি, পৰম্পৰাগত উৎপাদিত সামগ্ৰীত মূল্য সংযোজন আৰু বিপণন সংযোগ আদি। যুটীয়া বন পৰিচালনাৰ ক্ষেত্ৰত সম্প্ৰদায়ৰ অংশগ্ৰহণমূলক প্ৰকল্পৰ স্থানসমূহ, হস্তশিল্প গাঁও আদিত শিক্ষামূলক ভ্ৰমণৰ লগতে বিভিন্ন মেলা আৰু বাণিজ্য মেলাত অংশগ্ৰহণ কৰাটোও প্ৰয়োজন।

হাতীগড়ৰ সামগ্ৰিক উন্নয়নক উজ্জীৱিত কৰিবলৈ গাঁথনি বহিৰ্ভূত চাহিদাবিলাকৰ গুৰুত্ব দিয়াটোও অধিক জৰুৰী। উন্নততৰ নিয়োগৰ সুযোগ সৃষ্টিৰ বাবে পৰম্পৰাগত আৰু নতুন দক্ষতা উভয় ক্ষেত্ৰতে প্ৰশিক্ষণ দিব লাগিব।

হাতীগড়ত মানুহৰ উপাৰ্জনৰ প্ৰাথমিক উৎস হৈছে দুগ্ধ উৎপাদন। সেয়ে পশু চিকিৎসা সেৱা প্ৰদান কৰাটো বিশেষভাৱে দৰকাৰ। জীৱিকাক উন্নততৰ মুনাফা অৰ্জনকাৰী প্ৰকল্পলৈ পৰিণত কৰাৰ বাবে উৎপাদন বৃদ্ধি আৰু কৃষকসকলৰ বাবে ধন আৰু কাৰিকৰী কলাকৌশলৰ ব্যৱস্থাসহ বিপণন যোগ্যতা বৃদ্ধি কৰাও গুৰুত্বপূৰ্ণ।

৭। গাঁও উন্নয়ন পৰিকল্পনা

হুস্মকালীন-দীৰ্ঘকালীন তথা গাঁথনিগত আৰু গাঁথনি বহিৰ্ভূত চাহিদাসমূহৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি গাঁওবাসী, ই ডি চি-ৰ সদস্য, বন বিভাগৰ কৰ্মী / ই ডি চি-ৰ সদস্য সচিবৰ সৈতে আলোচনাৰ ভিত্তিত গাঁৱৰ উন্নয়নৰ বাবে গাঁও উন্নয়ন পৰিকল্পনা প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। সামগ্ৰিক উন্নয়নৰ বাবে সম্প্ৰদায়ৰ সদস্যসকলে কৰা পৰিকল্পনা তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

- ক) গাঁৱৰ পথসমূহৰ বৰ্তমান অৱস্থা সন্তোষজনক নহয়। গতিকে গাঁওবাসীৰ বাবে যোগাযোগ আৰু পৰিবহণ ব্যৱস্থা উন্নত কৰাত সহায় কৰিবলৈ যথোপযুক্তভাৱে পথসমূহৰ উন্নয়ন অত্যন্ত গুৰুত্বপূৰ্ণ।
- খ) বানপানী হৈছে এলেকাটোৰ এক প্ৰধান বিপদ। সেয়ে ৰাইজৰ সা-সম্পত্তি আৰু অন্যান্য সামগ্ৰী ৰক্ষা কৰাত সহায় কৰিবলৈ ওখ স্থান (প্লেটফৰ্ম) নিৰ্মাণ কৰা দৰকাৰ।
- গ) আন্তঃগাঁথনি যেনে ৰাজহুৱা সভাঘৰ দৰকাৰ। আলোচনা, সাংস্কৃতিক কাৰ্যসূচী আৰু প্ৰশিক্ষণৰ কেন্দ্ৰ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰাৰ বাবেই ৰাজহুৱা সভাঘৰ দৰকাৰ। এনে কেন্দ্ৰই ৰাইজৰ মাজত ঐক্য আৰু সম্প্ৰীতিৰ ভাব জগাই তোলে।
- ঘ) পশুখাদ্যৰ বাবে অধিকাংশ পৰিয়ালেই পবিত্ৰা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্যৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে। এই নিৰ্ভৰতা কমোৱাত সহায় কৰিবলৈ গোশালাৰ বাবে গাঁওবাসীক উৎসাহিত কৰিব লাগিব।
- ঙ) গাখীৰ উৎপাদন বৃদ্ধিত গাঁওবাসীক সহায় কৰিবলৈ অধিক উৎপাদনশীল পশুধন আমদানিৰ বাবে সজাগতা গঢ়ি তুলিব লাগিব।
- চ) দুগ্ধ প্ৰকল্প হৈছে জীৱিকাৰ প্ৰধান উৎস। সেয়ে ৰোগাক্ৰান্ত পশুধনৰ চিকিৎসাত সহায় কৰিবলৈ গাঁৱত পশু চিকিৎসা সেৱাৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব।

৭.১ ই পি এ (প্ৰাৰম্ভিক কাৰ্য)ৰ স্থানাংক

গাঁৱৰ উন্নয়নৰ বাবে সম্প্ৰদায়ৰ লোকসকলে ভালেমান প্ৰাৰম্ভিক কাম-কাজৰ প্ৰস্তাৱ দিছে। এইবোৰৰ ভিতৰত আছে আন্তঃগাঁথনি উন্নয়ন আৰু দক্ষতা উন্নয়ন আৰু দুয়োটাই পৰস্পৰৰ সৈতে সম্পৰ্কযুক্ত।

স্থানাংক	স্থানাংক অনুসৰি গাঁৱৰ ই পি এ	জি পি এছ সময়	বিৱৰণ	বাজেট
১	ৰাজহুৱা সভাঘৰ	উত্তৰঃ ২৬°১৩'০০.১" পূবঃ ৯২°০৩'০০.৯"	মুঠ ভূমি : ৰাজহুৱা সভাঘৰ ১ বিঘা স্থান : ভগৱতী মন্দিৰৰ ওচৰত প্ৰস্তাৱিত কাম-কাজ : ১। অধিৱেশন গৃহ ২। ই ডি চি-ৰ কাৰ্যালয় কক্ষ ৩। প্ৰশিক্ষণ উৎপাদন কেন্দ্ৰ ৪। নিৰন্তৰ পানীৰ ব্যৱস্থাসহ শৌচাগাৰ আৰু স্নানঘৰ ৫। স্থানীয় উৎপাদিত সামগ্ৰীৰ শ্ব'ৰুম ৬। মাটি ভৰোৱা	১৯ লাখ
২	গাৰঙা নিম্ন প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ বাবে সীমাৰ প্ৰাচীৰ	উত্তৰঃ ২৬°১২'৫৮.৭" পূবঃ ৯২°০২'৫০.৭"	মুঠ ভূমি : ১ বিঘা স্থান : হাতীগড় তিনিআলি প্ৰস্তাৱিত কাম-কাজ : ১। ১৬,০০০ বৰ্গফুট ইটাৰে সীমাৰ প্ৰাচীৰ নিৰ্মাণ।	১০ লাখ
৩	ছাউণ্ড চিষ্টেমসহ তন্তুঘৰ (টেষ্ট হাউছ)	উত্তৰঃ ২৬°১৩'০০.১" পূবঃ ৯২°০৩'০৫"	মুঠ ভূমি : ১ বিঘা স্থান : হাতীগড় যুৱ সংঘৰ ওচৰত প্ৰস্তাৱিত কাম-কাজ : ১। জেনেৰেটৰ ১টা ২। ডাইনিং টেবুল ১০খন	৮,৩০,০০০

			৩। চকী ৫০০খন ৪। বাচন ৫। ছাউণ্ড বক্স চিষ্টেম ৬। ত্ৰিপল	
৪	পথ উন্নয়ন		স্থান : ভগৱতী মন্দিৰ	৫০ লাখ
৫	ছুইচ গেটসহ মথাউৰি উন্নয়ন		স্থান : ভগৱতী মন্দিৰ	৩০ লাখ
৬	ভগৱতী মন্দিৰত মাটি ভৰোৱা কাম	উত্তৰ : ২৬°১৩'০০.১" পূব : ৯২°০৩'০৫.৭"	মুঠ ভূমি : ৩ বিঘা স্থান : হাতীগড় যুৱ সংঘৰ ওচৰত	২০ লাখ
৭	হাতীগড় তিনিআলিত বাছ আস্থান আৰু শৌচাগাৰ	উত্তৰ : ২৬°১২'৫৮.৪" পূব : ৯২°০২'৫২.৪"	মুঠ ভূমি : ১/২ বিঘা স্থান : গাৰঙা নিম্ন প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ ওচৰত	৭ লাখ
৮	হাতীগড় যুৱ সংঘৰ উন্নয়নৰ বাবে সামগ্ৰী আদিৰে সহায়তা	উত্তৰ : ২৬°১৩'০০.১" পূব : ৯২°০৩'০৫.৭"	স্থান : হাতীগড় যুৱ সংঘ প্ৰস্তাৱিত কাম-কাজ : ১। মিউজিক ছিষ্টেম ২। ক্ৰীড়াৰ সা-সঁজুলি	৩ লাখ
৯	ৰাজহুৱা মীনপালন উন্নয়ন	উত্তৰ : ২৬°১৩'০০.১" পূব : ৯২°০৩'০৫.৭"	মুঠ ভূমি : ৩ বিঘা স্থান : ভগৱতী মন্দিৰৰ ওচৰত	১০ লাখ
১০	হাতীগড় যুৱ সংঘৰ ওচৰত উচ্চ ভূমি	উত্তৰ : ২৬°১৩'০০.১" পূব : ৯২°০৩'০৫.৯"	মুঠ ভূমি : ১/২ বিঘা স্থান : হাতীগড় যুৱ সংঘ	৬ লাখ
১১	ৰাজহুৱা শ্মশান		মুঠ ভূমি : ১/২ বিঘা স্থান : গাৰঙা বিল	৭ লাখ
১২	পথ উন্নয়ন		আকাৰ : ২০ ফুট আৰু ১.৯ কিলোমিটাৰ স্থান : ভগৱতী মন্দিৰৰ পৰা ঝংভঙা কেম্প প্ৰস্তাৱিত কাম-কাজ : ১। পথ উন্নয়ন ২। স্ট্ৰীট লাইট ১০টা	৮০ লাখ
১৩	মাটি ভৰোৱা	উত্তৰ : ২৬°১২'৫৮.৭" পূব : ৯২°০২'৫৩.৭"	মুঠ ভূমি : ১/২ বিঘা স্থান : গাৰঙা নিম্ন প্ৰাথমিক বিদ্যালয়	৬ লাখ
১৪	দুৰ্গা মন্দিৰৰ মাটিত সাংস্কৃতিক মঞ্চ	উত্তৰ : ২৬°১২'৫৮.৭" পূব : ৯২°০২'৫৩.৭"	মুঠ ভূমি : ১/২ বিঘা স্থান : হাতীগড় তিনি আলিৰ ওচৰত	৭ লাখ
১৫	কৃষি উন্নয়ন		প্ৰস্তাৱিত কাম-কাজ : ১। পাৱাৰ টিলাৰ (ট্ৰেক্টৰ) দুখন ২। মটৰ (পানী) টো ৩। (টাং ঘৰ) পৰ্যবেক্ষণ টাৱাৰ-১০টা ৪। শস্য মাৰণ মৰা কল	২১ লাখ

৮। জীৱিকা উন্নয়ন পৰিকল্পনা

গাঁওখনৰ বাবে ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা গ্ৰহণ কৰাৰ সময়ত ই ডি চি সদস্য আৰু আৰ জি ডি এনৰ সহযোগত বনাঞ্চলৰ সীমামূৰীয়া অন্তৰ্গত গাঁওসমূহত আৰ্থ-সামাজিক সমীক্ষা আৰু পি আৰ এ অনুশীলন কৰা হৈছে। পি আৰ এ আৰু দলীয় আলোচনাৰ জৰিয়তে বিভিন্ন আয় সৃষ্টি কাৰ্য (আই জি এ) চিনাক্ত কৰা হয়। সম্প্ৰদায়টোৱে চিনাক্ত কৰা কিছুমান গুৰুত্বপূৰ্ণ আয় সৃষ্টি কাৰ্য হৈছে— মৎস্য পালন, পাচলি খেতি, হাঁহ-কুকুৰা পালন, দুগ্ধ উৎপাদন, মৌপালন, কাঠফুলা খেতি, নাৰ্ছাৰী, টেইলৰিং, ক্ষুদ্ৰ শিল্প, মৰাপাট শিল্প, বাঁহশিল্প, মমবাতি প্ৰস্তুতকৰণ, ধূপকাঠি নিৰ্মাণ, আচাৰ প্ৰস্তুতকৰণ ইত্যাদি। উৎপাদনৰ পিছত পেকিং, বটলিং আৰু বৃত্তিমূলক লেবেলিঙৰ জৰিয়তে সামগ্ৰীসমূহৰ মূল্য সংযোজন কৰিব পৰা যায়। আই জি এৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় কেঁচা সামগ্ৰী, যন্ত্ৰ-পাতি চিনাক্ত কৰা হৈছে। বন বজাৰৰ জৰিয়তে উৎপাদিত সামগ্ৰীসমূহৰ প্ৰদৰ্শন আৰু বিক্ৰীৰ জৰিয়তে এক বিপণন মঞ্চ প্ৰদানৰ বাবে জে এফ এম চি-ই ডি চিয়ে প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰিছে।

৮.১ : স্থানাংক

জীৱিকা আৰু দক্ষতা উন্নয়নৰ স্থানাংক

- * দুগ্ধ উৎপাদন প্ৰকল্প
- * কৃষি
- * বয়ন
- * বাঁহ আৰু বেতৰ শিল্প

৮.২ জীৱিকাৰ সুযোগ

জীৱিকাৰ সুযোগসমূহ তলত দিয়াৰ দৰে চিনাক্ত কৰিব পাৰি—

- * পশুধন
- * কৃষি / উদ্যানশস্য
- * স্থানীয়ভাৱে উপলব্ধ ভেষজ আৰু ফলৰ প্ৰক্ৰিয়াকৰণ
- * দক্ষতা উন্নয়ন
- * ঋণৰ সুবিধা

৮.৩ কৃষি আৰু উদ্যান শস্য

প্ৰধান বাখাবোৰ :

- ক) ট্ৰেক্টৰ আৰু পাৰাৰটিলাৰ আদিৰ দৰে কৃষি যন্ত্ৰপাতিৰ অভাৱ
- খ) বন্যপ্ৰাণীৰ উপদ্ৰৱত কৃষি পথাৰৰ ধ্বংস সাধন
- গ) কৃষকসকলৰ বাবে বিশেষ বিত্তীয় সাহায্যৰ ব্যৱস্থা সম্পৰ্কে সচেতনতাৰ অভাৱ

সুবিধাসমূহ :

- ক) কৃষি কাৰ্যৰ কলাকৌশল আৰু ধৰণৰ ক্ৰমবৰ্ধমান কাৰিকৰীকৰণ
- খ) অধিক সচেতন গ্ৰাহকৰ চাহিদা পূৰণ কৰিবলৈ জৈৱিক খেতিত গুৰুত্ব

৮.৪ পশুধন

প্ৰধান বাধাবোৰ :

- ক) উপযুক্ত পশু চিকিৎসা সেৱাৰ অভাৱ
- খ) যথোপযুক্ত পৰিচৰ্যা নোহোৱাত ৰোগৰ বিস্তাৰ
- গ) উৎপাদন বৃদ্ধিত সহায় কৰিবলৈ অধিক উৎপাদনশীল পশুধন নাই।
- ঘ) পবিতৰা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্যত মুকলিভাৱে পশুচাৰণ, যাৰফলত জৈৱ-বৈচিত্ৰ্যৰ ক্ষতিসাধন হৈছে

সুবিধাসমূহ

- ক) দুগ্ধ উৎপাদন প্ৰকল্পত পৰম্পৰাগত দক্ষতা, যাক উন্নততৰ প্ৰশিক্ষণৰ জৰিয়তে বিশেষ দক্ষতালৈ পৰিণত কৰিব পাৰি।
- খ) আধুনিক আহিলা আৰু পদ্ধতি ব্যৱহাৰ কৰি দুগ্ধ উৎপাদন উদ্যোগত অধিক উন্নত কৰাৰ সুযোগ
- গ) হাঁহ-কুকুৰা পালনত গুৰুত্ব

৮.৫ কাঠ ভিন্ন বন উৎপাদন (Non Timber Forest Produce) সম্ভাৱনীয়তা

প্ৰধান বাধাবোৰ :

- ক) এন টি এফ পিৰ উপযোগিতা সম্পৰ্কে সম্প্ৰদায়ৰ জ্ঞানৰ অভাৱ
- খ) উৎপাদিত সামগ্ৰীৰ অপৰ্যাপ্ততা
- গ) বজাৰত প্ৰৱেশ আৰু মুনাফা বৃদ্ধিৰ সহায় কৰিব সংযোগৰ সুবিধা নাই

সুবিধাসমূহ

- ক) বাণিজ্যিক উৎপাদন আৰু মূল্য সংযোজনৰ ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি।
- খ) কাঠ ভিন্ন বন উৎপাদনৰ বৈধ ব্যৱহাৰৰ বিষয়ে সজাগতা

৮.৬ বিশেষ দক্ষতা

প্ৰধান বাধাবোৰ :

- ক) দুগ্ধ উৎপাদন প্ৰকল্প আদিৰ দৰে পৰম্পৰাগত দক্ষতাৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষ ধৰণৰ প্ৰশিক্ষণ নাই
- খ) উৎপাদন বৃদ্ধিৰ সহায়ক আধুনিক যন্ত্ৰপাতি আৰু সা-সঁজুলি লাভৰ সুযোগ নাই
- গ) এলেকাত বহুমুখী দক্ষতা সীমিত

সুবিধাসমূহ :

- ক) ৰাইজৰ জীৱিকাৰ বিকল্প উৎস হিচাপে বয়নৰ সুযোগ
- খ) দক্ষতাৰ পৰিসৰ বৃদ্ধিত সহায় কৰিবলৈ এলেকাত দক্ষতা উন্নয়ন কৰ্মসূচীৰ সূচনা কৰা
- গ) দুগ্ধ উৎপাদন প্ৰকল্পৰ বৰ্তমান পৰম্পৰাগত দক্ষতাক উন্নত কৰা

৮.৭ ঋণৰ সুবিধা

প্ৰধান বাধাবোৰ :

- ক) ক্ষুদ্ৰ বিনিয়োগ প্ৰতিষ্ঠান আৰু চৰকাৰী আঁচনি সম্পৰ্কে জ্ঞান আৰু সজাগতাৰ অভাৱ
- খ) শস্য আৰু স্বাস্থ্য বীমা সম্পৰ্কে জ্ঞানৰ অভাৱ
- গ) ভিতৰুৱা এলেকাৰ মানুহৰ বাবে বেংকৰ ঋণ লাভৰ কম সুযোগ

সুবিধাসমূহ

- ক) বিত্তীয় সাহায্যৰ ব্যৱস্থাৰ বাবে চৰকাৰী আঁচনিসমূহৰ পৰ্যাপ্ত বৃদ্ধি
- খ) গাঁৱত ক্ষুদ্ৰ বিনিয়োগ প্ৰতিষ্ঠান সম্পৰ্কে অধিক সজাগতাৰ সৃষ্টি

৮.৮ কৌশলগত হস্তক্ষেপ

জীৱিকা উন্নয়ন পৰিকল্পনাৰ বাবে ওপৰত সাৰসংক্ষেপ কৰা নিম্নোক্ত পৰামৰ্শমূলক কৰ্মসূচীসমূহক কৌশলগত হস্তক্ষেপ হিচাপে গণ্য কৰিব পাৰি :

- ১) বয়নৰ দৰে বিশেষ দক্ষতাৰ ক্ষেত্ৰত দক্ষতা উন্নয়ন প্ৰশিক্ষণ
- ২) উৎপাদন বৃদ্ধিৰ লক্ষ্যৰে কাৰিকৰী জ্ঞানৰ বিষয়ে সজাগতা সৃষ্টিৰ জৰিয়তে দুগুণ উৎপাদন প্ৰকল্পৰ বাবে অৱস্থা উন্নত কৰা
- ৩) উন্নততৰ কাৰিকৰী পদ্ধতিৰ সহায়ত কৃষিজাত শস্যৰ উৎপাদন বৃদ্ধি

৮.৯ উপাৰ্জন বৃদ্ধিৰ কাম-কাজ

গাঁওখনত উপাৰ্জন বৃদ্ধিৰ বাবে নিম্নোক্ত কাৰ্যসূচীৰ পৰিকল্পনা কৰা হৈছে :

- ১) দুগুণ উৎপাদন প্ৰকল্প
- ২) বয়ন
- ৩) হাঁহ-কুকুৰা পালন
- ৪) হস্তশিল্প
- ৫) এন টি এফ পিত মূল্য সংযোজন

৮.১০ আত্মসহায়ক গোটৰ কাৰ্যসূচী

গাঁওখনৰ আত্মসহায়ক গোটসমূহে নিম্নোক্ত কাম-কাজৰ বিষয়ে পৰিকল্পনা কৰিব পাৰে—

- ১) বয়ন
- ২) হস্তশিল্প
- ৩) দুগুণ উৎপাদন প্ৰকল্প

৮.১১ শিক্ষামূলক ভ্ৰমণ (Exposure Trips)

শিক্ষামূলক ভ্ৰমণৰ বাবে তলৰ পৰিকল্পনাসমূহ কৰা হৈছে—

- ১) উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল আৰু ভাৰতৰ অন্য ৰাজ্যৰ নিৰ্দেশনামূলক কাম/পৰিবেশ উন্নয়ন সমিতিৰ পৰিকল্পনা গ্ৰহণ
- ২) ট্ৰাইফেড (TRIFED)ৰ দ্বাৰা আয়োজিত বিভিন্ন প্ৰদৰ্শনী আৰু 'সৰস' (SARAS)ৰ দৰে মেলা আদিত অংশগ্ৰহণ

৮.১২ সংপৃক্তকৰণ

পৰিকল্পিত পদক্ষেপসমূহ ভাৰত চৰকাৰৰ তলত উল্লিখিত আঁচনিসমূহেৰে সংপৃক্ত কৰিব পাৰি :

- ক) ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰাম্য নিয়োগ নিশ্চিতকৰণ আঁচনি (National Rural Employment Guarantee Scheme) —
গ্ৰামাঞ্চলত নিয়োগৰ কাৰণে
- খ) ৰাষ্ট্ৰীয় কৃষি বিকাশ যোজনা (Rashtriya Krishi Vikas Yojana) — কৃষি আৰু সংলগ্ন ক্ষেত্ৰৰ বিকাশৰ বাবে।
- গ) ৰাষ্ট্ৰীয় কৃষি সিঞ্চন যোজনা (Rashtriya Krishi Sinchay Yojana) — জন বিভাজিকাৰ উন্নয়নসহ জলসিঞ্চনৰ বাবে
- ঘ) ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰামীণ জীৱিকা অভিযান (National Rural Livelihoods Mission)
- ঙ) দক্ষতা উন্নয়ন আঁচনি (Skills Development Schemes)
- চ) প্ৰধানমন্ত্ৰী উজ্জ্বলা যোজনা (Prime Minister Ujjwala Yojana)
- ছ) ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰামীণ স্বাস্থ্য অভিযান (NRHM)
- জ) ৰাষ্ট্ৰীয় বাঁহ মিছন (অভিযান) (Bamboo Mission)
- ঝ) উপযুক্ত হিচাপে বিবেচিত গাঁও উন্নয়ন আৰু জীৱিকা উন্নয়নৰ বাবে অন্যান্য আঁচনি।

ওপৰত উল্লেখ কৰা সম্পৃক্তকৰণে বৰ্তমানৰ পৰিকল্পনাসমূহক সহায় কৰাৰ উপৰি ৰূপায়ণৰ পিছৰ পৰ্যায়ৰ পৰিকল্পিত কাম-কাজতো সহায় কৰিব।

৯। হাতীগড় পৰিৱেশ-উন্নয়ন সমিতিৰ বন উন্নয়ন পৰিকল্পনা

হাতীগড় পৰিৱেশ-উন্নয়ন সমিতিৰ ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনাৰ অংশ হিচাপে গাঁও পৰ্যায়ত বিতং পি আৰ এ অনুশীলনৰ পিছত এই বন উন্নয়ন পৰিকল্পনা প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। বন আৰু জৈৱ-বৈচিত্ৰ্য সংৰক্ষণৰ লগতে সম্প্ৰদায়ৰ জীৱন নিৰ্বাহৰ বাবে আৱশ্যকীয় চাহিদাবোৰ স্থিতিশীল উপায়েৰে পূৰণ কৰাই হৈছে এই পৰিকল্পনাৰ লক্ষ্য।

এই ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনাত ৰোপিত এলেকা / ৰোপণৰ বাবে নিৰ্ধাৰিত সম্প্ৰদায়ৰ ভূমি আৰু হাতীগড় ই ডি চিৰ দ্বাৰা অধিসূচিত বনাঞ্চল এলেকাৰ বাহিৰৰ ভূমিক এই ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনাৰ বাবে বিবেচনাত ৰখা হৈছে।

ই ডি চি বনাঞ্চলৰ উপযুক্ত উভয় বৰ্গৰ অৱস্থা সম্পৰ্কে তলত আলোচনা কৰা হ'ল।

১) অতীতত বনাঞ্চল গাঁও ব্যৱস্থাপনা

গাঁৱত কোনো সুশৃংখল বন পৰিচালনা পৰিকল্পনা নাই। পৰম্পৰাগত আৰু দেশীয় জ্ঞানৰ ওপৰত ভিত্তি কৰিয়েই এই ব্যৱস্থা চলিছে।

২) বনজ সম্পদৰ ঘৰুৱা চাহিদা

ঘৰুৱা চাহিদাৰ বাবে বনজ উৎপাদনৰ ওপৰত স্থানীয় সম্প্ৰদায়ৰ নিৰ্ভৰতাৰ প্ৰাপ্ত তথ্য তলত তালিকাত উল্লেখ কৰা হ'ল—

তালিকা-১ (ক) হাতীগড় ই ডি চি-ৰ প্ৰতিটো পৰিয়ালৰ বনজ সম্পদৰ ঘৰুৱা চাহিদা

বনজ সম্পদৰ নাম	বৰ্তমান কেনেকৈ পূৰণ কৰা হৈছে	উৎস
কাঠখৰি	বসতি এলেকা/বজাৰ আৰু বনাঞ্চল	বসতি এলেকা/বজাৰ আৰু বনাঞ্চল
ঘৰৰ বাবে কাঠ	বসতি এলেকা আৰু বজাৰ	বসতি এলেকা আৰু বজাৰ
সা-সঁজুলিৰ বাবে সৰু কাঠ	বসতি এলেকা/বজাৰ আৰু বনাঞ্চল	বসতি এলেকা/বজাৰ আৰু বনাঞ্চল

খুঁটা / বাঁহ	বসতি এলেকা আৰু বজাৰ	বসতি এলেকা আৰু বজাৰ
বনাঞ্চলৰ পৰা পশুখাদ্য	বসতি এলেকা/বজাৰ আৰু বনাঞ্চল	বসতি এলেকা/বজাৰ আৰু বনাঞ্চল
কাঠ ভিন্ন বন উৎপাদন	বসতি এলেকা আৰু বজাৰ	বসতি এলেকা আৰু বজাৰ
অন্যান্য (মাছ)	বসতি এলেকা/বজাৰ আৰু বনাঞ্চল	বসতি এলেকা/বজাৰ আৰু বনাঞ্চল

উৎস : বন বিভাগৰ কৰ্মী আৰু সম্প্ৰদায়ৰ সদস্যসকলৰ সৈতে আলোচনা

তালিকা— ১ (খ) : হাতীগড় ই ডি চি-ৰ সকলো পৰিয়ালৰ বন উৎপাদনৰ মুঠ ঘৰুৱা চাহিদা

বনজ সাম্পদৰ নাম	সম্প্ৰদায়ৰ প্ৰয়োজন (বাৰ্ষিক কিঃ গ্ৰাঃ)	মন্তব্য
কাঠখৰি		
ঘৰৰ বাবে কাঠ		
সা-সঁজুলিৰ বাবে সৰু কাঠ		
খুঁটা / বাঁহ		
বনাঞ্চলৰ পৰা পশুখাদ্য		
কাঠ ভিন্ন বন উৎপাদন		
অন্যান্য (মাছ)		

৯.২ : বন সুৰক্ষা বিষয়

৯.২.১ : সুৰক্ষা সমস্যা

হাতীগড় ই ডি চি-ৰ বন সুৰক্ষাৰ বিষয়সমূহৰ সাৰাংশ তলত দিয়া হ'ল—

তালিকা ২ : হাতীগড় ই ডি চিৰ সুৰক্ষা সমস্যা

সমস্যাৰ প্ৰকাৰ	প্ৰাসংগিকতা (হয়/নহয়)	গুৰুত্ব (হয়/ নহয়)
পশুচাৰণ— স্থানীয় জন্তু	হয়	হয়
পশুচাৰণ— অন্য এলেকাৰ জন্তু	নহয়	নহয়
অবৈধভাৱে কাঠকটা	নহয়	
কাঠৰ চোৰাং বেহা	নহয়	
দুৰ্ঘটনাবশতঃ অগ্নিকাণ্ড	নহয়	
বনভূমিত বেদখল	নহয়	
অন্যান্য	—	—

উৎস : বন বিভাগৰ কৰ্মী আৰু সম্প্ৰদায়ৰ সদস্যসকলৰ সৈতে আলোচনা

ইয়াৰ পৰা দেখা গ'ল, উপৰ্যুক্ত ই ডি চি সন্মুখীন হোৱা বন সুৰক্ষা সম্পৰ্কীয় গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়বোৰ এনেধৰণৰ—

ক) পশুচাৰণ— স্থানীয় জন্তু

৯.২.২ঃ বনাঞ্চল ধ্বংসৰ কাৰণসমূহ

হাতীগড় ই ডি চিত সমূহীয়া চৰণীয়া পথাৰ নথকাত পবিতৰা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্যত অত্যধিকভাৱে পশুচাৰণৰ ঘটনা ঘটিছে।

৯.৩ঃ বন উন্নয়ন পৰিকল্পনাৰ উপাদান

৯.৩.১ঃ সুৰক্ষা পৰিকল্পনা

নিম্নোক্ত উপ-অধ্যায়ত হাতীগড় ই ডি চিৰ বন উন্নয়ন প্ৰধান প্ৰধান উপাদানৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। এইবোৰ হৈছে গঁড়ৰ চোৰাং চিকাৰ দমনৰ পৰিকল্পনা, নাৰ্ছাৰী উন্নয়ন, মানুহ আৰু বন্যপ্ৰাণীৰ সংঘাত হ্ৰাস, গাঁৱৰ বাবে চৰণীয়া পথাৰৰ পৰিকল্পনা আৰু পৰিৱেশ পৰ্যটন পৰিকল্পনা।

৯.৩.২ঃ সুৰক্ষা পৰিকল্পনা গঁড়ৰ চোৰাং চিকাৰ দমন পৰিকল্পনা

সুৰক্ষা পৰিকল্পনা দুটা ভাগত বিভক্ত কৰা হৈছে। যেনে বন্যপ্ৰাণী সুৰক্ষা আৰু দ্বিতীয়, পশুচাৰণ আৰু চোৰাং গঁড় চিকাৰ নিয়ন্ত্ৰণৰ বাবে বন সুৰক্ষা। গঁড়ৰ চোৰাং চিকাৰ দমনৰ বাবে ই ডি চিৰ সদস্যসকল উন্নত তথ্য নেটৱৰ্ক গঢ়ি তুলিব লাগিব।

বন্যপ্ৰাণী সুৰক্ষাঃ

পবিতৰা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্যৰ সুৰক্ষাৰ বাবে গ্ৰহণ কৰা ব্যৱস্থাবোৰ সম্পৰ্কে সুৰক্ষা পৰিকল্পনাত তলত আলোচনা কৰা হৈছে। বন বিভাগে গাঁৱৰ শস্য সুৰক্ষাত জড়িত স্থানীয় যুৱকসকলক লৈ স্থানীয় সুৰক্ষা স্কোৱাড গঠন কৰিব লাগিব। তেওঁলোকক ট্ৰচ, বেটাৰী আদি সা-সঁজুলি প্ৰদান কৰিব লাগিব। অৱশ্যে এই ক্ষেত্ৰত থকা কেতবোৰ সমস্যা হৈছে—

(১) প্ৰশিক্ষণ আৰু দক্ষতাৰ সমস্যা

(২) বৈজ্ঞানিক পদ্ধতি আৰু উপকৰণৰ অভাৱ

সেয়েহে ওপৰত উল্লিখিত সমস্যাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত নিম্নোক্ত পৰামৰ্শসমূহ আগবঢ়োৱা হৈছে—

(১) নূনতম মজুৰি/মাননী আদায় দিয়াৰ ব্যৱস্থা বলৱৎ কৰিব লাগিব

(২) স্কোৱাডক গাঁওৰক্ষী বাহিনী (ভিলেজ ডিফেন্স পাৰ্টি)ৰ দৰে গঠন কৰিব লাগিব

(৩) স্কোৱাডক জোতা, বেইনকোট, ট্ৰচ, বেটাৰী আদিৰে সু-সজ্জিত কৰিব লাগিব

(৪) স্থানীয় সুৰক্ষা বাহিনীৰ বাবে নিয়মিতভাৱে প্ৰশিক্ষণ আৰু উদগনিমূলক শিবিৰ অনুষ্ঠিত কৰিব লাগিব।

(৫) ই ডি চিয়ে প্ৰতিমাহত স্থানীয় সুৰক্ষা বাহিনীৰ যুৱকসকলৰ প্ৰদৰ্শন আৰু কামকাজ পৰ্যবেক্ষণ কৰিব লাগিব।

বন সুৰক্ষাঃ

পি আৰ এত প্ৰকাশ পোৱামতে সম্প্ৰদায়সমূহ তেওঁলোকৰ কাঠৰ দৈনন্দিন চাহিদাৰ বাবে বনাঞ্চলৰ ওপৰত অভয়াৰণ্যৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল নহয়। কিন্তু গ্ৰীণ হাউছ গেছ নিৰ্গমন আৰু তেওঁলোকৰ চাহিদা পূৰণৰ বাবে নিম্নোক্ত পদক্ষেপবোৰ ল'ব লাগিব—

(১) ই ডি চিয়ে উপযুক্ত অনাময় আৰু আৱৰ্জনা ব্যৱস্থাপনাৰ বিষয়ে ৰাইজৰ মাজত সজাগতাৰ সৃষ্টি কৰিব লাগিব।

(২) সকলো ই ডি চি পৰিয়ালক ৰন্ধনৰ বাবে বিকল্প উৎস যেনে গোবৰ গেছ, সৌৰ চুলা, এল পি জি আদি প্ৰদান কৰিব লাগিব।

(৩) সকলো ই ডি চি পৰিয়াললৈ পোহৰৰ বাবে বিকল্প শক্তিৰ উৎস, যেনে সৌৰ, বতাহ চালিত/হাইব্ৰীড ব্যৱস্থা যোগান ধৰিব লাগিব।

(৪) লাহে লাহে পশুচাৰণৰ হেঁচা হ্ৰাস কৰিব লাগিব (গাঁৱত চৰমীয়া পথাৰ)।

(৫) ই ডি চিয়ে বন্যপ্ৰাণী সুৰক্ষা (সুৰক্ষা) আইন, ১৯৭২ সম্পৰ্কে ৰাইজৰ মাজত সজাগতাৰ সৃষ্টি কৰিব লাগিব আৰু এই আইন ভংগৰ ঘটনা ঘটিলে উপযুক্ত কৰ্তৃপক্ষক জনাব লাগিব।

(৬) উদ্যান এলেকাৰ ভিতৰত মাছ ধৰা আৰু অন্যান্য যিকোনো বেআইনী কামকাজ সম্পূৰ্ণভাৱে বন্ধ কৰিবলৈ কঠোৰ বিধি নিষেধ বলৱৎ কৰিব লাগিব।

(৭) অভয়াৰণ্যৰ ভিতৰত গছকটা বন্ধ কৰাটো ই ডি চিয়ে নিশ্চিত কৰিব লাগিব।

(৮) সমূহীয়া বন পুনৰ গঠনৰ (Restocking) ই ডি চিয়ে সক্ৰিয়ভাৱে অংশগ্ৰহণ কৰিব লাগিব।

বসতিস্থান উন্নয়ন পৰিকল্পনা :

ঘাইকৈ এশিঙীয়া গঁড়ৰ বাবেই এই উদ্যান প্ৰসিদ্ধ। তদুপৰি, গঁড়ৰ দৰে বনৰীয়া ম'হ, খাগৰি পছ, বনগাহৰি আদিৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ বন্যপ্ৰাণীৰো বাসস্থান এই উদ্যান। লগতে বগলী, কণামুচৰি, গংগা চিলনী, ক'লা ডিঙিৰ সৰু ধনেশ, কনুৱা, ভেল্লা, শামুকভঙা, হাড়গিলা, সাপকটা, ঈগল আদি চৰাইকো বিপুল সংখ্যাত এই অভয়াৰণ্যত দেখা পোৱা যায়।

ই ডি চিৰ সহায়ত নিম্নোক্ত বসতি উন্নয়ন কাৰ্যৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়োৱা হৈছে :

(১) বনাঞ্চলিক বিষয়াৰ অনুৰোধ ক্ৰমে বনাঞ্চল এলেকাত অপতৃণ চাফাই আৰু বালি আঁতৰোৱাৰ কামত ই ডি চিৰ সদস্যসকলে অংশগ্ৰহণ কৰিব আৰু যেতিয়াই যথোপযুক্তভাৱে ধন উপলব্ধ হ'ব তেতিয়াই আদায় দিয়া হ'ব।

(২) বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্যৰ ভিতৰত পশুচাৰণ সম্পূৰ্ণভাৱে বন্ধ কৰাৰ বাবে ই ডি চিৰ সদস্যসকল সচেতন হ'ব লাগিব।

নাৰ্ছৰী উন্নয়ন পৰিকল্পনা :

বনানিকৰণৰ বাহিৰে নাৰ্ছৰী হৈছে জীৱন নিৰ্বাহৰ এক উৎকৃষ্ট পন্থা। ইয়াৰ বাবে ল'বলগীয়া পদক্ষেপ এনেধৰণৰ :

১) পৰিৱেশ-উন্নয়ন সমিতিয়ে পুলি উৎপাদনৰ বাবে ০.২৫ হেক্টৰ নাৰ্ছৰী স্থাপন কৰিব লাগে

২) প্ৰতিটো পুলি সমীপৰ সংমণ্ডলত ৫-৮ টকা দৰত আৰু তাতকৈও কিছু অধিক দৰত আন ঠাইত বিক্ৰী কৰিব পাৰে

৩) নাৰ্ছৰীত ফলৰ গছ, গুৰুত্বপূৰ্ণ উদ্ভিদ আৰু ঔষধি গছৰ পুলি উৎপাদন কৰিব লাগে

আৰ্দ্ৰভূমি সংৰক্ষণ পৰিকল্পনা :

পবিতৰা অভয়াৰণ্য হৈছে বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ উদ্ভিদ আৰু প্ৰাণীসহ আৰ্দ্ৰভূমি পৰিৱেশতন্ত্ৰৰ এক অভিনৱ স্থান। এই অভয়াৰণ্য হৈছে গঁড় আৰু এছীয় প্ৰজাতিৰ বনৰীয়া ম'হ আদিৰ প্ৰধান বাসস্থান। তদুপৰি, এই অভয়াৰণ্যই জলবিহাৰকাৰী দেশীয় চৰাই আৰু পৰিভ্ৰমী চৰাইৰ বাহ আৰু আশ্ৰয়ৰ স্থানো হৈ পৰিছে।

অৱশ্যে এই অভিনৱ আৰ্দ্ৰভূমি পৰিৱেশতন্ত্ৰ কেইবাটাও সমস্যাবো মুখামুখি হৈছে। ব্যাপক হাৰত আৰু বালি আৰু পানী মেটেকাই জলাশয়বোৰ আবদ্ধ কৰি পেলোৱাত আৰ্দ্ৰভূমিৰ গভীৰতা আৰু আয়তন সংকুচিত হৈ আছে।

পবিতৰা বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্যৰ বাহিৰত থকা আৰ্দ্ৰভূমি সংৰক্ষণৰ বাবে নিম্নোক্ত পৰামৰ্শসমূহ আগবঢ়োৱা হৈছে :

(১) গাঁও এলেকাৰ জলাশয়বিলাকৰ পৰা যথোপযুক্তভাৱে বা লি নিষ্কাশন কৰিব লাগিব।

(২) গাঁৱৰ আৰ্দ্ৰভূমিত কেৱল দেশীয় প্ৰজাতিৰ মাছ পালন কৰিব লাগিব।

(৩) স্প্ৰিংকলাৰ জলসিঞ্চনৰ ব্যৱহাৰ কৰিব লাগিব।

(৪) জৈৱিক সাৰ ব্যৱহাৰৰ জৰিয়তে কম পানীত খেতি কৰিব পৰা শস্যৰ খেতি।

(৫) গাঁৱৰ ভিতৰত থকা আৰ্দ্ৰভূমিৰ পৰা বালি নিষ্কাশন।

(৬) বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্যৰ ভিতৰত ই ডি চিয়ে মাছ ধৰিবলৈ দিব নালাগে।

(৭) আৰ্দ্ৰভূমিৰ পৰিৱেশতন্ত্ৰৰ বিভিন্ন দিশ সম্পৰ্কে ব্যাপকভাৱে গৱেষণা কৰা।

মানুহ-বন্যপ্ৰাণীৰ সংঘাত হ্ৰাসৰ পৰিকল্পনা :

হাতী, বনৰীয়া ম'হ, বনগাহৰি আৰু অন্যান্য জন্তুৰ উপদ্ৰৱ হৈছে সচৰাচৰ ঘটি থকা ঘটনা। বন্যপ্ৰাণীৰে হোৱা অকস্মাৎ সংঘাতৰ ফলত মানুহৰ জীৱন আৰু সম্পত্তিৰ ক্ষতি কৰিছে। বন্যপ্ৰাণী-মানুহৰ সংঘাতৰ পৰিস্থিতি দূৰ কৰিবলৈ নিম্নোক্ত পৰামৰ্শসমূহ আগবঢ়োৱা হৈছে :

(১) দলচ্যুত অথবা পথভ্ৰষ্ট বন্যপ্ৰাণীৰ ওপৰত দৃষ্টি ৰাখিবৰ বাবে বন বিভাগৰ দ্বাৰা টঙীঘৰ অথবা নিৰীক্ষণ টাৱাৰ স্থাপন কৰিব লাগে। এই টাৱাৰসমূহত নিৰীক্ষণৰ দায়িত্ব গাঁৱৰ লোকসকলক দিয়া উচিত

- (২) ই ডি চিত বন্যপ্রাণীৰ আক্ৰমণ প্ৰতিৰোধ বাহিনী গঠন
- (৩) এই বন্যপ্রাণী আক্ৰমণ প্ৰতিৰোধ বাহিনীক বিভাগৰ তৰফৰ পৰা নিয়মীয়াভাৱে টৰ্চ লাইট, চাৰ্জিং লাইট, ফটকা আৰু কেৰাচিন যোগান ধৰা উচিত
- (৪) প্ৰতিৰোধ বাহিনীৰ কাৰ্যকলাপ ই ডি চিয়ে নিয়মীয়াভাৱে নিৰীক্ষণ কৰিব লাগে
- (৫) সকলো প্ৰকাৰৰ শস্য নিয়মীয়াভাৱে বীমা কৰিব লাগিব
- (৬) বাহিনীটোৰ সকলো সদস্যক প্ৰধানমন্ত্ৰী সুৰক্ষা বীমা যোজনাৰ অধীনত সামৰি ল'ব লাগে
- (৭) বন বিভাগে এককালীন সাহায্যৰ ধন বৃদ্ধি কৰিব লাগে
- (৮) ক্ষতিপূৰণৰ ধন ক্ষতিগ্ৰস্ত পৰিয়ালসমূহক সহজ পদ্ধতিৰে মোকলাই দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে যাতে তেওঁলোকে দীৰ্ঘদিন অপেক্ষা কৰিব নালাগে
- (৯) ই ডি চিৰ সভাপতি হিচাপে কোনো ব্যক্তিকে দুবাৰতকৈ অধিক কাৰ্যকালৰ দায়িত্ব দিব নালাগে। এবাৰত সভাপতিৰ কাৰ্যকাল সৰ্বাধিক ৩/৪ বছৰ হোৱা উচিত

গাঁৱৰ বাবে চৰণীয়া পথাৰৰ পৰিকল্পনা :

পশুচাৰণ নিয়ন্ত্ৰণৰ বাবে নিম্নোক্ত পৰামৰ্শসমূহ আগবঢ়োৱা হৈছে :

- ১) ই ডি চিয়ে পশুচাৰণ নিয়ন্ত্ৰণ/গোশালা, গাঁৱত চৰণীয়া স্থান গঢ়ি তোলা আৰু পশুখাদ্যৰ খেতিৰ বাবে নতুন পদ্ধতি গ্ৰহণ কৰিব পাৰে।
- ২) অধিক উৎপাদনশীল প্ৰজাতিৰ পশুধন আনি লাহে লাহে বৰ্তমান পশুধন আঁতৰাব পাৰি।
- ৩) বৃহৎ সংখ্যাত পশুধন পালন কৰা পৰিয়ালবিলাকৰ সা-সুবিধা ই ডি চিয়ে প্ৰত্যাহাৰ কৰিব পাৰে।
- ৪) বন বিভাগৰ দ্বাৰা গোশালা স্থাপনৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব।
- ৫) অধিক হাৰত দুগ্ধ উৎপাদন সম্পন্ন গাই পালনেৰে ই ডি চিয়ে দুগ্ধ উন্নয়নৰ কাৰ্যসূচী গ্ৰহণ কৰিব লাগিব।
- ৬) পৰৱৰ্তী পাঁচ বছৰৰ ভিতৰত ই ডি চিয়ে পশুচাৰণ সম্পূৰ্ণভাৱে বন্ধ কৰিবলৈ সচেতন পৰিকল্পনা গ্ৰহণ কৰিব লাগিব।
- ৭) সকলো পশুধনৰ টীকাকৰণ কৰিব লাগিব আৰু ই ডি চিয়ে এই বিষয়ে চোৱাচিতা কৰিব লাগিব। টীকাকৰণ নোহোৱা কোনো পশুধনক চৰিবলৈ দিয়া নহ'ব।
- ৮) তথ্য আৰু যোগাযোগ প্ৰযুক্তিৰ (আই চি টি) জৰিয়তে চৰণীয়া পথাৰৰ ধৰণ অধ্যয়ন কৰি নিৰাময়মূলক ব্যৱস্থাৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়াব লাগিব।

পৰিৱেশ-পৰ্যটন পৰিকল্পনা

পবিত্ৰা বন্যপ্রাণী অভয়াৰণ্য হৈছে বিশ্বৰ প্ৰসিদ্ধ পৰিৱেশ পৰ্যটন স্থল। জৈৱ-বৈচিত্ৰ্যৰে চহকী এই উদ্যান দেশীয় আৰু বিদেশী পৰ্যটকসকলৰ ভ্ৰমণৰ অত্যন্ত প্ৰিয় ঠাই আৰু তেওঁলোকে ৰাজ্যখনৰ এই ঠাই পৰ্যটনৰ বাবে অগ্ৰাধিকাৰ দিয়ে। পৰিৱেশ পৰ্যটনৰ বাবে নিম্নোক্ত পৰামৰ্শসমূহ আগবঢ়োৱা হৈছে :

- ১। পবিত্ৰা বন্যপ্রাণী অভয়াৰণ্যত শিক্ষামূলক বন্যপ্রাণী পৰ্যটনৰ বিপুল সম্ভাৱনীয়তা আছে। বন বিভাগে সক্ৰিয়ভাৱে ইয়াৰ গুৰুত্ব দিব লাগিব।
- ২। ই ডি চি সদস্যসকলৰ ঘৰত পৰ্যটক থকাৰ ব্যৱস্থা কৰাৰ বাবে এতিয়াৰে পৰা পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰা উচিত।
- ৩। গাঁওখনৰ সম্প্ৰদায়সমূহৰ ঘৰত পৰ্যটক থকাৰ ব্যৱস্থা কৰাৰ বাবে বিভাগে পুঁজি যোগান ধৰিব লাগে।
- ৪। বন বিভাগ আৰু স্থানীয় ৰাইজৰ সহায়ত কিছুসংখ্যক পৰিৱেশ-পৰ্যটন স্থল বিকশিত কৰিব লাগে।

৫। এই পৰিৱেশ-পৰ্যটন পথসমূহ বন বিভাগে প্ৰচাৰ কৰা উচিত।

৬। পৰ্যটন আৰু বিদেশী ভাষাত স্থানীয় পৰ্যটক সহায়ক (টুৰিষ্ট গাইড)ক প্ৰশিক্ষণ দিয়া উচিত।

৭। বাণিজ্যিক পৰ্যটন বন্ধ কৰিব লাগে।

১০। কৌশল ৰূপায়ণ, সময়-কাল আৰু বাজেট

১০.১.১ ভূমিকা আৰু দায়বদ্ধতা মেট্ৰিক্স

তিনিখন উপ-পৰিকল্পনা, যেনে জীৱিকা উন্নয়ন পৰিকল্পনা, গাঁও উন্নয়ন পৰিকল্পনা আৰু বন উন্নয়ন পৰিকল্পনাৰ বাবে এটা ভূমিকা আৰু দায়বদ্ধতাৰ মেট্ৰিক্স প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। প্ৰতিটো উপ-পৰিকল্পনাৰ মেট্ৰিক্স পৃথক পৃথকভাৱে তলত দিয়া হ'ল :

জীৱিকা উন্নয়ন পৰিকল্পনা

পক্ষসমূহ	পৰিকল্পনা	মানৱ সম্পদ	প্ৰশিক্ষণ	ধনৰ যোগান	উৎপাদন আৰু মূল্য সংযোজন	বিপণন	এম এণ্ড ই
ই ডি চি	✓	✓			✓	✓	
এন জি অ'	✓	✓			✓	✓	
দক্ষতা প্ৰদান সংস্থা	✓	✓			✓		
বন বিভাগ	✓	✓				✓	
সংশ্লিষ্ট বিভাগ	✓	✓					

গাঁও উন্নয়ন পৰিকল্পনা

পক্ষসমূহ	ই ডি চি	বন বিভাগ	সংশ্লিষ্ট বিভাগ	এন জি অ'	প্ৰশিক্ষণ প্ৰতিষ্ঠান	ভাৰত চৰকাৰ/কপ'ৰ্টে
সৌৰশক্তি		✓	✓			✓
সৌৰ/হাইব্ৰীড প্লট লাইট		✓	✓			✓
সিঞ্চন জলসিঞ্চন		✓	✓		✓	
বন্ধন গেছ		✓			✓	✓
শক্তিচালিত পাম্প		✓	✓			✓
প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰ		✓			✓	✓
ৰাজহুৱা সভাগৃহ আৰু ই ডি চি কাৰ্যালয়		✓				
পথ		✓	✓			
ৱাটছান (WATSAN)		✓	✓			✓
বিদ্যালয়		✓				
স্বাস্থ্য আন্তঃগাঁথনি		✓	✓		✓	✓
টেণ্ট হাউছ আৰু সৰঞ্জাম		✓	✓			✓
জৈৱ কৃষি/পচনসাৰ		✓	✓		✓	✓

বন উন্নয়ন পৰিকল্পনা

পক্ষসমূহ	ই ডি চি	বন বিভাগ	সংশ্লিষ্ট বিভাগ	এন জি অ'	প্ৰশিক্ষণ প্ৰতিষ্ঠান	জিলা প্ৰশাসন
বন সংৰক্ষণ		✓		✓		✓
বন্যপ্ৰাণী সংৰক্ষণ		✓	✓	✓	✓	
বাসস্থান উন্নয়ন		✓	✓	✓	✓	
নাৰ্ছাৰী উন্নয়ন		✓		✓	✓	
জলাশয় সংৰক্ষণ		✓		✓		✓
মানুহ-বন্যপ্ৰাণী সংঘাত		✓		✓		
চৰণীয়া পথাৰ নিয়ন্ত্ৰণ		✓	✓	✓		
পৰিবেশ-পৰ্যটন		✓	✓			

১০.২ বিত্ত আৰু বাজেট

তিনিখন উপ-পৰিকল্পনা মূলতঃ জীৱিকা উন্নয়ন পৰিকল্পনা, গাঁও উন্নয়ন পৰিকল্পনা আৰু বন উন্নয়ন পৰিকল্পনাৰ বাৰ্ষিক প্ৰয়োজনৰ ভিত্তিত ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনাৰ বাবে বাজেট প্ৰস্তুত কৰা হয়। ইয়াৰ এখন তালিকা তলত দিয়া হ'ল।

ক্রমিক নং	পৰিকল্পনা	পৰিমাণ (টকাত)	মন্তব্য
১	জীৱিকা উন্নয়ন পৰিকল্পনা		
২	গাঁও উন্নয়ন পৰিকল্পনা		
৩	বন উন্নয়ন পৰিকল্পনা		
	মুঠ		

জীৱিকা উন্নয়ন পৰিকল্পনা

ক্রমিক নং	কামৰ ভাগ	পৰিমাণ (টকাত)	মন্তব্য
১	দক্ষতা বিকাশ আৰু প্ৰশিক্ষণ		
২	দুগ্ধ উৎপাদন		
৩	হাঁহ/কুকুৰা/মীন পালন		
৪	কম্পিউটাৰ		
৫	ব্যৱসায়-বাণিজ্য		
৬	হস্তশিল্প		
৭	সা-সৰঞ্জাম		
৮	মূল্য সংযোজন আৰু প্ৰমাণ-পত্ৰ		
৯	পেকেজিং আৰু বিপণন		

১০	প্ৰশিক্ষণমূলক ভ্ৰমণ		
১১	আত্মসহায়ক গোট/যুটীয়া দায়বদ্ধ গোট/ক্লাষ্টাৰ গঠন আৰু ঋণ		
	মুঠ		

বাৰ্ষিক গাঁও উন্নয়ন পৰিকল্পনা

ক্রমিক নং	কামৰ ভাগ	পৰিমাণ (টকাত)	মন্তব্য
১	সৌৰশক্তি		
২	সৌৰ/হাইব্ৰিড প্লিট লাইট		
৩	সিঞ্চন জনসিঞ্চন		
৪	বন্ধন গেছ		
৫	শক্তিচালিত পাম্প		
৬	প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰ		
৭	ৰাজহুৱা সভাগৃহ আৰু ই ডি চিৰ কাৰ্যালয়		
৮	পথ		
৯	ৱাটছান (WATSAN)		
১০	বিদ্যালয়		
১১	স্বাস্থ্য আন্তঃগাঁথনি		
১২	জৈৱিক কৃষি / পচন সাৰ		
১৩	টেণ্ট হাউছ / সা-সৰঞ্জাম		
	মুঠ		

বাৰ্ষিক বন উন্নয়ন পৰিকল্পনা

ক্রমিক নং	কামৰ ভাগ	পৰিমাণ	মন্তব্য
১	নাৰ্ছাৰী		
২	কাঠখৰিৰ বাবে গছ ৰোপণ		
৩	জলাশয় নিষ্কাশন		
৪	উপদ্ৰৱৰোধী বাহিনী		
৫	শস্য বীমা		
৬	জীৱন বীমা		
৭	পোহনীয়া জন্তু বীমা		
	মুঠ		

১০.৩ কৰ্ম আঁচনি আৰু ৰণকৌশল :

ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনাৰ লক্ষ্যত উপনীত হোৱাৰ বাবে তিনিওটা উপ-পৰিকল্পনা মূলতঃ গাঁও উন্নয়ন পৰিকল্পনা, বন উন্নয়ন পৰিকল্পনা আৰু জীৱিকা উন্নয়ন পৰিকল্পনাৰ কিছুমান হুস্কালীন আৰু দীৰ্ঘকালীন কাৰ্যকৰী পৰিকল্পনা কৌশল থাকিব লাগিব। হুস্কালীন কৌশল ০-৫ বছৰৰ বাবে আৰু দীৰ্ঘকালীন কৌশল ৫-১০ বছৰৰ বাবে গ্ৰহণ কৰিব লাগে।

জীৱিকা উন্নয়ন কৰ্মপৰিকল্পনা :

জীৱিকা কৰ্মপৰিকল্পনা তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰি— দক্ষতা, উৎপাদন আৰু বিপণন-মূল্য সংযোজন। ৰাইজৰ বাবে প্ৰথমে অতিশয় দৰকাৰী দক্ষতা। দক্ষতাৰ প্ৰয়োজন মূল পৰ্যায় আৰু অগ্ৰগতি পৰ্যায় হিচাপে চাব পাৰি। এবাৰ বাণিজ্য আৰু দক্ষতাৰ প্ৰয়োজন পূৰণ হোৱাৰ পাছত পুৰুষ-মহিলাসকলোৰে বাবে পৰ্যায়ক্রমে মূল দক্ষতা এবছৰৰ ভিতৰত প্ৰদান কৰিব লাগে। এই সময়ছোৱাত কিছু প্ৰশিক্ষাৰ্থীয়ে উৎপাদন আৰম্ভ কৰিব পাৰে। গুণগত মান আৰু মূল্যৰ ক্ষেত্ৰত উৎপাদিত সামগ্ৰীৰ বজাৰযোগ্য মূল্যায়ন আৰু ব্ৰেণ্ড সৃষ্টি কৰিবৰ বাবে উৎপাদিত সামগ্ৰীসমূহ উপলব্ধ বজাৰলৈ নিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে।

গাঁও উন্নয়ন কৰ্মপৰিকল্পনা :

গাঁও উন্নয়ন কৰ্মপৰিকল্পনাক হুস্কালীন আৰু দীৰ্ঘকালীন হিচাপে ভগাব পাৰি। হুস্কালীন কৰ্মপৰিকল্পনাত সৌৰ বিদ্যুৎ, এল পি জি সংযোগ, ৰাজহুৱা সভাঘৰ আৰু প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰ নিৰ্মাণ আদিক সামৰি লোৱাৰ লগতে অনাময় ব্যৱস্থাৰ প্ৰয়োজনবোৰ পূৰণ কৰিব লাগিব। দীৰ্ঘম্যাদী পৰিকল্পনাত বিদ্যালয় গৃহ নিৰ্মাণ, স্বাস্থ্য ব্যৱস্থা আদিক সামৰি ল'ব লাগিব। কৃষি উৎপাদন বৃদ্ধিৰ বাবে জলসিঞ্চনৰ প্ৰশংকালৰ, পাৱাৰ পাম্প আদি সহ উন্নত যন্ত্ৰপাতি আৰু সা-সঁজুলি প্ৰদান কৰিব লাগিব।

বন উন্নয়ন কৰ্মপৰিকল্পনা :

বন উন্নয়ন কাৰ্যকৰী পৰিকল্পনা হুস্কালীন পৰিকল্পনা আৰু দীৰ্ঘকালীন পৰিকল্পনাৰে গঠিত। হুস্কালীন পৰিকল্পনাৰ ভিতৰত বন সুৰক্ষা স্কোৱাডৰ গঠন আৰু সুৰক্ষা, নাৰ্ছাৰী উন্নয়ন, জলাশয়ৰ পৰা বালি আঁতৰ কৰা, বন্যপ্ৰাণীৰ উপদ্ৰৱ প্ৰতিৰোধী স্কোৱাড, টঙীঘৰ নিৰ্মাণ আৰু খৰিব বাবে গছ ৰোপণ আদি অন্তৰ্ভুক্ত। দীৰ্ঘকালীন পৰিকল্পনাৰ ভিতৰত বৃক্ষৰোপণ, শস্যৰ উন্নতি আৰু বাসস্থান উন্নতি সামৰি লোৱা হৈছে।

১০.৪ প্ৰতিষ্ঠান নিৰ্মাণ, নেটৱৰ্কিং আৰু অংশীদাৰিত্ব

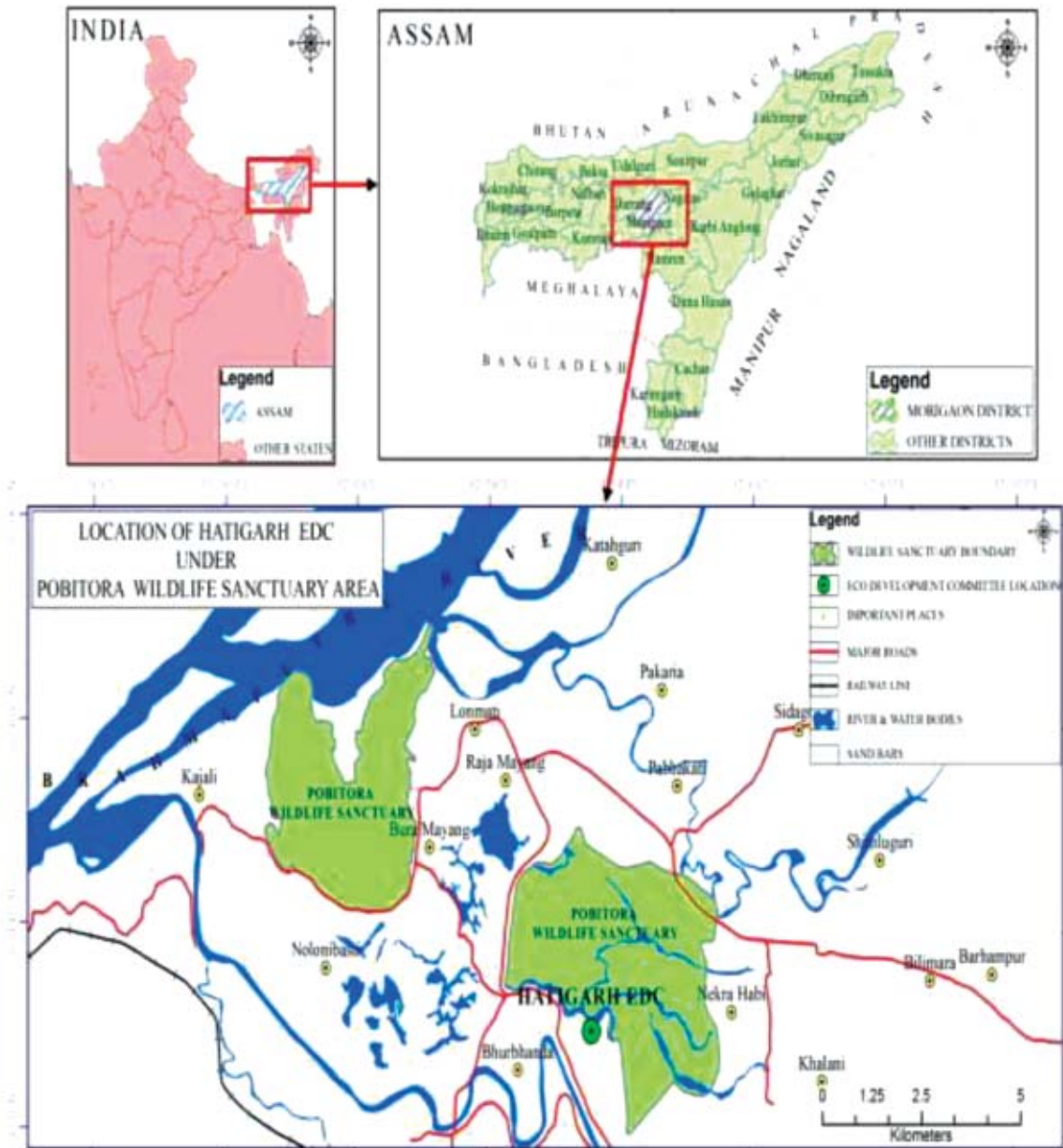
পৰিৱেশ-উন্নয়ন সমিতি (ই ডি চি) : আন্তঃগাঁথনিৰ সম্পদ সৃষ্টি আৰু গাঁও আৰু বনভূমি উন্নয়নৰ কাৰণে সমল কেন্দ্ৰ হিচাপে ই ডি চিক গঢ়ি তুলিব লাগিব। প্ৰস্তাৱিত ই ডি চি কাৰ্যালয়ত ৰাজহুৱা সভাগৃহৰ লগতে আধুনিক সা-সুবিধা যেনে কম্পিউটাৰ, টিভি, জেনেৰেটৰ আদি থাকিব লাগিব। কম্পিউটাৰ ব্যৱহাৰ, তথ্য/হিচাপ ৰখা আৰু আপডেট কৰা আদি কামৰ বাবে প্ৰশিক্ষণ কাৰ্যসূচীৰ জৰিয়তে ই ডি চি সদস্যসকলৰ দক্ষতা বৃদ্ধি কৰিব লাগে। ই ডি চি কাৰ্যালয়টো সমল কেন্দ্ৰ আৰু প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰলৈ উন্নত কৰিব লাগে। ই ডি চিৰ সদস্যসকলৰ নেটৱৰ্কিং দক্ষতা উন্নত কৰা আৰু চৰকাৰী আঁচনি সন্দৰ্ভত সজাগতা গঢ়াৰ ব্যৱস্থা কৰাৰ লগতে অংশীদাৰিত্বৰ বিষয়ে তথ্য প্ৰদান কৰিব লাগে।

পৰিশিষ্ট তালিকা

পৰিশিষ্ট নম্বৰ	শিৰোনাম
I(ক)	ভাৰতত ই ডি চি-ৰ অৱস্থানৰ মানচিত্ৰ
I(খ)	হাতীগড় ই ডি চি-ৰ অৱস্থান মানচিত্ৰ
II	ই ডি চি-ৰ প্ৰৱেশ পথৰ মানচিত্ৰ
III(ক)	ই ডি চি-ৰ পঞ্জীকৰণ প্ৰমাণ-পত্ৰ
III(খ)	চুক্তি/সিদ্ধান্ত-ৰ প্ৰতিলিপি
IV	হাতীগড় ই ডি চি-ৰ কাৰ্যকৰী সদস্যসকল
V	হাতীগড় ই ডি চি-ৰ কাৰ্যকৰী সদস্যসকলৰ সমূহীয়া আলোকচিত্ৰ
VI	পি আৰ এ আৰু এফ জি ডিৰ সময়ত উপস্থিত থকা সদস্যৰ তালিকা (স্বাক্ষৰিত তালিকা)
VII(ক)	হাতীগড় ই ডি চি-ৰ সম্প্ৰদায়ৰ মানচিত্ৰ
VII(খ)	হাতীগড় ই ডি চি-ৰ সম্পদৰ মানচিত্ৰ
VII(গ)	হাতীগড় ই ডি চি-ৰ বাধা-বিপদৰ মানচিত্ৰ
VII(ঘ)	ভেন ডায়েগ্ৰাম
VIII	প্ৰাৰম্ভিক কাৰ্যকলাপ
IX(ক)	হাতীগড় ই ডি চি-ৰ প্ৰশিক্ষণৰ তালিকা (প্ৰস্তাৱিত)
X	আলোকচিত্ৰ
XI	জি পি এছ সমন্বয়

পৰিশিষ্ট -I (ক)

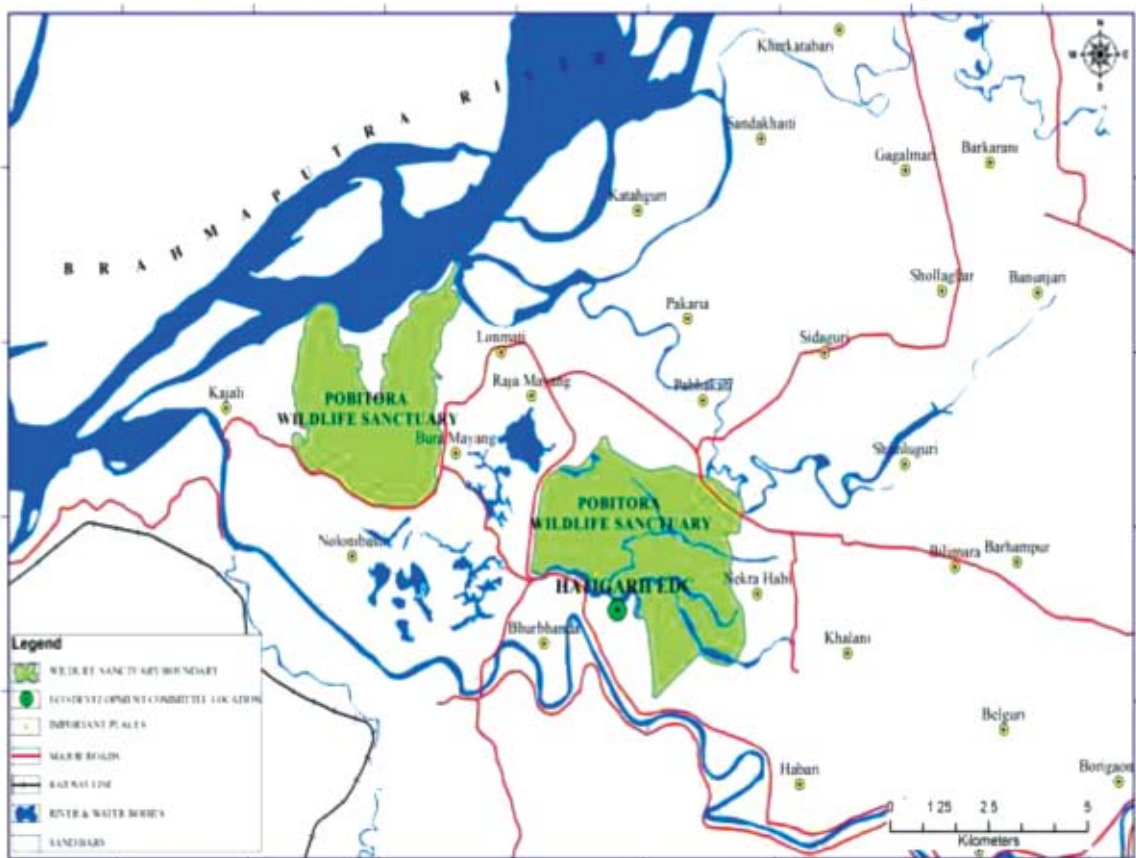
ভাৰতত ই ডি চি-ৰ অৱস্থানৰ মানচিত্ৰ

পরিশিষ্ট - I (খ)

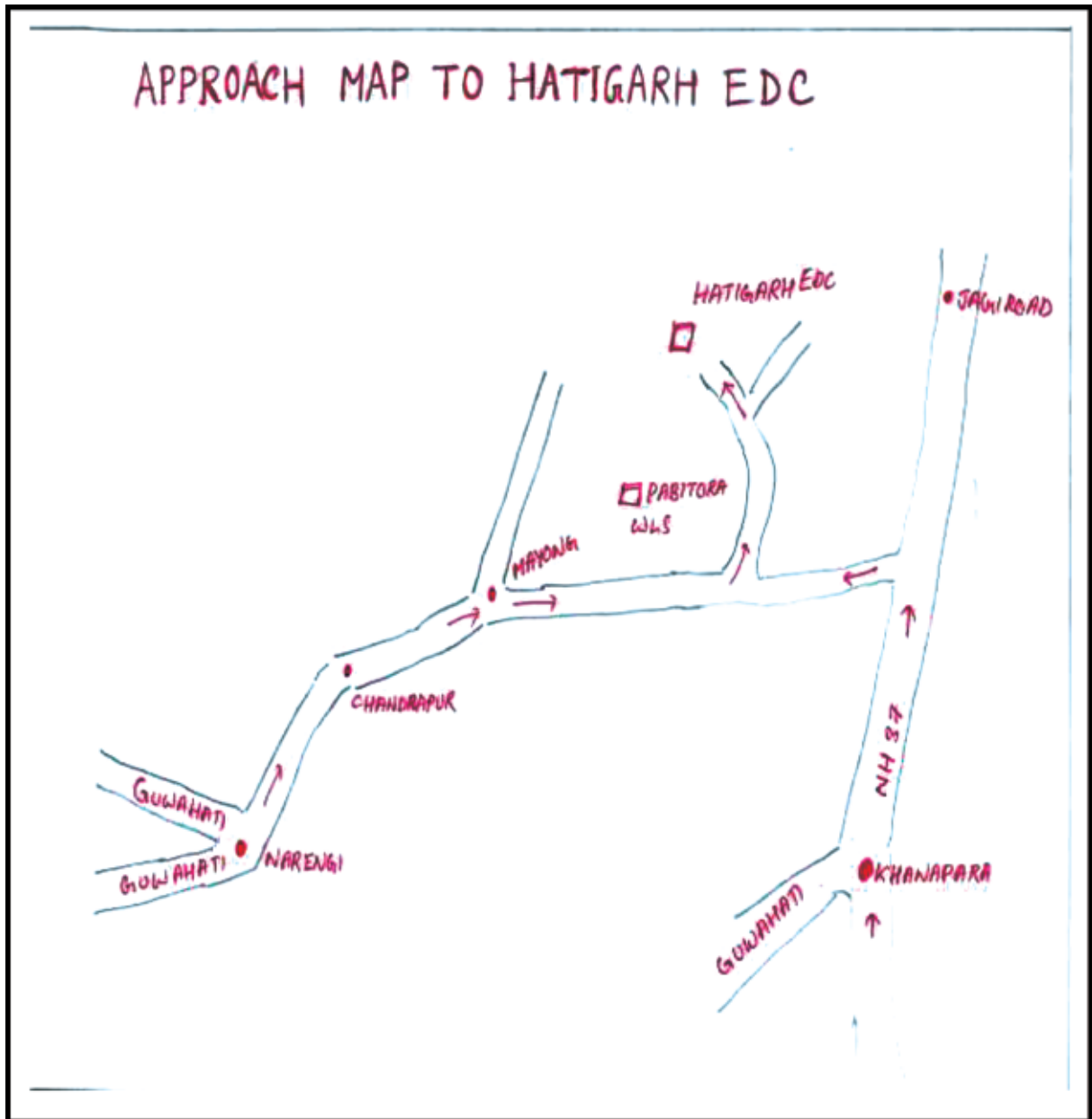
হাতীগড় ই ডি সি-র অবস্থান মানচিত্র

LOCATION OF HATIGARH EDC
UNDER POBITORA WILDLIFE SANCTUARY AREA

পৰিশিষ্ট - II

ই ডি চি-ৰ প্ৰবেশ পথৰ মানচিত্ৰ

পৰিশিষ্ট-III (ক)

ই ডি চি-ৰ পঞ্জীকৰণ প্ৰমাণ-পত্ৰ

GOVERNMENT OF ASSAM
ENVIRONMENT AND FOREST DEPARTMENT
OFFICE OF THE DIRECTOR
KAZIRANGA TIGER RESERVE
BOKAKHAT, ASSAM

CERTIFICATE OF REGISTRATION OF ECO DEVELOPMENT COMMITTEE

Registration No. KNP/EG.761/EDC/RC/GWL/2016-17/03.

Date. 03/10/2016

HATIGARH Eco-Development Committee of Guwahati Wildlife Division under **POBITORA WILDLIFE SANCTUARY** is hereby registered under the provisions of rule 7(vii) of Assam Joint (People's Participation) Forestry Management Rules, 1998.

The Registration of the Eco-Development Committee has been done to encourage people for conservation & protection of Forests & Wildlife and implementation of developmental works in the fringe villages situated around Pobitora Wildlife Sanctuary.

(**Dr. Satyendra Singh, IFS**)
K.22
Director,
Kaziranga National Park
Bokakhat: 785612: Assam

পৰিশিষ্ট-III (খ)

চুক্তি/সিদ্ধান্ত-ৰ প্ৰতিলিপি

GOVT. OF ASSAM
OFFICE OF THE RANGE OFFICER, POBITORA WILDLIFE RANGE,
MAYONG, MORGAON

Memo No. P/50/2017/145 Dated Mayong the 7th May/2017

From: Ashok Kr. Das, AFS
Forest Range Officer
Pobitora Wildlife Range
Mayong, Morgaon

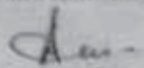
To:
The Executive Director
Rashtriya Gramin Vikas Nidhi
Padma Lakh Complex
2nd Floor, Opp. 8th Byg Lane
Raigarh Road, Guwahati-781003

Sub: Regarding MoU for The EDC under Pobitora Wildlife Sanctuary

Respected Sir/ Madam,

With reference to the above it is to inform you that no MoU have been signed yet for the Kholabhuya, Osguri and Hatigarh EDC.

This is for favour of your kind information and necessary action.

Yours faithfully,

(Ashok Kr. Das, AFS)
Forest Range Officer
Pobitora Wildlife Range
Mayong, Morgaon

পরিশিষ্ট-IV

হাতীগড় ই ডি টি-র কার্যকরী সদস্যসকল

HATIGARH EDL LIST

SL NO	NAME	AGE SEX	ADDRES. C/O, PHONO, P:O	EDUCATION	Designati
1	RAJU PURI	40/M	VIII- HATIGARH S/O- MONMOHAN PURI P:O- KAMARPUR P: S- MAYONG DIST- MORIGAOH Phone- 82718700 12	H.B.L C	President
2	ASHOK KUMAR DAS				
3	JIT BAHADUR BHUJEL	56/M	S/O- KRIPASHIG BHUJEL VIII- HATIGARH P:O- KAMARPUR P: S- MAYONG DIST- MORIGAOH Phone- 9854744 660	IX	MEMBAR
4	KUMAR SHARMA	50/M	S/O- KRISHNA SHARMA VIII- HATIGARH P:O- KAMARPUR P: S- MAYONG DIST- MORIGAOH	Viii	MEMBAR

ক্রমশঃ....

5.	MAN PRASHAD SHARMA	50/M	S/O - SETU PRASHAD SHARMA vill - HATIGARH P.O - KAMARPUR P.S - MAYONG Dist - MORIGAON
----	--------------------	------	--

HATIGARH EDC LIST

LNO	NAME	AGE SEX	ADDRESS, C/O, P.O Phone, ect	EDUCATION	DESIGATION
6	NARAYAN SHARMA	35/M	S/O - GOBINDA SHARMA vill - Hatigash P.O - KAMARPUR P.S - MAYONG Dist - MORIGAON Phone - 8812950 778	B.Sc	MAMBAR
7	GANESH CHETRI	28/M	S/O - NAR BAHADUR CHETRI vill - HATIGARH P.O - KAMARPUR P.S - MAYONG Dist - MORIGAON Phone - 9854050 360	H.S.L.C	MAMBAR
8	GAJ BAHADUR CHETRI	46/M	S/O - DAL BAHADUR CHETRI vill - HATIGARH P.O - KAMARPUR P.S - MAYONG Dist - MORIGAON Phone -	BA	MAMBAR
9	KRISHNA CHETRI	30/M	S/O - TRAN BAHADUR CHETRI vill - HATIGARH		

ক্রমশঃ....

10	ASHOK SHARMA	24/M	S/O - DATARAM SHARMA Vill - HATIGARH P.O - KAMARPUR P.S - MAYONG Dist - MORIGAOH Phone - 9854965 66	<u>IX</u>	MAMBAR
11	BALIKA PURI	40/F	W/O - CHANDRA LAL PURI Vill - HATIGARH P.O - KAMARPUR P.S - MAYONG Dist - MORIGAOH	<u>IX</u>	MAMBAR

HATIGARH EDC LIST

SL No	NAME	AGE SET	ADDRESS, C/O, P.O Phone. etc.	EDUCATION	Reg
12	REKHA SHARMA	35/F	W/O - RESMO SHARMA Vill - HATIGARH P.O - KAMARPUR P.S - MAYONG Dist - MORIGAOH Phone - 87238950 79	<u>IX</u>	MAMBAR
13	SANGITA PURI MAGAR	37/F	W/O - KARNA MAGAR Vill - HATIGARH P.O - KAMARPUR P.S - MAYONG Dist - MORIGAOH Phone -	H.S.C.C	MAMBAR
14	SITA SHARMA	38/F	W/O - GANESH SHARMA Vill - HATIGARH P.O - KAMARPUR P.S - MAYONG Dist - MORIGAOH	<u>IX</u>	MAMBAR

15	KAMALA SHARMA	33/F	PHONE - W/O - SANKAR SHARMA Vill - HATIGARH P.O - KAMARPUR P.S - MAYONG Dist - MORIGAOH PHONE -	<u>IX</u>	MAMBAR
----	---------------	------	---	-----------	--------

Raja Pan

President
The Hatigarh Development
Committee

Am

Secretary
The Hatigarh Development
Committee

পৰিষিষ্ট - V

হাতীগড় ই ডি চি-ৰ কাৰ্যকৰী সদস্যসকলৰ সমূহীয়া আলোকচিত্ৰ

From left handside sitting :1.Ashok kr. Das 2. Sangita Puri Magar 3.Balika Puri 4. Raju Puri. 5.Jit Bahadur 6. Rekha Sharma 7. Sita Sharma **From left hand side Standing** 8. Kamala Sharma 9. Ganesh chetri 10.Krishna Chetri 11. Kumar Sharma 12. Gaj Bahadur Chetri 13.Narayan Sharma 14.Jit Bahadur Bhujal 15. Mon Prasad Sharma(absent)

পৰিশিষ্ট - VI

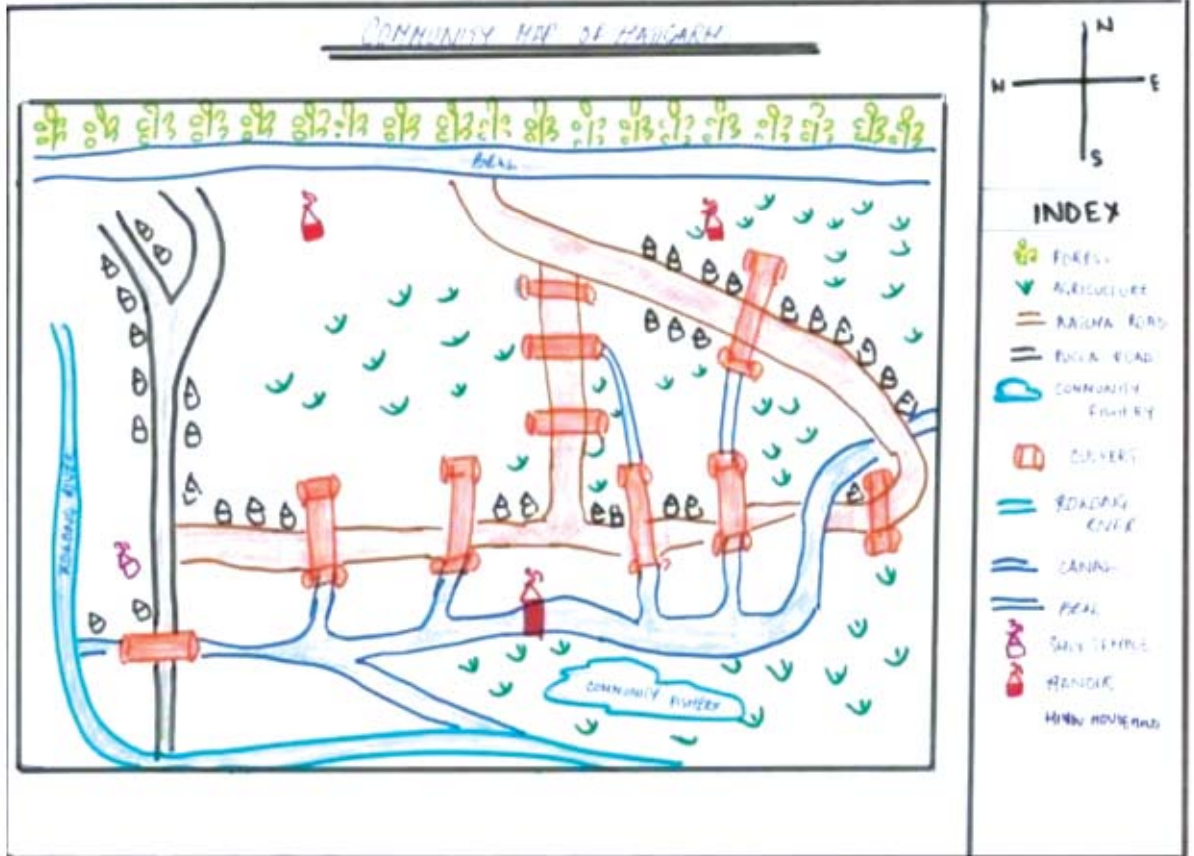
পি আৰ এ আৰু এফ জি ডিৰ সময়ত উপস্থিত থকা সদস্যৰ তালিকা (স্বাক্ষৰিত তালিকা)

10/3/17 FGD

Sl. no	Name	Address	Phno	Signature
1	Gaj Laladur debri	Hatigash	9678872276	[Signature]
2	[Signature]	00		
3	Ravi Ran Suman	Hatigash	7857622155	[Signature]
4	[Signature]		5486729418	[Signature]
5	[Signature]	Hatigash	9954326844	
6	Raju Upadhyay	00	7876717157	
7	Balaram	Hatigash	8130410492	[Signature]
8	Burja Thapa	"		[Signature]
9	Chandra Puri			
10	Soi Ashok Sharma	Hatigash	9854796566	Ashok Sharma
11	[Signature]	Hatigash		
12	Dipa Kumari	Hatigash	7086699216	[Signature]
13	Jitka Sundhar	Hatigash		J Sundhar
14	Sanjita Puri Motta	Hatigash		Sanjita
15	Bishanmoy Sharma	Hatigash	8876158152	[Signature]
16	Kiran Lama	Hatigash		Kiran Lama
17	[Signature]	Hatigash		[Signature]
18	[Signature]	Hatigash		[Signature]
19	Sita Devi	Hatigash		Sita Devi
20	Mina Chandra	Hatigash		Mina Chandra
21	Aunjaly Devi	Hatigash		Aunjaly Devi
22	Hari Naga Chandra	Hatigash		[Signature]
23	[Signature]	Hatigash		[Signature]
24	Abanmoye Chandra	Hatigash		
25	Ashok Kumar Das	R.O. Pathara HSC	9435141158	[Signature]
26	Raju Puri	President Hatigash	847187002	[Signature]
27	[Signature]	RGVN		[Signature]
28	[Signature]	RGVN	9678668767	[Signature]
29	Dipankar Kalita	RGVN	9508844746	[Signature]
30	Jitendra Bhaui	Hatigash	7854744660	[Signature]
31	Lokesh Chetri	do	7635668298	[Signature]
32	Susmita Bordala	do		
33	Robiul Islam	RGVN	9857112747	[Signature]

পৰিশিষ্ট - VII (ক)

হাতীগড় ই ডি চি-ৰ সম্প্ৰদায়ৰ মানচিত্ৰ

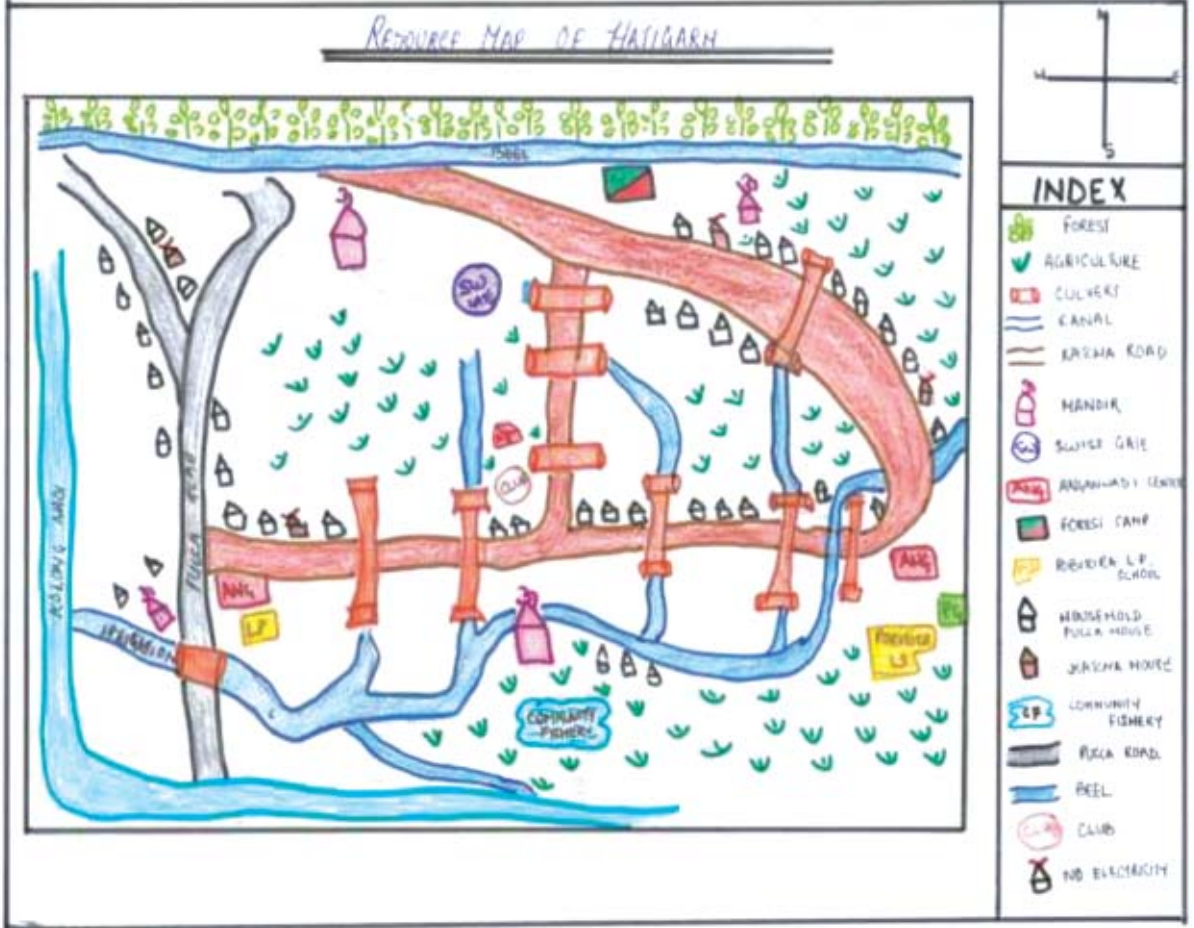
ক্রমিক নং	অংশগ্ৰহণকাৰীৰ নাম	ঠিকনা	মোবাইল নম্বৰ
১	গজ বাহাদুৰ চেত্ৰী	হাতীগড়	৯৬৭৮৮৯২২৭৬
২	কাশীৰাম শৰ্মা	হাতীগড়	৯৮৫৯৬০২১৫৮
৩	অশোক শৰ্মা	হাতীগড়	৯৮৫৪৯৭৬৫৬৬
৪	ৰাজু পুৰি	হাতীগড়	৮৪৭১৮৭০০১২

টোকা : পি আৰ এ মানচিত্ৰায়নৰ সময়ত অংশগ্ৰহণ কৰাসকলৰ বিতং তালিকা পৰিশিষ্ট-VIত দিয়া হৈছে।

ক্রমশঃ.....

পৰিশিষ্ট - VII (খ)

হাতীগড় ই ডি চি-ৰ সম্পদৰ মানচিত্ৰ

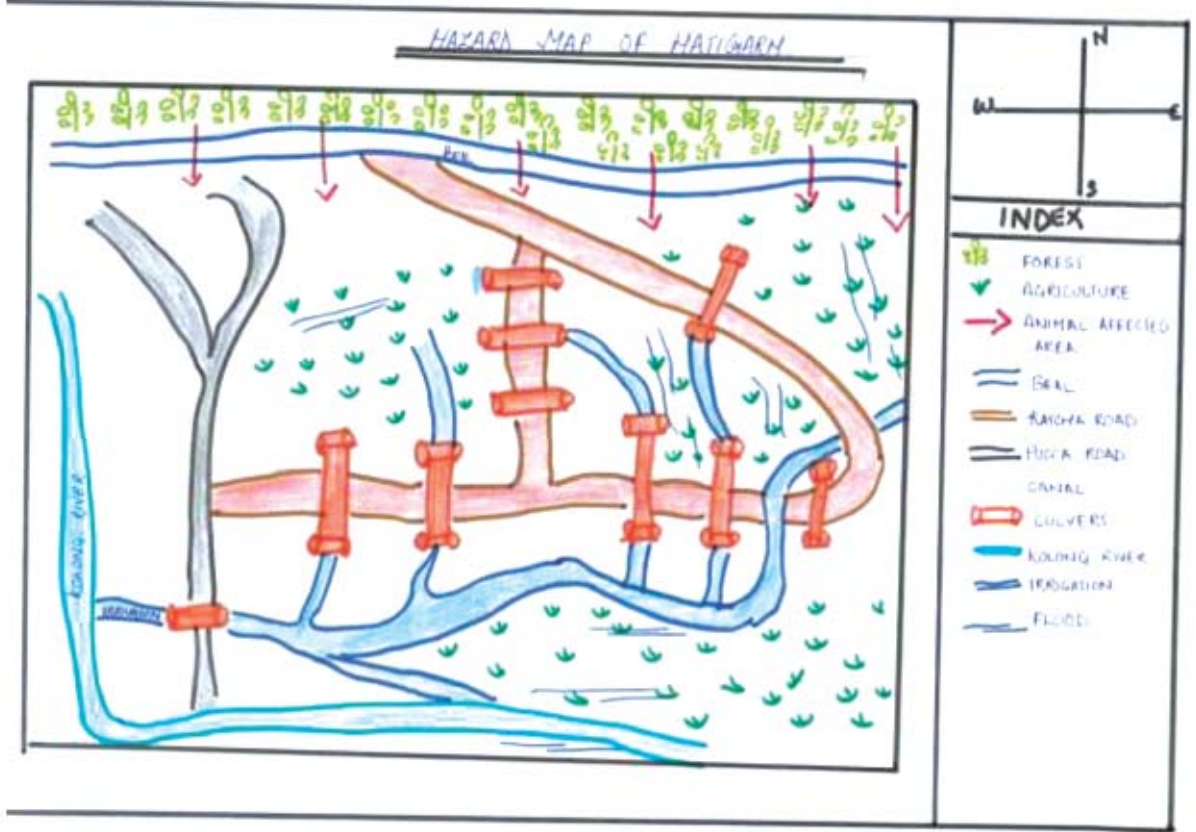

ক্রমিক নং	অংশগ্ৰহণকাৰীৰ নাম	ঠিকনা	মোবাইল নম্বৰ
১	গজ বাহাদুৰ চেত্ৰী	হাতীগড়	৯৬৭৮৮৯২২৭৬
২	কাশীৰাম শৰ্মা	হাতীগড়	৯৮৫৯৬০২১৫৮
৩	অশোক শৰ্মা	হাতীগড়	৯৮৫৪৯৭৬৫৬৬
৪	ৰাজু পুৰি	হাতীগড়	৮৪৭১৮৭০০১২

টোকা : পি আৰ এ মানচিত্ৰায়নৰ সময়ত অংশগ্ৰহণ কৰাসকলৰ বিতং তালিকা পৰিশিষ্ট-VIত দিয়া হৈছে।

পৰিশিষ্ট - VII (গ)

হাতীগড় ই ডি চি-ৰ বাধা-বিপদৰ মানচিত্ৰ

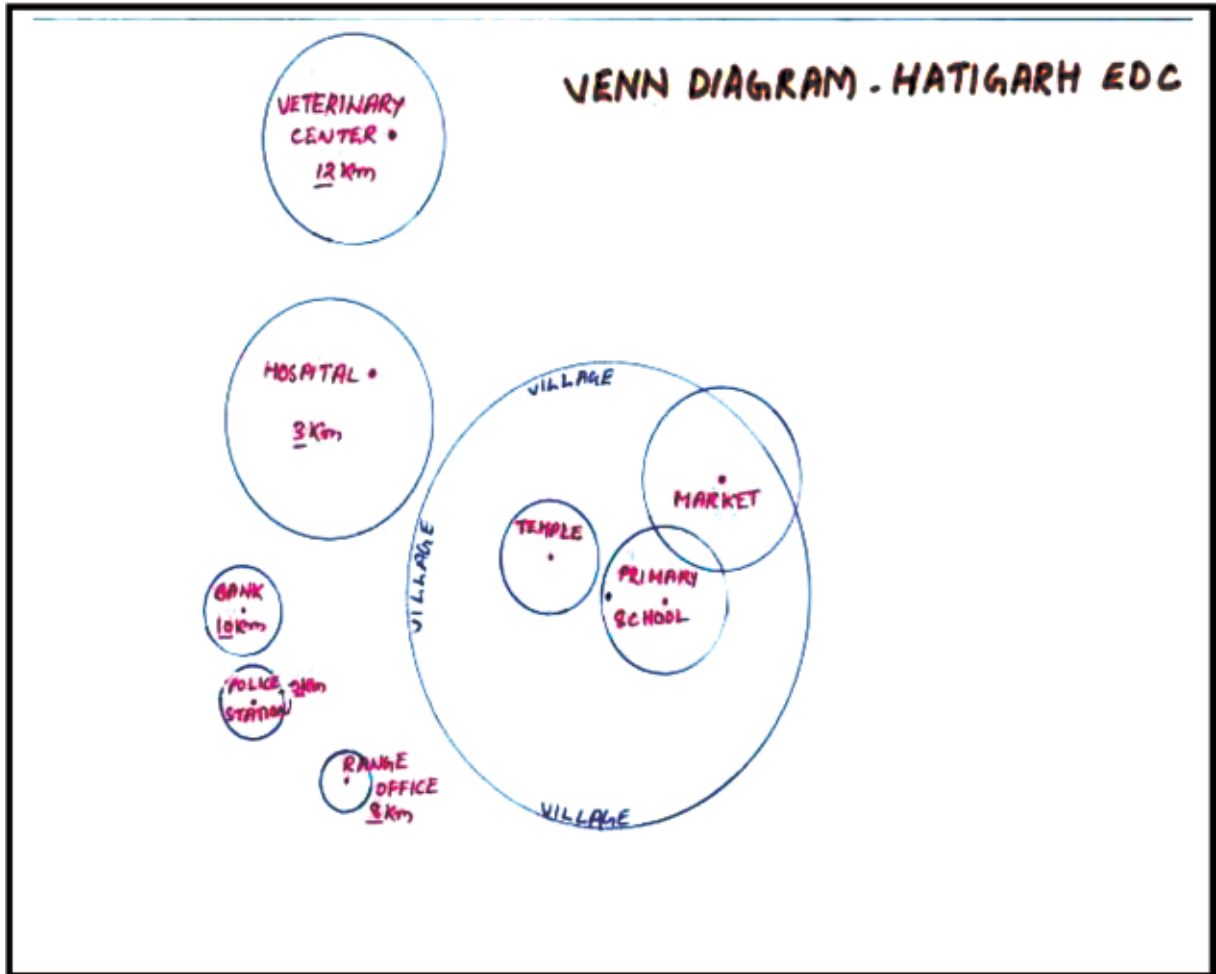

ক্রমিক নং	অংশগ্ৰহণকাৰীৰ নাম	ঠিকনা	মোবাইল নম্বৰ
১	গজ বাহাদুৰ চেত্ৰী	হাতীগড়	৯৬৭৮৮৯২২৭৬
২	কাশীৰাম শৰ্মা	হাতীগড়	৯৮৫৯৬০২১৫৮
৩	অশোক শৰ্মা	হাতীগড়	৯৮৫৪৯৭৬৫৬৬
৪	ৰাজু পুৰি	হাতীগড়	৮৪৭১৮৭০০১২

টোকা : পি আৰ এ মানচিত্ৰায়নৰ সময়ত অংশগ্ৰহণ কৰাসকলৰ বিতং তালিকা পৰিশিষ্ট-VIত দিয়া হৈছে।

পরিশিষ্ট - VII (ঘ)

ভেন ডায়েগ্রাম

পরিশিষ্ট - VIII

প্রাথমিক কার্যকলাপ

Rank	Name of Activity with Landmark and GPS Coordinate	Details of Activity	Budgeted Amount
1	Community Hall At Community Land 1 Bigda Land Near: Bhagabati Mandir	I Conference Hall II EDC Office room III Training Production Center IV Toilet & bath room running water V Local Production Show room VI earth filling Sub total Amount	4 LAKS 1 LAKS 3 LAKS 2 LAKS 3 LAKS 4 LAKS 19 LAKS
2	Girls toilet already have, but we needs a boundary wall At Gosanga LT School 1 Bigda Near: Hatigashi Himali	I Bricks boundary wall of 16,000 Smt Sub total Amount	10 LAKS 10 LAKS
3	Teent House with sound system At Teent House Land Hatigashi Egorth Club Land 1 Bliga	I Generator 1pc II Dyaning table 10pc III Chair 50pc IV Utensils V Sound box system VI Tripal Sub total Amount	80,000 20,000 1,50,000 500,000 60,000 20,000 8,30,000
	Road Development Bhagabati Mandir to Dam At Bhagabati Mandir to 1.3FX-1M	I Road Development Bhagabati Mandir Sub total Amount	50 LAK 50 LAK
	Dam Development acith Smith gate At : gonga Mandir to Mali Near: gonga Mandir	I Dam Development acith Smith gate Sub total Amount	30 LAK 30 LAK

ক্রমশঃ...

FABITORA RANGE
Hatigarth EDC
EPA LIST

Rank	Name of Activity with Landmark	GPS	Details & Activity	Budgeted Amount
6	Earth Filling At Bhagabati Mandi Land 3 Bigha Land Near: Hatigarth youth club	N-26°13'00.1" E-92°03'05.3"	I Earth Filling	20,00,000
			Sub total Amount	20,00,000
7	Bus Stand & toilet At Hatigarth Kundi Land 1/2 Bigha Land Near: Ganga C.P School	N-26°12'58.4" E-92°02'52.4"	II Bus Stand & toilet	7,00,000
			Sub total Amount	7,00,000
8	Verity materials support for development of Hatigarth youth club Music system and games At Hatigarth youth club	N-26°13'00.1" E-92°03'05.3"	II Music system II games instrument	2,00,000 1,00,000
			Sub total Amount	3,00,000
9	Public Fishery Development At Near: Bhagabati Mandi on Community 3 Bigha Land	N-26°13'00.1" E-92°03'05.3"	I Public Fishery Development	10,00,000
			Sub total Amount	10,00,000
10	High Land At Hatigarth youth club Land 1/2 Bigha	N-26°13'00.1" E-92°03'05.3"	I High Land	6 Lacs
			Sub total Amount	6 Lacs
11	Public Symmetry At Public place grambill near Land 1/2 Bigha		I Public Symmetry	7 Lacs
			Sub total Amount	7 Lacs

ক্রমিক...

POBOKA RA
HATIGARH EDC
EPA LIST

Sl. No.	Landmark Land	GPS	Details of Activity	Budgeted Amount
12	Road Development From Bhagnosai Mandar to Shengbhangh Camp Size: 20x1.9 KM		I Road Development	25,00,000
			II Street Light 10pc	5,00,000
			Subtotal Amount	80,00,000
13	Earth Filling At Garanga C / School Campus Land 1/2 Bigha Land	N-26°12'58.3" E-92°02'53.7"	III Earth Filling	6 LAKS
			Subtotal Amount	6 LAKS
14	Ranga Mancha AT Deoga Mandar Land 1/2 Bigha Land Near: 14-Dagorh Tunnel	N-26°12'58.3" E-92°02'53.7"	IV Ranga Mancha	7 LAKS
			Subtotal Amount	7 LAKS
15	Agriculture Development AT Hatigarh EDC Farms		V Power tillage (Tractor) 2pc	5 LAKS
			VI Water (Waters) 5pc	1 LAKS
			VII Tany (Shax) 10pc	10,00,000
			VIII Fencing Slat (Diam. 10mm Slat)	5,00,000
			Subtotal Amount	36 LAKS
			Subtotal Amount	21 LAKS

Rajee Parri
President
Hatigarh EDC
Date: ---

Divisional Forest Officer
Guwahati Wildlife Division
Guwahati-78

Hatigarh EDC Development
Committee
Date: ---

Divisional Forest Officer
Guwahati Wildlife Division

পৰিশিষ্ট-IX (ক)

হাতীগড় ই ডি চি-ৰ প্ৰশিক্ষণৰ তালিকা (প্ৰস্তাৱিত)

10

Training List of computer

Sl. No.	NAME	Guardent Name	Age/ Sex	Education	Training
1.	Juli sharma	Sri Manesha Sharma	(F) 18y	HSLC	Computer.
2.	Ramesh puri	Sri Chandrabal puri	(M) 19y	12 th pass	computer.
3.	Namita puri	Sri Chandrabal puri	(F) 23y	B.A. pass	Computer.
4.	Rituraj Bordalai	Sri Sushil Bordalai	(M) 20	12 th pass	Computer.
5.	Rita Sharma	Sri Ganesh Sharma	(F) 21	B.A. pass	Computer.
6.	Ankita Magar	" Kanna Magar	(F) 19	12 th pass	"
7.	preeti Rekha Bordalai	" Sushil Bordalai	(F) 23	B.com. pass	"
8.	priyanka puri	" Narayan puri	(F) 21	BA. pass	"
9.	priya puri	" Narayan puri	(F) 20	12 th pass	"
10.	Suman bhujel	" parlad bhujel	(F) 23	12 th pass	"
11.	Sumi bhujel	" parlad bhujel	(F) 22	BA pass	"
12.	pompi Devi	" Nayan prashad sh	(F) 20	12 th pass	"
13.	Baasha Bhujel	" Krishna bhujel	(F) 19	12 th pass	"
14.	pawan bhujel	" Jeet bh. Bhujel	(M) 20	12 th pass	"
15.	puja bhujel	" Jeet bh. Bhujel	(F) 23	BA pass	"
16.	Deep thapa	" Durga Thapa	(M) 20	12 th pass	"
17.	pradeep thapa	" Durga Thapa	(M) 21	12 th pass	"
18.	Hemraj chetni	" Tuk bh. chetni	(M) 20	12 th pass	"
19.	Ganesh puri	" Bijuli puri	(M) 20	12 th pass	"

ক্রমশঃ...

19.	Ganesh puni	11 Bijuli puni	(M) 20	12th pass	11
20.	Kalpana puni	11 Chandralal puni	8 23	12th pass	11

ক্রমশঃ....

Training list of Tatkhali or Driving or tractor

Sl. No.	Name	Guardant Name	Age Sex	Education	Training
10	Askok Sharma	Lal Dabaram Sharma	(M) 25 Y	10th	Driving
20	Ganesh Chetani	Lal. Nan bh. Chetani	(M) 27 Y	12th	Driving
30	Jeet bh. bhujel	Lal. Kripasingh bhujel	(M) 9th 50 pass	9th pass	Driving
40	Krishna Chetani	Sri Manbhadrur Chetani	(M) 36	10th	Driving
50	parakash Bhujel	Sri parlad bhujel	(M) 22	9th	Driving
60	Amoni Devi	Sri Maneshor Sharma	(F) 39	5th	Tatkhali
70	Anjali Devi	Lal Arun Sharma	(F) 46	4th	tatkhali
80	Bharati bhujel Bondaloi	Sri Sushil Bondaloi	(F) 42	10th pass	tatkhali
90	Geeta puni	Sri dilip puni	(F) 38	4th	tatkhali
100	Anima deka	Sri Ramesh deka	(F) 40	4th	tatkhali
110	kalita gini	Lal Jayshor gini	(F) 25	8th pass	Trailoring
120	Kamala bhujel	Sri parlad bhujel	(F) 42	4th pass	Trailoring
130	Kamala puni	Sri Raju puni	(F) 33	B.A pass	Trailoring
140	Kabita Chetani	Sri lak bh. Chetani	(F) 24	8th pass	Trailoring
150	Sita devi	Sri Ganesh Chetani	(F) 41	10th	Trailoring
160	Dheseen Medhi	Sri susan Medhi	(M) 26 Y	VIII	Driving
170	Balika puni	Sri Chandrabal puni	(F) 42	8th pass	Trailoring
180	Rita Sharma	Sri Ganga ram sh.	(F) 28	10th	Trailoring
190	usha medhi	Sri lala Medhi	(F) 32	B.A pass	Tatkhali
200	Rakhi Rana	Sri Samir Rana	(F) 40	10th	Trailoring

20.	Rakhi Rana	Sri Samira Rana	(F) 30	10th	training
21.	gasudev upadhaya	Sri Raju upadhaya	(F) 32	10th	training
22.	Deepu Neupani	Sri Gobinda N.	(M) 29	B.com pass	

পৰিশিষ্ট - X
আলোকচিত্ৰ

	
<p>শস্য পথাৰ</p>	<p>দুগ্ধ পাম</p>
	
<p>এফ জি ডি</p>	<p>জলসিঞ্চনৰ নলা</p>
	
<p>পি আৰ এ মানচিত্ৰায়ন</p>	<p>ধান খেতিত নিৰাণি</p>

পৰিশিষ্ট - XI

জি পি এছ সময়

১।	আবলুগি বিন্দু	উত্তৰ : ২৬°১৩'৩২" পূব : ৯২°০৩'১.৫"
২।	ভগৱতী মন্দিৰ	উত্তৰ : ২৬°১২'৫৯" পূব : ৯২°০৩'৫৯"
৩।	তিনিআলি বিন্দু	উত্তৰ : ২৬°১২'৫৮" পূব : ৯২°০২'৫২"